

**INTERNATIONAL CONGRESS OF
ISLAMIC ECONOMY, FINANCE
AND ETHICS**

**TAM METİN BİLDİRİLER
KİTABI**

12-13 Aralık 2020

**INTERNATIONAL CONGRESS OF
ISLAMIC ECONOMY, FINANCE
AND ETHICS**

PROCEEDINGS BOOK

December 12-13, 2020 / Istanbul-TURKEY

**INTERNATIONAL CONGRESS OF ISLAMIC ECONOMY, FINANCE AND ETHICS
PROCEEDINGS BOOK**

December 12-13, 2020 / İstanbul | Turkey

Editors:

Seyfettin ERDOĞAN

Ayfer GEDİKLİ

Durmuş Çağrı YILDIRIM

Assistant Editors:

Hande Çalışkan

Cihan Yavuz Taş

Fatma Erdoğan

**ULUSLARARASI İSLAM EKONOMİSİ, FİNANS VE ETİK KONGRESİ
TAM METİN BİLDİRİLER KİTABI**

December 12-13, 2020 / İstanbul | Türkiye

Editörler:

Seyfettin ERDOĞAN

Ayfer GEDİKLİ

Durmuş Çağrı YILDIRIM

Editör Yardımcıları:

Hande Çalışkan

Cihan Yavuz Taş

Fatma Erdoğan

Yayın Yılı: Aralık, 2020 | **Dili:** Türkçe ve İngilizce

ISBN: 978-605-7858-48-1

Bu Kitabın Tüm Hakları Saklıdır.

Bildirilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

www.isefe.org

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC BOARD

- Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Özdemir – Bandırma Onyedli Eylul Üniversitesi (Rektör)
Prof. Dr. Erdal Tanas Karagöl – Yıldırım Beyazıd Üniversitesi
Prof. Dr. Halis Yunus Ersöz – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Murat Çizakça – KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Nigar Demircan Çakar – Düzce Üniversitesi, Rektör
Prof. Dr. Yakup Bulut – Mustafa Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Tariqullah Khan - Hamad Bin Khalifah University Doha Qatar
Prof. Dr. Ayhan Gençler – Trakya Üniversitesi İİBF Dekanı
Prof. Dr. Mustafa Paksoy – Kilis Üniversitesi
Prof. Dr. Hamza Ateş – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Doğan Uysal – Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Yoser Gadhoun - Prince Mohammad University
Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu – Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Nohutçu – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Adem Esen – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Alpaslan Açıkgenç – İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Adem Korkmaz – Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Rektör)
Prof. Dr. Salih Öztürk – Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Aykaç – Kırklareli Üniversitesi (Rektör)
Prof. Dr. Murat Yülek – İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Muhsin Kar – Yıldırım Beyazıd Üniversitesi
Prof. Dr. Muhittin Kaplan – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Yüce – Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Duman – Artvin Çoruh Üniversitesi (Rektör)
Prof. Dr. Ekrem Erdem – Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Kahraman Çatı – Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Güran Yumuşak – Sabahattin Zaim Üniversitesi (Dekan)
Prof. Dr. Hatice Neşe Erim – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Vergil – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Haluk Alkan – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Feridun Yılmaz – Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmoud Sabra – Al Azhar University, Filistin
Prof. Dr. Ensar Nişancı – Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Jean-Pierre Allegret – Paris Ouest Nanterre, Fransa
Prof. Dr. Bülent Gülođlu – İstanbul Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent Aybar – Southern New Hampshire University-ABD
Prof. Dr. Bogna Kazmierska Jozwiak – University of Lodz-Polonya
Prof. Dr. Ayşe Buđra – Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Olexandr Pidchosa – Taras Shevchenko University, Ukrayna
Prof. Dr. Ali Kutan – Southern Illinois University
Prof. Dr. Nazıf Mohib Shahrani – Indiana University, ABD
Prof. Dr. Ali Çelikkaya – Osman Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hamdi Döndüren - KTO Karatay Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut Bilen – Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Şatır – Condordia University
Prof. Dr. Abdülmecit Türüt – İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Prof. Dr. David Weir – Northumbria University / Cambridge Scholars
Prof. Dr. Farid Shuaib – International Islamic University of Malaysia
Prof. Dr. Andrzej Bistyga – Katowice School of Economics, Polonya
Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu – Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Abdulvahap Baydaş – Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Vahit Göktaş – Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Abbas Mirakhor – The Global University of Islamic Finance, INCEIF
Prof. Dr. Obiyathulla Ismat Bacha – The Global University of Islamic Finance, INCEIF
Prof. Dr. A. Mansur M. Nasih, INCEIF
Prof. Dr. Mabid Ali Mohamed Al-Jarhi - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Akif Öncü – Düzce Üniversitesi, (Rektör Yrd)
Doç. Dr. Abdurrahman Yazıcı - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr. Şahban Yıldırım - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Doç. Dr. Nabil Maghrebi - Wakayama University, Japonya
Doç. Dr. Muhammad Yusuf Saleem, INCEIF, Malezya
Doç. Dr. Mehmet Duruel - Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Bülend Aydın Ertekin – Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Meriç Subaşı Ertekin – Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Buerhan Saiti – İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin Seyhanlıoğlu – Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Mohamed Eskandar Shah Mohd Rasid – The Global University of Islamic Finance (INCEIF –
Dekan)
Doç. Dr. Rosmah Mat Isa – Kebangsaan University, Malezya
Doç. Dr. Hüseyin Altay – Mustafa Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Mahmut Doğan - Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Vedat Cengiz – Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Selman Yılmaz – İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem Durgun – İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. İdris Demir – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim Turhan – İzmir Milletvekili
Doç. Dr. Emrah İsmail Çevik – Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Emel İslamoğlu – Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Elif Hobikoğlu – İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Durmuş Çağrı Yıldırım – Namık Kemal Üniversitesi
Doç. Dr. Bahar Burtan Doğan – Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Ayfer Gedikli – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Doç. Dr. İshak Torun – Bolu İzzet Baysal Üniversitesi
Doç. Dr. İlhan Eroğlu – Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Başak Tanınmış Yücememiş – Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Hatice Karahan – Medipol Üniversitesi
Doç. Dr. Burcu Özcan – Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Faruk Aysan – Boğaziçi Üniversitesi
Doç. Dr. Yücel Ayriçay – Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Doç. Dr. Levent Çinko – Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Selami Özcan – Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Osman Şimşek – Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Rosham Mat Isa – University of Kebangsaan, Malezya
Doç. Dr. Khairul Akmaliah Adam – University of Kebangsaan, Malaysia
Doç. Dr. Hakan Sarıbaş – Zonguldak Üniversitesi

Doç. Dr. Muzaffer Koç – Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Atilla Doğan – Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Seyfettin Arslan – Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Ruzita Abdul-Rahim – Kebangsaan University Malezya
Doç. Dr. Peter Mikulas – Constantine the Philosopher University – Nitra, Slovakia
Doç. Dr. Ayhan Orhan - Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Haktan Sevinç - Iğdır Üniversitesi
Doç. Dr. Sema Yılmaz Genç – Kocaeli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Adnan Abdalla Mohammad Oweida - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmad Fayez Ahmad Hersh - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tawfik Azrak - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Dr. Hassan Syed - BPP University, İngiltere
Dr. Maria Ochwat – WSB University, Poznan – Polonya
Dr. Ruslan Nagarev – Sabahattin Zaim Universtisesi – İstanbul
Dr. Laura Koba – Jagiellonian University, Krakow – Polonya
Dr. Ziyaad Mohamad – INCEIF – Malezya
Dr. Levent Coşkun Erkekoğlu – Marmara Üniversitesi
Dr. İbrahim Murat Bozkurt – Marmara Üniversitesi
Dr. Mohd Iqbal bin Abdul Wahab – International Islamic University, Malezya
Dr. Berna Ak Bingül – Kırklareli Üniversitesi
Dr. Kaushik Chattopadhyay – Prof. S.N.H. College, University of Kalyani
Dr. Yıldız Aksoy – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Murat Tümay – İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Dr. Hüseyin Ergun - KTO Karatay Üniversitesi
Dr. Kamola Bayram - KTO Karatay Üniversitesi
Dr. İsmail Cem Ay – Gelişim Üniversitesi
Dr. İbrahim Özgül - Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Ali Shahinpour - Islami Azad University, Iran, Tabriz
Dr. Veli Sırım – Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Niyazi Gümüş – Kastamonu Üniversitesi
Dr. Cengiz Ceylan – Kırklareli Üniversitesi
Dr. Abdilahi Ali – Aberystwyth University / İngiltere
Dr. Malik Babar Hussain – University of Sargodha / Pakistan
Dr. Zeeshan Atiq – University of Karachi / Pakistan
Dr. Büşra Karataşer – Namık Kemal Üniversitesi

Keynote Speakers

Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan - İstanbul Medeniyet University

Assoc. Prof. Dr. Ayfer Gedikli – İstanbul Medeniyet University

Prof. Dr. Obiyathulla Ismath Bacha – INCEIF

Dr. Alaa Alabed - Wethaq Capital Markets

Dr. Amin Mohseni-Cheraghrou - Hamad Bin Khalifa University's College of Islamic Studies, Qatar

Dr. Putri Swastika - Islamic Economics Department, Postgraduate Program, Islamic State Institute of Metro, Indonesia

Dr. Hazik Muhamed - Putra Business School, Indonesia

Dr. Dalal Aassouli - Hamad Bin Khalifa University

Prof. Dr. Rui Alexandre Castanho - WSB University, Poland

Prof. Dr. Tariqullah Khan - Sabahattin Zaim University

İÇİNDEKİLER

DIGITAL ADOPTION AND POLICY DEVELOPMENT FOR SUSTAINABLE RECOVERY	1
HAZİK MOHAMED	
İSLAM EKONOMİSİNİN DAYANAKLARI VE PARADİGMA FARKININ TEORİK VE GÜNCEL MESELELERE YANSIMASI SORUNU	15
DR. ÖĞR. ÜYESİ HASAN ÖZKET	
TEMEL İHTİYAÇ MADDELERİNİ TEMİN ETMEK İÇİN BİRİKTİRİLEN PARANIN ZEKÂTTAN MUAFİYETİ MESELESİ	22
DR. ÖĞR. ÜYESİ TEMEL KACIR	
İSLAM İKTİSAT DÜŞÜNCESİNDE PARA.....	32
TAMER YARDIM PROF. DR. AHMET TABAKOĞLU	
THE RELEVANCE OF ISLAMIC FINANCE'S RISK SHARING INSTRUMENTS FOR ENDING 1930'S GERMANY GREAT DEPRESSION	38
PUTRI SWASTIKA	
İSLAM EKONOMİSİNDE MERKEZ BANKASI VE PARA POLİTİKASI.....	41
PROF. DR. SEYFETTİN ERDOĞAN DOÇ. DR. AYFER GEDİKLİ	
KÜRESEL EKONOMİDE YENİ GÜÇ DENGESİ VE İSLAM ÜLKELERİ.....	51
PROF. DR. ERDAL TANAS KARAGÖL	
“İSLAMİ FİNANS” BAŞLIĞI İÇEREN ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ	57
SEYFETTİN ERDOĞAN RECEP ULUCAK	
ISLAMIC ECONOMICS COMPARED TO SOCIALIST, FASCIST AND CAPITALIST VIEWS ON ECONOMY AS A SYSTEM.	68
ALEXANDRA N. NAJAFLI	

DIGITAL ADOPTION AND POLICY DEVELOPMENT FOR SUSTAINABLE RECOVERY

Hazik Mohamed

ABSTRACT : Digital innovation has incorporated advanced technologies in transforming the way we access and use existing financial products and services. The Islamic Economy is becoming increasingly disrupted by revolutionary enterprises using technologies such as cloud computing, extensive use of artificial intelligence and data analytics, integration of interoperable Internet of Things (IoT) devices and the blockchained decentralization. As such it is important that we develop the right policies at the corporate and national levels to ensure that digital adoption is carried out adequately, appropriately, and efficiently.

In this research note, we discuss corporate digital strategies for digital adoption as we work towards sustainable recovery such as customer experience and customer centricity, regulatory management, stagnation within the organization and the lack of talent pool. At the national level, we deliberate on regulation and supervision, financial stability and consumer protection, local and cross-border arrangements, expertise and capacity building as well as cybersecurity.

Introduction

Artificial intelligence, blockchain and other potentially disruptive technologies form the crucial innovation, structural and institutional foundation for, not only economic development, but also moral development and practical ethics. The integration of blockchain and AI into a decentralized intelligence system has profound possibilities to employ data in innovative ways. An effective amalgamation of both technologies will enable faster and seamless data management, validation of transactions, detection of illegal activities, amongst others.

There is a very strong case for decentralized models—for instance, the internet decentralized information and established the Information Age. Blockchain systems along with AI and IoT integration will be the backbone of large-scale implementations of decentralization models, conceived and executed to ascend the intricate multidimensional levels of human activity, including those that are still evolving, which could further establish the Moral Economy. Progressing towards decentralization of economic transactions would make future economic activities less restrictive and increase efficiency. Centralized systems may exist on top of the decentralized system, but they will be few and will act as forms of governance or administrators.

DIGITALIZATION OF BUSINESSES

If there are people who are not convinced with the benefits of the digitalization of businesses, this pandemic period has clearly demonstrated it so. Online businesses have been impacted less (or even grown in some sectors) as compared to traditional physical retail establishments which are heavily impacted by restricted movement orders and stay-at-home advisories.

E-commerce have eased the transactions between businesses, such as a manufacturer and a wholesaler (business to business or B2B), and enabled wider reach between businesses and new customers (B2C), even beyond borders. Although B2C e-commerce tends to receive significant attention, B2B transactions actually exceed B2C transactions¹. In the current lockdowns, e-commerce has enabled businesses to continue as logistics and delivery services are regarded as essential services that cannot stop. Firms that have relied on traditional non-digital commerce become stalled and are unable to operate in quarantined conditions. Even without the pandemic restrictions, firms that have embraced e-commerce have higher productivity and have generated a larger share of their revenues from exports than other firms. Moving forward, besides expanded markets and reach, businesses with e-commerce and mobile accessible platforms will be better off and pandemic-ready.

It is still unclear how COVID-19 might impact the growth trajectory of the gig economy, but one outcome may be that nimbler digital service startups end up pursuing these individuals directly. In the challenger bank space, a number of digital financial services already serve the gig economy, such as Cogni, Green Dot, Joust, Qwil, Salaryo, and Steady. Some provide features such as advances against unpaid invoices² and the facility to find gig work on the app itself³.

¹ Tidiane Kinda, 'E-commerce as a Potential New Engine for Growth in Asia', IMF Working Paper, 2019.

² Sarah Grotta, "Fixing the Banking and Payment Needs of the Gig Economy," Payments Journal, September 20, 2019, <https://www.paymentsjournal.com/fixing-the-banking-and-payment-needs-of-the-gig-economy/>, accessed on July 15, 2020.

³ Mary Wisniewski, "How fintech is changing financial services for gig economy workers," Bankrate, August 15, 2018, <https://www.bankrate.com/banking/fintech-changing-financial-services-gig-economy/>, accessed on July 15, 2020.

Likewise, a few fintechs in the United Kingdom— Capital on Tap, Coconut, Credit Kudos, 11:FS, Fronted, Mazuma, SeedLegals, and TrueLayer—have formed a consortium and created a new concept called ‘Covid Credit’ to cater to freelancers affected by the COVID-19 crisis⁴.

Another area is Internet of Things (IoT)–enabled contactless payments, such as connected cars that allow consumers to pay for gas or food without handling cash or other potentially infected surfaces⁵. In fact, it is possible that COVID-19 will accelerate the adoption of IoT-enabled contactless payments or transactions. As such it is important that we develop the right policies to ensure that digital adoption is carried out properly and smoothly at the national level as well as the corporate level.

Policy Development at the Corporate Level

There is a growing realization of AI+blockchain’s importance, including its “ability to provide competitive advantage and change work for the better. A majority of global early adopters say that AI technologies are especially important to their business success today” (Deloitte Insights, 2019). Many experts predict that AI+blockchain technology “will exert an enormous impact on economic development and the nature of work which will radically reshape the competitive dynamics of many industries”. Because of this, many leaders believe that using these technologies will move them ahead of their competition, and that AI empowers their workforce. It is no wonder that governments are rushing to foster AI+blockchain investment, “establish coursework and education programs, pursue specialization, research and development to support businesses within their borders. Numerous nations have developed AI strategies to advance their capabilities, through investment, incentives, talent development, and risk management” (Mohamed, 2021).

“Organizations often must excel at a wide range of practices to ensure [AI+blockchain] success, including developing a strategy, pursuing the right use cases, building a data foundation, and cultivating a strong ability to experiment. These capabilities are critical now because, as [AI+blockchain] becomes even easier to consume, the window for competitive differentiation will likely shrink.” (Deloitte Insights, 2019). An MIT Sloan and Boston Consulting Group joint research (Ransbotham et al, 2017) revealed “large gaps between today’s leaders — companies

⁴ Ruby Hinchliffe, “Fronted, 11:FS and Credit Kudos create ‘Covid Credit’ for self-employed,” Fintech Futures, March 24, 2020, <https://www.fintechfutures.com/2020/03/fronted-11fs-and-credit-kudos-create-covid-credit-for-self-employed/>.

⁵ Visa, “Visa Ready and IoT Payments,” <https://usa.visa.com/visa-everywhere/innovation/visa-ready-and-iot-payments.html>, accessed on July 16, 2020.

that already understand and have adopted AI — and laggards. One sizeable difference, they found, is their approach to data. AI algorithms are not natively ‘intelligent’. They learn inductively by analyzing data. While most leaders are investing in AI talent and have built robust information infrastructures, other companies lack analytics expertise and easy access to their data”. Their research uncovered “several misunderstandings about the resources needed to train AI. The leaders not only have a much deeper appreciation about what is required to produce AI than laggards, they are also more likely to have senior leadership support and have developed a business case for AI initiatives”.

Enthusiasm and experience vary among early adopters from different countries—some are pursuing technology spiritedly, while others are taking a more restrained approach. In some cases, adopters are employing AI+blockchain to improve specific processes and products; others are harnessing this combination of technologies to transform their entire organization.

Regardless of countries’ technology maturity level, we learn from their approaches that by examining countries’ challenges and how their corporations are addressing them, we can garner some essential best-known practices. For example, leaders in some countries are more concerned about addressing skill gaps, while others are focusing on how AI can improve decision-making or cybersecurity capabilities. There are many paths to technological excellence, and success is not a zero-sum game. Scrutinizing early adopters through a global lens enables a broader perspective for a more balanced approach on their advanced tech-powered journey.

Moving forward, nations and their governments should continue to invest in AI+blockchain and monitor the technology’s ongoing impact on their societies. All businesses should continue to improve their AI+blockchain capabilities and install a Big Data Analytics department in their organizations which will be central to their competitiveness. Both will continue to feel a sense of urgency and anxiety as they try to keep up with the rapid pace of tech-driven developments around the world. As such, organizations should contemplate these critical questions when evaluating their own AI and blockchain competitive strategies:

- Should they make small, incremental investments or try to position themselves as AI and blockchain leaders through enterprise-wide initiatives?
- Is it better to develop existing talent or seek talent externally? How do they nurture them?
- How is data viewed, used and analyzed for competitive advantage?

- When considering the inherent risks associated with AI and blockchain, should organizations face the complexities to be first-to-market or take a more cautious wait-and-see approach?
- Do they have adequate security measures in place?

i. Customer Experience with Customer Centricity

Customer centricity has been one of the driving innovations in financial services, and this is also true for the Islamic Finance industry. Tech-savvy digital consumers want more personalized services that enhance convenience and improve security. Shifting from product thinking to customer-centric offerings demands speed, agility, and the ability to innovate. Monetizing social media platforms have emerged as opportunities to diversify firms' income by engaging millennial consumers. Digital experience will draw people into continual virtual engagements and online transactions.

Customers are reshaping and redefining their expectations, taking their cues from several industries that provide multichannel access, seamless integration, product simplicity, and “segment-of-one” targeting⁶. In the last decade, it became clear that customers wanted to be able to do everything on their mobile phone, including applying for a bank account, or insurance claim. They want personalization, convenience, accessibility and ease of use. They wanted to feel like their bank was anticipating their needs, not crafting product offerings that made sense only from the banks' bottom-line perspective. They expected no surprises and demanded transparency in terms of fees. Seventy-five percent of PwC's survey respondents from the banking and fintech sector saw an increased focus on the customer as the most important area of impact to their business.

King (2010) forecasted that the future of the bank will have a very different organizational structure. He further argued that the entire customer facing organization and supporting platform needed to change radically. As customer expectations are changing, companies are forced to adapt. It is expected that in 2020, companies must focus on using big data to predict customer decisions and make such intelligence accessible throughout the enterprise. In the future, customers will want to do business with firms and companies that offer a consistent, informed and greater experience across all channels of communication, taking into consideration that customers will have different preferences.

⁶ “Segment-of-One Marketing” is the ability to track and understand individual customer behavior.

There is fierce competition among banks and financial institutions to provide the most seamless services at the lowest price, to retain loyalty and win new business. They are aware that providing customers with experience-rich banking and placing them foremost is essential for success. Those who manage and embrace the customer-centric approach will thrive in the market.

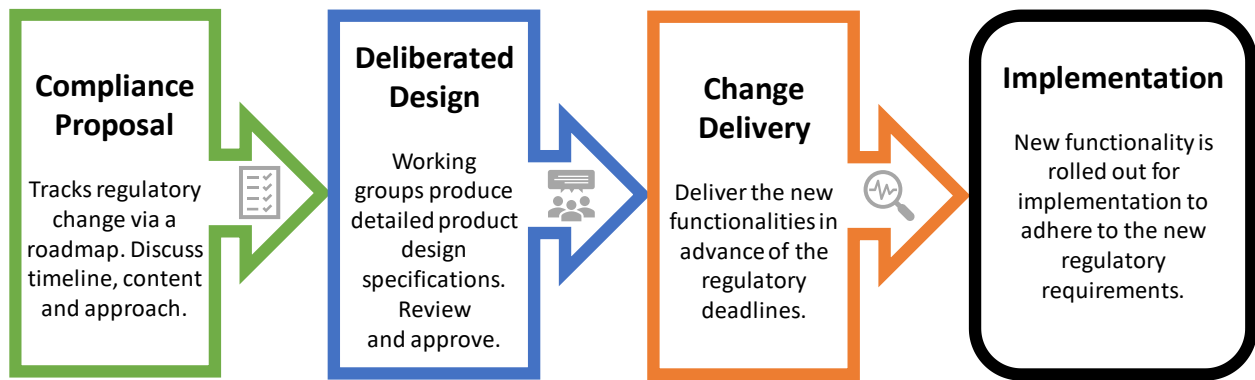
ii. Regulatory Management

Due to technological advancements and innovative models, the landscape of the financial industry is changing so spectacularly that it is completely transforming and shifting the world economy (Hayen, 2016). This dynamism in the world economy demands a dynamic and a new set of regulations to foster and regulate the growth of the fintech industry according to fair play, rule of law and best practices. According to International Data Group (IDC), it is estimated that the banks, investment banks and insurance companies globally are investing around US\$85 billion just for the provision of regulatory oversight, legislative initiatives and risk control (Broby and Karkkainen, 2016). Rigorous and top-down regulations which are enforced on traditional financial institutions cannot be applicable on a nascent industry, such as fintech (Tsai and Peng, 2017).

Regulatory change has to be managed and precisely calculated, as wide-ranging changes can ultimately use up the allotted discretionary budget and resources. The continuing regulatory changes embroil uncertainty in operating environments, and anticipated regulatory change has already impacted today's business decisions and existing business operations.

Operationally, financial institutions face day-to-day challenges with the constant addition and modification of hundreds and thousands of regulations with multi-jurisdictional requirements. They are also increasingly pressured to achieve categorical compliance with limited budgets and substantial resource limitations. Such constraints impact both the financial and operational performance of financial institutions, as they are subjected to the continual adjustment of resources to meet compliance deadlines. Financial institutions have traditionally responded by throwing more bodies to remediate and collect information, driving up the overall cost of compliance at the expense of customer experience.

Figure 2: Regulatory Change Process Flow
(Source: Author's Own)

It is important that businesses and corporations map out ongoing regulatory milestones which are crucial regulatory priorities by region and look at ways to effectively manage regulatory change within their organizations. The evolution, challenges and recommendations for financial institutions (including Shariah compliance) within the scope of change management involving regulations needs to have a structured approach that can address regional and local priorities.

iii. Comfort Zones and Stagnation in Management

The hard regulations and legacy culture in an organization are infused with each other. This impedes the path of an organization to move forward especially when it comes to the path of innovation. This culture of layering and folding of management in decision-making traps an organization in the ropes of stagnation. Risk averse behavior of management becomes more complex when diffused from lower to top management. Fintech provides for quicker, more informed decision making and calculated risk-taking behaviors.

Financial technology focuses on access and control of the customers' financial transactions, and technology will provide the personalization of finance to the customers by using digital channels and innovative business models within the deployment of big data, AI and blockchain. The process from inception and opening of an account or executing an investment to the final rewards and other financial transactions can be directly controlled by the end users in fintech solutions.

In a financial organization which is encumbered by layers of management, it is not easily possible to do experimentation for new innovative products and business models. Getting approvals alone will take ages. In addition, experimentation involves failure and the fear of failure results in the lack of support of innovation. It is a fact that without experimentation in

this era of digitalization, financial institutions will fail to compete and will not be able to provide the services and products which the consumers expect.

The management teams of Islamic financial institutions (IFIs) need to give priority to transforming their organizations because disruptive change is inevitable, and it is happening fast. IFIs need to create incentives for innovation and consider how all partners and suppliers contribute to their business development. Partners will drive innovation and growth as the businesses adopt, consume, scale, and leverage innovation for greater market share leadership.

For example, a leading financial services company turned to agile development to support its goal of organizing around customer experiences rather than products (Olsen et al., 2017). In doing so, it sharpened the focus on raising speed to market and ensuring consistently high customer loyalty scores for sales and service delivery, especially in predominantly digital channels. The company uses agile, cross-functional teams of 8 to 10 people, aligned to specific customer episodes. Each team brings together the requisite capabilities in business, design, processes and technology. The company now is taking its experience-led Agile approach to scale across the enterprise, through waves of applied learning sessions, and is well on its way to improving productivity by three to four times.

iii. Lack of Talent

Since the beginning of Islamic banking and finance in 1970s, one of the major challenges this industry is facing is lack of skilled talent. Financial Accreditation Agency of Malaysia claimed that in Malaysia, there is the need and demand of approximately 56,000 additional people in the Islamic financial industry by 2020 (WIEF, 2017). Obeidat (2016) also highlighted in his research about human capital in Islamic finance that the sustainability and competitiveness of the Islamic financial industry is highly dependent on the skills and talents of its human capital.

The fintech industry is bringing together IT professionals, data scientists, entrepreneurs, programmers, etc. to the financial services industry. This entry of new and diverse skilled people in the circle of the financial services industry makes the fintech industry more diversified and innovative but also somewhat complex. The additional requirement of Shariah expertise and Islamic economics/finance understanding further narrows talent availability. An ideal leader of an Islamic financial institution would have to be someone adept in business, economics, finance and the Shariah as well as have a technical understanding of new technology.

One way to overcome the dire need of skilled and talented human capital, could be to increase the production of skilled human capital through effective education of intellectual capital in academia and research. The need to bridge academic curricula to the needs of industry is also critical to bring much needed solutions to real problems. Although there are a number of institutions which have already began running courses as part of degree programs in conventional fintech, there are none in Islamic finance programs. There is not a single course on fintech with regards to Islamic finance (ICD and Thomson Reuters, 2017). This is indeed very alarming and requires immediate resolution. When fintech and innovation programs are in place, there should be industrial attachment programs for tertiary students in the form of internships, project collaborations, and exchange programs. For the public or older folks who seek alternative career paths, coding academies need to be developed to skill those interested in coding and programming. It is fairly obvious that as the finance industry gets disrupted, the redundant professionals lose their jobs but the disrupters continue to employ coders, programmers, various IT specialists and data scientists.

At the university and think tank levels, there should be more collaboration across disciplines, and collaborative cross-training and interdisciplinary research programs to complete the fintech ecosystem to supply quality and knowledgeable talents.

At the institutional level, their workforce must evolve as automation pervades more activities. Thousands of roles are becoming obsolete, including tellers, back-office processors—even routine call-center agents, as chatbots and robo-advisors take on simple inquiries. Conventional technologies have helped banks to double labor productivity every few years through digitalizing processes and applying more sophisticated industrial methods like capacity planning and Lean Six Sigma. Opimas, a research firm, estimates that by 2025, the rollout of artificial intelligence (AI) technology by financial institutions will reduce employment in the capital markets by 230,000 people, with the largest impact in the asset management industry, where machines will replace around 90,000 people (Olsen et al., 2017). Taiger, for instance, combines machine learning with natural-language processing to automatically identify, extract, cleanse and validate pieces of information from many types of documents. The banking applications include client onboarding, due diligence and combating money laundering. After a large European bank shifted to Taiger's technology for client onboarding, its cost fell 85% and turnaround time shrank from several weeks to seven minutes, with no loss in quality. As AI spreads throughout the industry, bank professionals who previously performed those activities will have to upgrade their expertise to remain relevant.

The greatest talent challenge for IFIs is attracting technical specialists, as it is for conventional institutions as well. There is a worldwide shortage of talent in advanced analytics, new technologies such as blockchain and customer experience design (UX/UI). The shortage is worsened by competition from more attractive fintech start-ups and companies that are building interesting solutions. Corporations and financial institutions will have to get creative in attracting and nurturing top talent, through incentives such as elevating top performers into key roles with more latitude and flexibility for further innovation, whilst adapting their respective organizational cultures to manifest this new reality.

Policy Development at the National Level

New technological innovation has incorporated frontier technologies in transforming the way we access and use existing products and services. The economy is becoming increasingly disrupted by revolutionary enterprises using technologies such as cloud computing, extensive use of artificial intelligence and data analytics, integration of interoperable Internet of Things (IoT) devices and the blockchain decentralization, including advanced materials. At the same time, regulatory and legal systems need to be strengthened for the ecosystem be protected from cyber risks and threats to allow for the market actors to flourish. In order to enjoy the benefits brought on by digital technologies, there are issues that comes with technological adoption along with financial stability implications and consumer protection, with recommendations that regulators themselves adopt advanced technologies (Mohamed & Ali, 2020) to embark on the new era of market supervision and monitoring to enhance cybersecurity.

i. Regulation and Supervision

By and large, regulators are aware that technological disruption “has the potential to deliver immense economic benefits, by lowering the cost of operations and enhancing competition, and societal benefits, by boosting financial inclusion and delivering more convenient financial services” (Beck et al., 2018). However, risk and failure are an integral part of innovation in any experimentation for tech solutions. Therefore, Mohamed and Ali (2019) advised that it is “critical for regulators to ensure safeguards are in place to manage the risks (such as institution-specific micro-financial risks and system-wide macro-financial risks). Providing parameters and regulatory clarity through a framework (for technological disruption business models) is essential for technological disruption’s mass adoption in order to ensure the financial stability of the system”. They point out that “regulatory sandboxes are only one of the approaches to manage technological disruption and may not fit circumstances in different situations and

jurisdictions”. As such, they emphasize that “market supervisors will have to ensure that financial institutions or firms have robust governance frameworks and (such) surveillance” could be complemented by data-driven supervision.

Other risks include those associated with the usage of such digital currency, which the public may not be aware of. Securitized Token Offerings (STOs) have much improved regulatory oversight which evolved from the absence of regulations for Initial Coin Offerings (ICOs) when ICOs was a new method of raising capital through decentralized means, which has the potential to side-step rigorous monitoring requirements for funds-raising established by authorities.

Another critical risk management issue is the operational risk that manifests in cyber-security, fraud and theft, data privacy and legal issues. The Basel Committee on Banking Supervision (BCBS) prescribes a capital regime for operational risk which does not really address risk-related operational issues. Mohamed (2020) notes that “while regulatory instruments such as BCBS capital requirements can create incentives to address certain operational risks, such as business continuity, capital is not sufficient to restore operations if a financial institution suffers a cyber-attack”. Hence, cyber-security and the safeguard of Critical Information Technology Infrastructure must be now top priority for the market conduct and supervisory authorities, particularly the banking and financial sectors.

In addition, there is grave apprehension on the risk of money laundering and financing of terrorism, termed as AML/CFT, which requires financial institutions including banks to have adequate measures to counter the risk of AML/CFT.

As new business models and services emerge, such as sharing services (e.g., Airbnb and Grab) and ICOs/STOs, government agencies are challenged with updating regulatory toolkits or modifying regulations, enforcing them, and working with market players that they watch over, relaying such information to stakeholders, while still working within legacy frameworks that will be outdated in the next decade, and knowing so, strive to foster innovation for fair competition.

ii. Financial Stability and Consumer Protection

It is incumbent on market supervisors will need to ensure is that financial institutions including banks have in place robust plans for scenarios that could threaten their own stability or the larger macroeconomic stability. For instance, robo-advisory services that automatically recommend investment portfolios for clients which rely on AI algorithms fed with investors’

data, need to be within approved products or companies offering such services need to be compelled to disclose more information when required. Similarly, third-party service providers or vendors to financial institutions may need to be regulated in order to manage related operational risks, which may impact financial stability indirectly.

Under financial stability, consumer protection including personal data protection is one of the areas that are highly focused on. The danger of cyber-attacks and hacking, as well as the need to protect sensitive consumer and corporate financial data, raises many issues including data privacy, ownership and administration, and legal liability. In order to avoid any undesirable situations, much work needs to be done on boosting cyber-security and alleviating cyber risks.

iii. Local and Cross-Border Arrangements

A common approach and strategy need to be in place to address technological disruption issues at the national and the international levels. Hence, regional cooperation will be integral in regulating technological disruption that scale beyond borders. Furthermore, innovations in cross-border lending, trading and payment transactions, including via smart contracts, raise questions about the cross-jurisdictional disputes and enforceability issues. Domestically for technological disruption developments, there has to be coordination among the monitoring and supervisory agencies regulating financial institutions under a digital economic framework.

iv. Expertise and Capacity Building

Talent and the right expertise are one of the areas that requires attention and needs to be addressed moving forward. As traditional roles within some areas of the economy become automated, forward-thinking planning for capacity building and innovation-related expertise has to be part of the overall strategy in order to provide proper market supervision.

Hence, to benefit from digital technologies, all firms (including regulators and government agencies) need to attract the best talent that could apply and enhance digital technologies in the financial sector. Towards that, economies need to reduce skills mismatch between talent demand from the financial sector and talent supply from the education system. Skills mismatch, in simple terms, is where skills offered by workers and jobseeker do not match the skills required by the financial sector. Skills mismatch results in lower productivity utilization of the individual talent in the financial sector. Hence, the educational systems need to impart the skills required for the new generations to fully participate in digitized financial market. To do that, a

qualification framework for the financial services related educational sector can be jointly developed between training institutions and industry players.

Secondly, economies need to address the skills shortages or skills gap concern. This is where demand for talent with a particular skill exceeds the supply of workers do not have the right skills to meet the financial sector requirement towards digitization. To overcome this concern, the authority needs to assess future skills demands for the digitized financial sector. For example, finance students need to be exposed to technology areas like virtual reality, IoT, big data analytics, artificial intelligence, 3D printing and cloud computing that will soon become relevant. This helps improve students' digital literacy on top of their technical skills and knowledge to be applied in their occupations.

Thirdly, to have the best talent, the financial services industry needs to have a competitive wage, incentive and reward system. This is to avoid skills shortages of digital financial specialists in the domestic economy and talent migrating abroad. The globalization of labor markets had increased the movement of employees of multinational companies from one country to another. Talents are seeking for employment prospects and better wages. For example, higher wages paid and stronger currency value in Singapore had induced Malaysian digital financial specialists to seek employment abroad.

v. Cybersecurity

Despite the significant benefit of digital transformation, there are forces that will disrupt these benefits such as cyber-attacks and hackers, system breakdown, cloud data leakages etc. Cyber security will be the top priority for institutions due to the rapid evolvement of complex technologies, cross boarder data exchanges, emerging usage of Internet of things (IoT). With these forces took place in the upcoming business environment, it is mandatory for financial institutions to be capable of developing resilience cybersecurity framework in order to be sustainable in the long run. The main function of newly developed cybersecurity framework is to detect cyber threats and efficiently respond to cyber events. With this adoption of cybersecurity framework, it will help financial institutions to minimize financial losses occurred due to business disruption. In relation to this, it is highly recommended for the management to focus on 6 main areas which are to (1) proactively manage cyber risk and regulation, (2) build and execute strategic cyber security roadmap, (3) establish commercially reasonable cyber security capability, (4) develop world class cyber response, (5) acquire, develop and retain key talent, and (6) align cyber security team with business risk. New tools

to fight cybercrime can be developed based on the cybersecurity framework. With the right tools in place, cyber threats arise from digital transformation of financial sector can be mitigated thus, enable financial institutions to maximize its exploitation on the benefit of digitalization of financial sector. Besides, regulations must be modernized to encourage innovation, investments and participation in the digitization of financial market ecosystem. Privacy and cybersecurity issues must be addressed to instill trust including control over data use to manage privacy concerns. To some extent, it is appropriate to consider developing a legal framework on data protection as the cybersecurity breach causes wide economic, social and sovereign implications, such as cyberattacks on a country's banking system.

References

- Broby, D. and Karkkainen, T. (2016). FINTECH in Scotland: Building a Digital Future for the Financial Sector. Conference paper at the "The Future of Fintech" by International Financial Services District (IFSD), The Technology Innovation Centre, Glasgow. 2nd September 2016.
- Deloitte Insights (2019). Future in the Balance? How Countries are Pursuing an AI advantage Insights from Deloitte's State of AI in the Enterprise, 2nd Edition Survey.
- Hayen, R. (2016). *FinTech: The Impact and Influence of Financial Technology on Banking and the Finance Industry*. Createspace Independent Publishing Platform.
- ICD, and Thomson Reuters. (2017). ICD-Thomson Reuters Islamic Finance Development Report 2017.
- Mohamed, H. (2021), *Beyond Fintech: Technology Applications for the Digital Economy*. World Scientific, Singapore.
- Mohamed, H. & Ali, H. (2020). Finding Solutions to Cybersecurity Challenges in the Digital Economy. In Boitan, I. A., & Marchewka-Bartkowiak, K. (2021). *Fostering Innovation and Competitiveness with FinTech, RegTech, and SupTech*. (Chapter 5: pp. 80-96). PA: IGI Global.
- Mohamed, H., Mirakhor, A. & Erbaş, N. (2019). *Belief and Rule-compliance: An Experimental Comparison of Economic Behaviors*. Academic Press, Elsevier.
- Obeidat, Z. M. (2016). Human Capital Investment and Training In Islamic Banking Industry in Jordan. *Jordan Islamic Bank for Finance and Investment. European Scientific Journal, ESJ, 12(10)*.
- Olsen, T., Judah, M., Fielding, J., Nielsen, N. P. and Phillips, S. (2017). *New Bank Strategies Require New Operating Models*. Bain & Company's Financial Services. Singapore, Melbourne, New York, Copenhagen and London.
- PwC. (2017). *Digital Transformation in Financial Services*.
- Ransbotham, S., Kiron, D., Gerbert, P. & Reeves, M. (2017). *Reshaping Business with Artificial Intelligence*, MIT Sloan Management Review and The Boston Consulting Group, September 2017.
- The Economist Intelligence Unit, (2019). *The AI-enabled Organisation of the Future*. Report sponsored by Globality.
- Tsai, C. and Peng, K. J. (2017). *The FinTech Revolution and Financial Regulation: The Case of Online Supply Chain Financing (SSRN Scholarly Paper No. ID 3035386)*. Rochester, NY: Social Science Research Network.

İSLAM EKONOMİSİNİN DAYANAKLARI VE PARADİGMA FARKININ TEORİK VE GÜNCEL MESELELERE YANSIMASI SORUNU

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özket

Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri

hozket@gmail.com

Özet: Bu çalışma İslam ile nitelenen ya da ona dayandırılan genel veya özel bir konuda, fıkıh merkezli ne tür bir yaklaşım sergilenmesi gerektiği konusundadır. Çünkü, iç bütünlük sağlayan paradigmlar arama bilimsel açıdan gerekli bir davranış olmakla birlikte, bunların dayanaklarını ve değerlendirme yöntemlerini tanıma, disiplinli çözüme ulaşmada sıralı basamaklar oluşturma açısından önem kazanmaktadır. İslam'ın genel kabul gören klasik dayanakların biri asl diğeri fer' olmak üzere tasnif edilmiştir. Asıllar, ilk ikisi Kitap ve onun beyanı olan Sünnettir ki, nas diye isimlendirilir. Diğer ikisi de Kıyas ve İcma olarak dört tanedir. Fer' olanlar, pratikteki karşılığı bakımından kabul gören Maslahat, Istishab, Örf ve İstihsan olmak üzere dört tanedir. Ayrıca nas denilen Kitap ve Sünnet'in değerlendirilmesinde tündengelem(/Mütekelimîn) ve tümevarım(/Fukaha) olmak üzere iki farklı metotla oluşan ekol vardır ki, kendi iç bütünlükleri nispetince mezhepler şeklinde yer aldıkları görülmektedir. Bu gelişmenin biri genel, bir diğeri alan, bir başka diğeri de alan-kaynak olmak üzere sürecin başlarında üç ayrı şekliyle tanımlanan fıkıh ilmi tarafından üretildiği, denetlendiği, aynı zamanda da yönetildiği gözden kaçmamaktadır. Modern dönemde, önceki döneme ait paradigmların, sırf fıkıh külliyatında vardır diye dayanak olarak alındığı görülmektedir. Bunun, erken dönem bütüncül İslam anlayışıyla, önlerinde hiçbir örnek olmadan oluşturulan özgün değerlendirme yöntemine aykırı olduğu açıktır. Çünkü değişen ve gelişen şartlara bağlı olarak paradigmlar ister istemez değişmiş, buna karşın dayanaklar sabit kalmış, değerlendirme metotları da nispeten gelişmiştir. Nitekim tündengelem ve tümevarım yöntemlerinin yanında analogi ile sistemler karşılaştırılmaya başlanmıştır. Hatta Kitap ve sünnet merkezli gelişen icthad müessesesi, her türlü gelişme karşısında nasları sürekli anlamlandırma ve güncel anlamlara kavuşturma işlevini süreçte yönetmiş olduğu kabul gören bir gerçektir. Teorik olarak genel anlayış içinde İslam Ekonomisi özelinde, kurumsallaşmasının imkanları aranmalı, kendi özgün kurallar gereği neler üretilebileceğinin sınırları zorlanmalıdır. Örneğin, İslam kendi toplumunun sosyal ve ekonomik kurumlar ayrımını nasıl yapmaktadır? Bu konuda yaşanan bireysel ve toplumsal zorluklar, çekilen sıkıntılar nelerdir? ...vs. tespitler teorik ve pratik anlamda çoğaltılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, İslam Ekonomisi, Dayanak, Analogi, İctihad

THE BASIS OF ISLAMIC ECONOMY AND THE PROBLEM OF REFLECTING PARADIGM DIFFERENCE TO THEORETICAL AND CURRENT ISSUES

Abstract: In this study, what kind of a fiqh-centered approach should be taken on a general or special issue that is characterized by or based on Islam is discussed. Since searching for paradigms that provide internal integrity is a scientifically necessary behavior, it becomes important in terms of recognizing their basis and evaluation methods and creating sequential steps in reaching a disciplined solution. It is a known fact that in Islam, one of the generally accepted classical bases that emphasize the balance of reason-conveyance in the evaluation is classified as the originals and the branches. There are four bases named as originals. The first two are the Book and its statement, Sunnah, which are also called as legal decision. The other two are Comparison and Consensus. As for the branches, although there are many of them, four of them stand out, namely Maslaha (Public Interest), Istishab (Continuity), Custom and Istihsan (Juristic Preference), which are accepted in terms of their practical equivalents. Furthermore, there are schools, which are seen as sects based on their integral integrity, formed around two different methods, namely deduction (/Theologian) and induction (/Fuqaha) followed in the evaluation of the Book and Sunnah, are also called as legal decision. It is not overlooked that this development was produced, supervised, and also managed by the science of fiqh, which was defined in three different ways at the beginning of the process as general, field, and field-source. In the modern period, it is observed that paradigms of the previous period are taken as a basis only because they exist in the canon of fiqh. It is clear that this is in contradiction with the original method of evaluation, which was created with the understanding of early holistic Islam and without any precedent.

Key Words: Fiqh, Islamic Economy, Basis, Analogy, Ijtihad.

Jel Codes: A12, A13, G11, G21, G23, G32, G51, H83, P41, P52.

GİRİŞ

Genel veya özel bir konuyu nazarı olarak ele almanın bilinen bilimsel prensipleri olmasına karşın, pratik ve hızlı sonuçlar beklentisi nedeniyle bazen bu prensiplerin göz ardı edildiği görülmektedir. Gerçekte İslam ilim tarihi, genel bilimde olduğu gibi ortak ve kendine özgü özel yöntemlerle olguları ve varlıkları anlamlandırma sürecinde çeşitli ilimlere ait terimler, kavramlar ve tanımlar barındırmaktadır (İzmirli, 1912: 2). Öyle ki, bazen bir terimin farklı şekilde, bazen de küçük farklarla veya hiç fark olmayan tanımlarla karşılaşılmaktadır. Çoğu kez bu farklılıklara dikkat edilmeden bazı yargılara varıldığı görülmektedir. Bir kavramın tanımı ne kadar net ise yani “efradını câmi’ ağıyarını mâni” ise tutarlıdır, yerindedir, değilse yeniden tanımlanmasına bilimsel açıdan bir engel olmadığı gibi aksine bir gerekliliktir. Tanımlarıyla klasikleşmiş fıkıh ve usûlü’l-fikh kavramları önemli yere sahiptir.

Bu çalışma İslam ile nitelenen ya da ona dayandırılan genel veya özel bir konuda, fıkıh merkezli ne tür bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini konu edinmiştir. Çünkü, iç bütünlük sağlayan paradigmlar arama bilimsel açıdan gerekli bir davranış olmakla birlikte, bunların dayanaklarını ve değerlendirme yöntemlerini tanıma, çözüme ulaşmada disiplinli sıralı basamaklar oluşturma açısından önem kazanmaktadır. Dolayısıyla Ebu Hanife’ye nispet edilen, İmam Şafî’ye ait olan ve Hanefî mezhebinin bilinen klasik üç farklı fıkıh teriminin tanımları özelde değerlendirilecektir. Ayrıca terkiple oluşan usûl kelimesinin tekili olan asl’ın ıstılahı anlamları üzerinde durulacaktır. Bu kelimenin çoğulu olan usûl ile fıkıh teriminin oluşturduğu

fikhın usûlü terkibi üzerinde durulacak, bu terkinin ve usûlü'l-fikh lakap anlamlarının işaret ettiği alanlar ve sınırlar kısaca belirlenmeye çalışılacaktır.

İctihad müessesesiyle güncel sorunların çözümünde önemli kabiliyeti ve tecrübe edilmiş kapasitesiyle fikh, şu yaklaşımlarla kendine çıkış aramaktadır.

- Hayatın her alanını kapsadığı-kapsamadığı yaklaşımı.
- Akıl ve naklin dengeli birlikteliđi.
- Akli öne çeken yaklaşım.
- Nakli öne alan yaklaşım.
- İlk devirde her şeyin çözümlendiği ve depolandığı yaklaşımı.
- Her devrin kendine özgü sorunları bulundurduđu

1.TANIMLAR

1.1.Sözlük Anlamı

Sözlükte fikh biri bilme, anlama, tanıma ve algılama/akletme dış dünya ile, diğeri de fikir, zikir, şuur ve basar olmak üzere iç dünya ile ilgili aşamalardan sonra re'y/görüş oluşturmak için 'derinlemesine kavramak' manasında özel bir anlama sahip ender bir kelimedir. Bir başka ifade ile fikh,

“Fikh = Bilme + Anlama + Tanıma + İdrak +...” değil,

“Fikh = Bilme * Anlama * Tanıma * İdrak *...” tır⁷.

Kavramlaşma sürecinde biri 'usûl' ve 'furû' terimlerine muzafun ileyh biçiminde isim tamlaması, diğeri 'ekber' ve 'ebsat' terimlerine mevsuf şekliyle sıfat tamlaması olmak üzere dört ayrı olgu ile kullanılan fikh terimi ilk olarak Ebu Hanife tarafından *el-Fikhu'l-ekber* ve *el-Fikhu'l-ebsat* eserlerinin isimlerinde görölmektedir.

1.2. Terim Anlamı

Ayrıca fikhın bilinen “insanın leh ve aleyhinde olan şeyleri bilmesidir (Hüsrev, 1317: 15).” şeklindeki genel tanımı da ona isnat edilmektedir.

İmam Şafi'î'nin (767-819) fikhı "amelî şer'î hükümleri tafsîlî delillerden bilmedir (Hüsrev, 1317: 15)." şeklinde bir disiplin olarak kaynak-alana göre tanımlamasından sonra Hanefî mezhebi ilim adamları da kendi genel tanımlarına amel/pratik kelimesini ekleyerek alana göre “insanın amel açısından leh ve aleyhinde olan şeyleri bilmesidir.” şeklinde tanımlamışlardır.

Fikhın anılan tanımları kapsam bakımından olduğu gibi genel, alan ve kaynak açısından farklılık arz ettiği görölmektedir. Kaynak bakımından yapılan tanım fikhın Kitap, Sünnet, icma ve kıyas diye bilinen asıllardan istinbat/çıkarılarak üretilmesini ifade ederken, insanı kuşatan

⁷ Nitekim $2*2=4$ ve $2+2=4$ işlemlerinde sonuç olan 4, sayı olarak aynı olmasına rağmen işlemlerin farklı olmasından dolayı anlaşılabilir farklıdır. Çarpma işleminden sonra ortaya yeni kimlik ortaya çıkarken toplamada ise önceki kimlikler korunmaktadır. Dolayısıyla konumuz olan fikhîta da durum aynıdır. Varılan yargıda yeni bir netice ortaya çıkıyor, bu nedenle yargıya varma esnasında kullanılanları yargıda görmek mümkün değildir.

ihtiyaçlar ve sorunların tümünü kapsayıp kapsamadığı bakımından da genel ve alan olarak tanımlanmıştır. Genel tanımı benimsediği kanaati uyandıran Ebu Hanife, fikhın itikattan amele kadar tüm konuları içerdiğini ifade ederken, alana göre tanımlamada ise sadece pratik konuları kapsadığını, itikat, ahlak ve kelimâ konuları kapsamadığı görülmektedir. Bu yönüyle de modern dönemde İslam Hukuku nitelmesi ile örtüştüğü söylenmektedir (Köse, 2015: 22).

Diğer taraftan fikh, asıllardan çıkarma bakımından Usûlü'l-Fıkh şeklinde terkiib ve lakab olmak üzere iki ayrı kabulle değerlendirilen ilme istinat etmektedir. Terkiib kabulüne göre fikhın asılları manasında sadece deliller kastedildiği, lakab olarak kabul edenlerce ise delil ve hükümlerin birbirlerini destekleme ve denetleme şeklinde olduğu görülmektedir. Ayrıca ilki yani terkiib kabul tümdengelim, diğeri yani lakab olanı tümevarım metotlarını kullandığı gözden kaçmamaktadır.

Bir diğer durum asl kelimesinin delil, kaide, tercih ve kıyas edilen ilk şey anlamlarına nakledildiği görüşlerinin varlığıdır.

Bu tanımlar ve kabuller sonucunda ortaya çıkan hükümlerden yapılan seçmelerle dayanakları değerlendirme ve farklılaşmayı içinde taşıyan paradigmlar nedeniyle sistematik bir oluşum yakalamak zorlaşmaktadır. Ayrıca muhatap açısından temelde seçenekler olmasına rağmen tek tip seçkiyle karşılaşmaktadır.

- a) Maslahat'ın içinde bulunduğu Kitab asıl delil,
- b) İstışhab'ın içinde bulunduğu Sünnet asıl kaide,
- c) Örf'ün içinde bulunduğu icma asıl tercih/kriter,

d) İstihsan'ın içinde bulunduğu kıyas asıl yöntem biçiminde bir sonuç ortaya çıkar ki bu da fikh usulü ilminin genelde durumlarına göre dayanaklar manasında kaynaklarıdır.

Sözlükte fikh biri bilme, anlama, tanıma ve algılama/akletme dış dünya ile, diğeri de fikir, zikir, şuur ve basar olmak üzere iç dünya ile ilgili aşamalardan sonra re'y/görüş oluşturmak için '**derinlemesine kavramak**' manasında özel bir anlama sahip ender bir kelimedir. Bir başka ifade ile fikh,

“**Fıkh** = Bilme + Anlama + Tanıma + İdrak +...” değil,

“**Fıkh** = Bilme * Anlama * Tanıma * İdrak *...” tır⁸.

1.2.1. Genel Tanımı

Fikhın bilim dilinde kavramsallaşma sürecinde tanımı doğal olarak Kur'an-ı Kerim kitap haline geldikten yaklaşık yüz sene sonrasına denk gelmektedir. Kur'an merkezli ilim anlayışının erken devrinde Ebu Hanife'ye (699-767) nispet edilen “Bireyin leh ve aleyhinde olanları tanınmasıdır.” şeklinde yapılan bu tanım insanı kuşatan amel/dış dünya ve itikat/iç dünya alanlarını bütün uzantıları ile kapsadığından genel yani disiplinler üstü teknik bir tanım olarak

⁸ Nitekim $2*2=4$ ve $2+2=4$ işlemlerinde sonuç olan 4, sayı olarak aynı olmasına rağmen işlemlerin farklı olmasından dolayı anlaşılabilir farklıdır. Çarpma işleminden sonra ortaya yeni kimlik ortaya çıkarken toplamada ise önceki kimlikler korunmaktadır. Dolayısıyla konumuz olan fikhta da durum aynıdır. Varılan yargıda yeni bir netice ortaya çıkıyor, bu nedenle yargıya varma esnasında kullanılanları yargıda görmek mümkün değildir.

görülmektedir. Ebu Hanife'nin bu tanımı ile bütün ilimlerin fikhın altında yer aldığı görüşü ilim adamları tarafından da teslim edilmektedir.

1.2.2.Kaynağına göre tanımı

Ebu Hanife'den hemen sonra gelen İmam Şafi'î (767-819) tarafından fıkıh, "Amelî şer'î hükümlerin tafsilî delillerden bilmedir." şeklindeki tanımıyla öncelikle kaynağı ve tali olarak da alanı belirlemiş olmaktadır.

1.2.3. Konusuna göre tanımı

Hanefî ekolünün erken devri takip eden dönemdeki ilim adamları tarafından Ebu Hanife'nin yukarıda sunulan fikhın disiplinler üstü ve teknik tanımına 'amel/pratik' kelimesi eklenerek fıkıh, konusuna göre tanımlanmıştır. Buna göre fıkıh, "Bireyin günlük pratik hayatta leh ve aleyhte olanları tanınmasıdır." Böylece Fıkıh'ın alt disiplinlerinden biri olan ve itikat, ahlak, tasavvuf, kelim gibi ilimlerin dışında kalan Furu'u'l-Fıkıh'ın tanımı haline getirilmiştir.

Bu tanıma götüren görünür sebep olarak Şafi'î'nin tanımı olduğu söylenebilir. Ayrıca bu durum yukarıda belirtildiği gibi her ne kadar indirgemeci bir görüntü verse de yeni gelişen ilimlerin konularını belirleme gereksiniminden kaynaklandığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Ebu Hanife'ye isnat edilen tanıma eklenen 'amel' kelimesi ile Kelam, Tasavvuf ve Ahlak ilimleri tanımın dışında kalmakta, ayrıca tanımda bulunana zamirler farklı alanlara raci olarak düşünüldüğünde son derece teknik bir tanım olduğu ortaya çıkmaktadır.

- ✓ Alanı iyi-kötü olan **Din** açısından,
Bireyin, (lehine) iyi ve (aleyhine) kötü olan şeyleri tanınmasıdır.
- ✓ Alanı vazife-hak olan **Hukuk** açısından,
Bireyin, (lehine) haklarını ve (aleyhine) vazifelerini tanınmasıdır.
- ✓ Alanı kar-zarar olan **İktisat** açısından,
Bireyin, (lehine) faydalı ve (aleyhine) zararlı olan şeyleri tanınmasıdır.
- ✓ Alanı doğru-yanlış olan **İlim** açısından,
Bireyin, (lehine) doğru ve (aleyhine) yanlış olan şeyleri tanınmasıdır.
- ✓ Alanı adalet-zulüm olan **İdare** açısından,
Bireyin, (lehine) adaletli ve (aleyhine) zulüm olan şeyleri tanınmasıdır.

2. FAİZ/RİBA YASAĞI

2.1. Örneğinde Farklı Hükümler

Riba İslam fikhının ilk kaynağı Kur'an-ı Kerimde geçen yasaklardan biridir. Türkçede, borç karşılığı alınan para veya malın kullanımına karşılık tahakkuk ettirilen ücret manasında faiz diye nitelenen olguyu karşılayan kelimedir. Hz. Peygamber ribayı Ubâde b. Sâmit ve Ebû Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettikleri "altı eşya hadisi" diye bilinen açıklamasıyla yapmıştır.

Hadiste sayılan altı eşyanın ilk ikisi metal para olarak altın ve gümüşdür. Diğer dördü ise buğday, arpa, hurma ve tuz olmak üzere gıda ağırlıklı tüketim mallarıdır⁹.

Bu altı eşyada faizin cereyan ettiği ittifakla benimsenmesine rağmen iki farklı görüşe temel olmuştur:

- En çok mübadele edilen ve diğer mallar için ölçü olma özellikler taşıdığından örnek olarak zikredildi görüşüne varanlar.
- Faiz sadece bu maddelerin mübadelesinde söz konusudur, diğer mallarda cereyan etmez. (Zuhaylı, 1990: 5/495)

Onları bu iki farklı görüşe götüren sebepler yukarıda fıkıh için söylenen farklı dayanak ve yöntemlerden kaynaklanmaktadır.

2.2. İlet Belirleme

Kıyas yapmak üzere illetin belirlenmesinde şu görüşler ortaya çıkmıştır.

a) Cins birliği bulunması ve tartılabilir (veznî) olması. Hanefî, Hanbelî, Ca'ferî ve Zeydî âlimlerinin benimsediği bu görüşe göre altın altınla veya gümüş gümüşle mübadele edildiğinde fazlalık faizine engel olmak için bedellerin eşit ağırlıkta bulunması şarttır.

b) Altın ve gümüşte faizin illeti semeniyet vasfının galip olmasıdır. Şâfiî mezhebinde benimsenen bu görüş Mâlikîler'de de yaygındır; Hanbelî mezhebinde İmam Ahmed'den rivayet edilen ikinci görüş de bu yöndedir. **Para olma vasfının altın ve gümüşte galip olması diğer paraların bunlara kıyas edilmemesi, para deyince akla sadece altın ve gümüşün gelmesi demektir.**

c) İlet mutlak mânada semeniyet vasfıdır. Mâlikî mezhebinin yaygın olmayan telakkisi bu yöndedir.

Hanefîler'e göre, **cins** ile **miktarın** yanında bunların **hacmen ölçülebilir** (keylî) olmalarıdır. Bu mallara kıyasen hububatın ve bunların dışında hacim hesabıyla ölçülen mallarda da faiz cereyan eder. Aynı hüküm altın ve gümüş dışında demir, bakır, kurşun gibi madenlerde, değerli taşlarda, et, balık, yağ, sebze, şeker ve bazı meyvelerde faiz cereyan eder.

Mâlikîler dört adet gıda eşyasının **depolanıp saklanabilen gıda maddeleri** olmasını faiz illeti olarak alırlar.

İmam Şâfiî faiz illeti konusundaki ilk görüşü, gıda maddesi olmakla birlikte bu malların ölçülebilir veya tartılabilir nitelikte bulunmasıdır. Bu nedenle ölçülen ve tartılan gıda maddelerinde faiz cereyan eder. Fakat ölçü ve tartı ile belirlenmeyen gıda maddelerinde, meselâ sayı hesabıyla satılan yumurtada faiz cereyan etmez.

Benzer farklılık zekata konu olan mallarda ve dağıtımını belirleyen Tevbe 60 ayetinde isimleri geçen gruplardan en az bir tanesine verilmesi ile zekatın geçerliliğini söyleyen Ebu Hanife tek kalmaktadır. Diğer imalardan başta İmam Şafi'î en az üç gruba paylaştırılmasını öngörmektedir.

⁹ Özsoy, İsmail, "FAİZ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz> (20.12.2020).

SONUÇ

İslam fıkında asıl delillerden hükümlerin ortaya konmasında kullanılan tümevarım ve tümdengelim biçimindeki iki farklı metoda dayalı usul vardır. Bu usuller vasıtasıyla kendi iç bütünlüğü sağlanmış, dengeli ve denetimli sonuçlar üretilmiştir. Ayrıca akıl-nakil dengesinin yanında, sadece akli veya sadece nakli yeterli gören mezhepler, faiz ve zekat örneklerinde görüldüğü gibi takipçilerine alternatifli hükümler sunmuşlardır.

Tümevarım metodunu izleyen Hanefi mezhebi hüküm-delil arasında gel-gitlerle tecrübe edilmiş ortak çözümlerle parçadan bütüne yargılara ulaştıran Usûlü'l-Fıkıh ilmini lakab olarak almışlardır.

Hanefi mezhebinin dışındakiler ise tümdengelim metoduyla çoğunun kabulüne göre hükümler değil, sadece delil tespiti ile yetinerek genel ve bütün paradigmalara ulaştıran Fıkıh Usûlü ilmini terkib olarak almışlardır.

Bu farklı metodlarla ortaya konan hükümlerden yapılan seçmelerle alternatifli durumlar ortadan kalktığı gibi, özellikle iktisadi teşebbüslerin finans kaynağı daralma göstermektedir. Her bir mezhebe açık anlaşmalar yapabilme imkanı tanınması uygun görülmektedir.

Şâfiî'ye göre sadece altın ve gümüş zekâta tâbi olup bunların dışında kalan bütün madenler zekâtтан istisna edilmiştir.

Mâlik b. Enes'in yalnız altın ve gümüş madenlerini zekâta tâbi kabul eder.

Ebû Hanîfe ve arkadaşları ile İmam Şâfiî ve Mâlik özel mülkiyete konu olmayan sıvı madenleri zekât istisnası kabul etmişlerdir.

Hanbelî fakihleri ise altın ve gümüş ile diğer madenler arasında herhangi bir fark gözetmemiş ve cinsi ne olursa olsun bütün madenlerin zekâta tâbi olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bir diğer finans çeşitliliği de Zekât, Hac ve kurban ibadetinin müessese anlayışıyla organizeleri gündeme alınmasıyla sağlanabilir. Ayrıca güncel sorunların çözümünde zaruret ve telifik fıkının asgariye çekilerek içtihad müessesesine geçilmesi önem arz etmektedir (bkz. Atay, 1973: 70).

KAYNAKÇA

Atay, Hüseyin. (1973). İslam Hukuk Felsefesi, Ankara: Ankara Üniv. Basımevi.

Köse, Saffet. (2015). İslam Hukukuna Giriş, İstanbul: Hikmet Yayınları.

Mollâ Hüsrev, Muhammed b. Feramerz. (1317). Mir'âtü'l-Usul fi Şerhi Mirkâti'l-Vusul, İstanbul: Ergin Kitabevi.

Özsoy, İsmail. (1996). "FAİZ", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.

Erişim Tarihi: 20.12.2020, <https://islamansiklopedisi.org.tr/faiz>

Zuhaylı, Vehbe. (1991). İslam Fıkı Ansiklopedisi, Çev. Komisyon, İstanbul: Risâle.

TEMEL İHTİYAÇ MADDELERİNİ TEMİN ETMEK İÇİN BİRİKTİRİLEN PARANIN ZEKÂTTAN MUAFİYETİ MESELESİ

Dr. Öğr. Üyesi Temel Kacır

Manisa Celal Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı
temel_kacir@hotmail.com

ÖZET: Kişilerin hayatını devam ettirebilmesi için gereksinim duydukları şeyler olarak tanımlanan temel ihtiyaç maddelerinin zekâttan muaf olduğu mezheplerin ortak kanaatidir. Temel ihtiyaç maddelerinin zekâttan muaf olmasını Hanefi mezhebi müstakil bir şart olarak zikretmiş, diğer mezhepler ise bunu zekâta tabi olan malın nâmi/artıcı olması şartı bağlamında değerlendirmiştir. Hz. Peygamber döneminden itibaren zekâttan muaf tutulan temel ihtiyaç maddeleri ayn/mal olarak zikredilmiş, ilk defa Hanefi hukukçularından İbn Melek (ö.821/1418) tarafından ihtiyaçların giderilmesi hususunda mal ile paranın aynı konumda olduğu ve bu nedenle temel ihtiyaç için elde tutulan paraların da zekâttan muaf olacağı görüşü gündeme getirilmiştir. Klasik dönemde istisnâî görüş olarak kalan bu yaklaşımın İslam Hukuku açısından bazı mahzurlar barındırdığı aşikârdır. Bu tebliğ, Hz. Peygamber döneminden itibaren zekâta dair uygulamalara aykırı olan ve mal ile parayı aynı hükme tabi kılarak meseleye parçacı yaklaşan İbn Melek'in görüşünü konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Temel İhtiyaç, Zekât, İbn Melek, Mal, Para

THE ISSUE OF EXEMPTION THE MONEY COLLECTED TO PROVIDE BASIC NEEDS FROM ZAKAT

ABSTRACT: It is the common opinion of madhhabs that basic necessities, defined as the things people need in order to continue their lives, are exempted from zakat. The Hanafi school mentioned this exemption as a separate condition. The other schools evaluated this in the context of the condition that the goods subject to zakat should have property of growing. Basic necessities exempted from zakat since the time of the Prophet were mentioned as goods. On the other hand, for the first time, a Hanafi lawyer, Ibn Melek (d.821/1418), put forward the view that goods and money are in the same position in terms of meeting the needs and therefore, money kept for basic needs is also exempt from zakat. It is obvious that this approach, which remained as an exceptional view in the classical period, has some drawbacks in terms of Islamic Law. This paper discusses the opinion of Ibn Melek approaching the issue partially by subjecting goods and money to the same rule. His opinion is against the practices of zakat since the time of the Prophet.

Keywords: Basic Need, Zakat, Ibn Malak, Goods, Money

GİRİŞ

Mali mükellefiyetlerden biri olan zekât İslam'ın beş temel esasından biridir. Bu yükümlülük için bazı şartlar ileri sürülmüştür. Bunların bir kısmı mükellefle bir kısmı ise malla ilgilidir. Nisap miktarına ulaşıp üzerinden bir yıl geçen ve nâmi olan malın, mükellefin kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin temel ihtiyaç maddelerinden fazla olmasını Hanefi mezhebi mala ait bir şart olarak zikretmiş, diğer mezhepler ise bunu ayrı bir şart olarak

zikretmemiştir. Zira onlara göre malın nâmi olma şartı bunu kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle esasen nemalanmayan ve nema için hazır tutulmayan şeyler zaten temel ihtiyaç kapsamında olduğundan zekâta tabi değildirler. Bu nedenle temel ihtiyacın zekâta müstakil bir şart olarak zikredilmesine gerek yoktur.

Görüşler karşılaştırıldığında devlet tarafından toplanan zekâtın objektif bir kriter üzerine bina edilmesi gerekliliğini dikkate alan Hanefi mezhebinin müstakil bir şart olarak zikrettiği, diğer mezheplerin nema kavramı içerisinde zımnen kabul ettikleri temel ihtiyaç maddelerinin zekâttan muaf tutulması bütün mezheplerin ortak görüşü olduğu ve bu farklı yaklaşımın furû fıkha yansıyan ciddi bir karşılığının bulunmadığı görülecektir. Her ne kadar temel ihtiyaç için ayrılan paranın zekâttan muaf olacağını kabul eden İbn Melek'in (ö.821/1418) açıklamalarından temel ihtiyaç maddelerinin ayınlarının nema kaydıyla, onlara sarf edilmek üzere ayrılan paranın ise hevâici asliyye kaydıyla zekâttan muaf tutulacağı sonucuna varılmış olsa da (İbn Abidin, 1992: II, 262; Karadâvî, 1969: I, s. 152, 280-281) bu sonuç Hanefi mezhebinin genel görüşüyle uyumlu değildir. Zira Hanefi mezhebine göre zekâta temel ihtiyacın şart olarak kabul edilmesi, aynı tüketilmeyen ya da aynı tüketilen ve eseri ortaya çıkmayan zanaatkârların kullandıkları malzemeleri ile ilim ehlinin kitaplarına yönelik bir tartışmayı içerisinde barındırmaktadır.¹⁰

Temel ihtiyaç maddelerinin zekâttan muaf olmasını şart olarak ileri süren Hanefi mezhebi, toplumların anlayış ve sosyoekonomik durumlarıyla yakından alakalı olan temel ihtiyaç maddelerinin belirlenmesinde sübjektif değerlendirmelerin önüne geçebilme adına nasrları (Konuyla ilgili naslardan bazıları için bk. Bakara, 2/219; Araf, 7/31; Buhârî, Zekât, 45, 46; Buyu, 95; Nafakât, 5, 9, 14, Müslim, Zekât, 9; Akdiye, 7; Ebû Dâvud, Harac, 9, 10; Buyu, 81; Ahmed b. Hanbel, IV, 229) ve sahabenin uygulamasını dikkate alarak birtakım objektif ve açık ölçüler ortaya koymaya gayret etmişlerdir. Buna göre, kişi ve aile fertleri için gerekli bir yıllık gıda maddeleri, giyecekler, sanat ve meslek aletleri, oturulan ev, ev eşyası, binek aracı, ilim için edinilen kitaplar temel ihtiyaç maddeleri olarak zikredilmiştir. Belirlenen bu maddeler ile ihtiyaçların tamamın değil belli başlılarının sayıldığı da göz ardı edilmemelidir.

¹⁰ Hanefi mezhebine göre eseri ortaya çıkan boya gibi maddelerin ayınları ticaret malı olarak kullanılmasa da zekâta tabidir. Bış b. Veld'in Ebu Yusuf'tan yaptığı rivayete göre boyacılar kumaşı boyamak için aspur ve zâferân satın aldıklarında bunlar zekâta tabidir. Çünkü boyacının kazancı, kumaşın üzerindeki boya bedelidir. Akdın fesad olması durumunda boyanın değerinin tespit edilmesi de bunu desteklemektedir. Dolayısıyla bu maddeler ticaret malı konumundadır. Ancak çamaşırcının çöğen, sabun ve boya kazanı satın alması böyle değildir. Çünkü bu malzemeler, çamaşırcının işinde kullandığı aletlerdir. Elbisenin aynında kalmadan tüketilir. Çamaşırcının kazancı, kullandığı aletlerin değil yaptığı işin karşılığıdır. Dolayısıyla bu maddeler zekâta tabi değildir. Diğer mezheplere göre ise bunlar ticaret malı olmadığından zekâta tabi değildirler. Yine Hanefi mezhebine göre ilim ehlinin kitapları zekâta tabi değilken diğer insanların elindeki kitapların zekâta tabi olduğuna dair görüşler mevcuttur. Hâlbuki diğer mezheplere göre ise kitap ister ilim ehlinin elinde isterse başkalarının elinde bulunsun ticarete niyet edilmediği sürece zekâta tabi değildir. Serahsî, II, 198; İbnü'l-Hümmam, II, 163-164; Babertî, II, 164; İbn Nüceym, Bahr, II, 361; a.mlf, Nahr, I, 415; Cezirî, I, 596.

Hız. Peygamber döneminden itibaren zekâttan muaf olan temel ihtiyaç maddeleri ayn/mal olarak zikredilmiş, ilk defa Hanefi hukukçularından İbn Melek¹¹ tarafından ihtiyaçların giderilmesi hususunda mal ile paranın aynı konumda olduğu ve bu nedenle temel ihtiyaç için elde tutulan paraların da zekâttan muaf olacağı gündeme getirilmiştir (İbn Melek, Ktp. nr 859: 40^a; İbn Abidin, 1992: II, 262). Günümüzde Darü'l-ifta el-Mısriyye ve Avrupa Fetva ve Araştırma Merkezi (Heyet, 2013: 224-225) gibi bazı Fetva kurumları ile Ali Cuma ve Hayrettin Karaman gibi bazı hukukçular bu görüştedir (Benzer yaklaşım için bk. Esen, 2017: 744-750). İki farklı yaklaşım ortaya koyan Yusuf Karadavî bunlardan birinde İbn Melek'in görüşünü mutlak olarak tercih etmekte, (Karadavî, 1969: I, 281) diğerinde ihtiyacını giderecek yeterli gelire sahip olmama şartını ileri sürmektedir (Karadavî, 1969: I, 485).

Klasik dönemde istisnaî kalan bu görüşün İslam Hukuku açısından bazı mahzurlar barındırdığı aşikârdır. Biz bu tebliğimizde önce Hanefi mezhebinin zekâttan muaf olan temel ihtiyaç maddelerinin ayn ile sınırlı olduğuna dair görüşünü ortaya koyup sonra İbn Melek'in görüşünü farklı yönleriyle değerlendirmeye tabi tutacağız.

HANEFİ MEZHEBİNİN TEMEL İHTİYACA YAKLAŞIMI

Kişilerin hayatını devam ettirebilmesi için gereksinim duydukları şeyler olarak tanımlanan temel ihtiyaç kavramı İslam toplumunda geçim standardını belirlemede bir kriter olarak kullanılmış ve bu kriterin üzerinde olanlara bazı malî sorumluluklar yüklenmiştir. Hanefi mezhebi temel ihtiyaç maddelerini zekâttan muaf kabul etmenin ötesinde bunu zekâtta müstakil bir şart olarak zikretmiştir. İlk dönemden itibaren Hanefi mezhebi kaynaklarında temel ihtiyaç maddeleri ayrıntılı olarak zikredilmiştir. Örneğin Serahsî (ö.483/1090) bir kimsenin elinde bulunan evi, hizmetçisi, ailesinin giyecek ve yiyeceği, kullandığı kaplar, inci, at ve ticaret için olmayan eşyaları (Serahsî, 1982-83: II, 198) ilim ehlinin kitaplarını ve borcun karşılığı mevcut olan malı (Serahsî, 1982-83: II, 197) temel ihtiyaç maddesi olarak sayarken; Merğînanî (ö.593/11097) bunlara sanatkârların aletlerini (Merğînanî, ts.: I, 97), Mevsilî (ö.683/1284) ise kişinin geçimi için zorunlu olan şeyleri (Mevsilî, 1987: I, 100) ilave etmiştir. İbn Abidin (ö.1252/1836) daha kapsamlı olarak, "kişinin kendi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin

¹¹ İbn Melek veya Firşite ya da Firiştehoğlu künyesiyle meşhur olup asıl adı Abdülatif b. Abdülaziz, lakabı İzzüddin'dir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen İbn Melek'in aslen nereli olduğuna dair kaynaklarda kesin bilgi yoktur. Seyid Bey Türkistanlı olduğunu ve kendisinin onun torunu olduğunu söylemekle birlikte İbn Melek'in Karamanlı ya da Horasanlı olduğu da söylenmiştir. Aydınogulları zamanında Tire'de yaşayan İbn Melek, fıkıh, fıkıh usûlü ve hadis ilimlerinde zamanın önde gelen isimlerinden biri olmuştur. Evliya Çelebi Manisa ziyaretinde İbn Melek'in Saruhan Bey Medresesinde eğitim gördüğünü ve halkın onun kaldığı yeri ziyaret ettiğini yazmaktadır. Uzun yıllar Tire'deki medreselerde ders veren ve değişik alanlarda eser yazan İbn Melek'in vefat tarihi net olarak bilinmese de yazdığı eserler göz önüne alındığında 821/1418 yılından sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır. Detaylı bilgi için bk. Baktır, Mustafa, "İbn Melek", DİA, XX, 175-176; Sarıkaya, Fatih, İbn Melek ve Ailesi, MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: XV, Sayı: 1, Mart 2017, s. 639-656.

nafakasıdır” (İbn Abidin, 1992: II, 462) ifadesini kullanmıştır. Ayrıca kadınların çeyizlik eşyaları, altın ve gümüş dışındaki takıları da temel ihtiyaç olarak kabul edilmiştir (İbn Abidin, 1992: II, 348). Naslarda işaret edilen ve daha sonra özellikle Hanefi fakihleri tarafından sayılan temel ihtiyaç maddelerinde dikkat çeken en önemli husus temel ihtiyaç maddelerinin ayn/mal olarak zikredilmiş olmasıdır.

Temel ihtiyaç için ayrılan paraların zekâta tabi olup olmadığı konusunda Hanefi mezhebinde üç görüş ileri sürülmüştür. Genel kabul edilen yaklaşıma göre para mal hükmünde değildir. Bu nedenle borç karşılığı dışındaki paralar elde bulundurulma amacına bakılmaksızın zekâta tabidir. Bu görüş ilk dönem kaynaklardan günümüze kadar açıkça ifade edilmiştir. Şöyle ki; Serahsî, (ö.483/1090) Şâri’in altın ve gümüşte zekâtın farz olmasında bunların ismine ek olarak başka bir niteliğine itibar etmediğini, bu nedenle sahibinin elinde ister nafakaya harcamak amacıyla isterse başka bir amaçla bulunsun zekâta tabi olduklarını belirtir (Serahsî,1982-83: II, 192). Kasânî, (ö.587/1191) ayınları itibariyle temel ihtiyaçta kullanılma imkânı olmayan paraların zekâta tabi olması için ticarete niyet edilmesine gerek olmadığını, bu nedenle ister ticarete niyet edilsin ister edilmesin isterse temel ihtiyaçlara harcanmak amacıyla elde tutulsun bütün paraların zekâta tabi olacağını zikretmektedir (Kâsânî, 2003: II, 395). Mevsilî (ö.683/1284) ise eşyanın değerinin tespiti için yaratılan altın ve gümüş/para gibi varlığı itibariyle nema özelliğine sahip olanların elde tutulma amacına bakılmaksızın ayınları itibariyle zekâta tabi olduklarını belirtmektedir (Mevsilî, 1987: I, 112). İbn Nüceym (ö.970/1563) de paralar ister yatırım amacıyla isterse temel ihtiyaçlarda kullanmak amacıyla elde tutulsun zekâta tabidir demektedir (İbn Nüceym, 1997: II, 361). Ali el-Karî (ö.1014/1605) ise nisabın temel ihtiyaçtan fazla olması gerektiğini, zekât konusunda temel ihtiyacın yok hükmünde olduğunu bu nedenle ev, elbise, ev eşyası, binek, hizmetçi, kullanılan silah, ilim adamlarının kitapları ile zanaat erbabın malzemelerinin zekâta tabi olmadıklarını belirtir. Daha sonra Nizameddin el-Bircendî’nin (ö.934/1527-28?) naklettiği üzere bazı şarihler bunlara harcanacak nisap miktarı paranın da zekâta tabi olmadığını zikrettiğini nakleder. Ancak bu görüşün izah edilmeye muhtaç olduğunu belirtir. Şöyle ki eğer paranın üzerinden bir sene geçmiş ise bu yaklaşım doğru değildir. Üzerinden bir sene geçmemiş ise bunun hakkında konuşmaya gerek yoktur (Ali el-Kârî, 1997: I, 478). Haskefi de (ö.1088/1677) malın değerini tespit eden altın ve gümüş gibi paralar velev ki temel ihtiyaçlara harcanmak amacıyla elde tutulsun zekâta tabi olduğunu belirtmektedir (Haskefi, 1992: II, 267). Aynı şekilde Ömer Nasuhi Bilmen, (ö.1971) zekâta tabi olan malın hakikaten ya da hükmen namî olmasını açıklarken elde bulunan altın veya gümüş paralar, külçeler, zinet takımları kendileriyle ticarete niyet edilmese veya bunlar nafakaya ve ev satın almak üzere harcanmak üzere saklanmış olsa bile nisap miktarına ulaşıncaya zekâta tabi olacaklarını, (Bilmen, ts: 333) hatta o meblağ bağışlanır veya onunla ev

satın alınarak vb. şekillerde harcanmış olsa dahi zekâtın sakıt olmayacağını ve bunun tazmin edilmesi gerektiğini belirtir (Bilmen, ts: 340).

İkinci yaklaşıma göre temel ihtiyaç için ayrılan para zekâttan muaftır. Mezhep içerisinde istisnai görüş olarak kalan bu yaklaşım ilk defa İbn Melek tarafından gündeme getirilmiştir. *Şerhu Mecma 'i'l-bahreyn* adlı eserinde temel ihtiyacı “İnsanın helak olmasını hakikaten veya takdiren önleyen şeyler” olarak tanımlayan İbn Melek, ihtiyaçların giderilmesi hususunda mevcut olan paranın yok hükmünde olduğunu, bu nedenle temel ihtiyaç için elde tutulan paraların zekâttan muaf olacağını belirtir (İbn Melek, Ktp. nr 859: 40^a; İbn Abidin, 1992: II, 262). Benzer bir yaklaşımı Tahtâvî (ö.1231/1816) ortaya koymuştur. Tahtâvî *Haşiyetü 'alâ Merâkı'l-Felâh* adlı eserinde temel ihtiyaç maddelerini zikrettikten sonra bu eşyaların temin edilmesi için hazırlanan para üzerinden bir sene geçtiğinde zekâta tabi olmadığını zikretmektedir (Tahtâvî, 1997: 714).

İki görüş arasını telif eden İbn Abidin ise üçüncü bir yaklaşım ortaya koymuştur. İbn Abidin'e göre, her türlü ihtiyacı karşılamak üzere elde bulundurulmuş para üzerinden bir sene geçtikten sonra nisap miktarına ulaşırsa bu para zekâta tabidir. Kişi bu miktarı gelecekteki ihtiyaçlarında kullanmaya niyet etmiş olsa dahi durum böyledir. Çünkü o miktar üzerinde, yılsonu itibariyle mevcut olan ihtiyaçları için harcamak üzere henüz bir hak doğmamıştır. Ancak yılsonu itibariyle mevcut olan ihtiyaçlar için harcamak üzere bu miktar üzerinde hak doğmuş ise, bu durumda zekâta tabi değildir (İbn Abidin, 1992: II, 262).

İbn Abidin'in görüşünün birinci görüşten farkı, temel ihtiyaç için ayrılan paranın nisaptan muaf tutulabilmesi için deyn/borç şartı yerine borcun öncülü olan taahhüdü temel ihtiyaçlar için yeterli görmüş olmasıdır (İbn Abidin, 1992: II, 262). Yani akit olmaksızın her hangi bir taahhüt gerçekleştiğinde nakit, mala kanalize edilmiş olduğundan yok hükmündedir. Dolayısıyla zekâta tabi değildir.

Benzer bir değerlendirme Din İşleri Yüksek Kurulunun 2010 yılındaki kararında görülmektedir. Asli ihtiyaçları temin etmek için biriktirilen paralarla onları karşılamak üzere sözlü ya da yazılı herhangi bir taahhüde girilmişse o paralar zekâta tabi değildir. Çünkü sözlü ya da yazılı taahhüde girildiğinde bu para, artık temel ihtiyaç için harcanmış demektir. Ancak böyle bir taahhüde bağlanmayan para, nisap miktarına ulaşıp üzerinden bir yıl geçmesi halinde zekâta tabidir.

Görüldüğü üzere konuyla ilgili olarak Hanefî mezhebinde üç farklı yaklaşım ortaya konmuştur. Genel kabul edilen görüşe göre temel ihtiyaç için ayrılan paralar zekâta tabidir. Paraların zekâttan muaf olmasına etki eden yalnızca borçtur. İlk defa İbn Melek'in zikrettiği ikinci görüşe göre ise temel ihtiyaç için ayrılan para zekâta tabi değildir. Bu görüşe göre paraların zekâttan muaf olmasına borç etki ettiği gibi temel ihtiyaçlar da etki etmektedir. İki

görüş arasını telif eden İbn Abidin'in yaklaşımı ise üçüncü görüşü oluşturmaktadır. Bu görüşe göre temel ihtiyaç için ayrılan para üzerinde herhangi bir hak doğmuş ise zekâttan muaftır, doğmamışsa zekâta tabidir. İbn Abidin'in görüşünün her iki tarafın yani zekât alan ve zekât verenin maslahatına uygun olduğu söylenebilir.

İBN MELEK'İN GÖRÜŞÜNÜN İSLAM HUKUKU AÇISINDAN MAHZURLARI

Temel ihtiyaçları giderme hususunda mal ile paranın aynı hükümde olduğunu kabul eden İbn Melek'in görüşü farklı açılardan mahzurlar içermektedir. Her ne kadar klasik dönemde bu görüş Hanefî kaynaklarına aykırılık dolayısıyla tenkit edilmiş olsa da bu görüş esas itibariyle fikhın genel yapısına aykırılık sebebiyle tenkit süzgecinden geçirilmelidir. Bu aykırılığı iki başlık altında ele almak mümkündür.

1. İlk Dönem Uygulamalarına Aykırılık

Fıkıh yalnızca naslardan elde edilen normlardan ibaret olmayıp nassların pratiğe yansıtılmasını da ifade etmektedir. Bu hususta öncelikle Hz. Peygamber ve onun tezkiye ettiği ilk üç neslin uygulamaları önem arz etmektedir. Hz. Peygamber'in zekât tahsildarlarına verdiği talimat ve tavsiyeler incelendiğinde borç haricinde paranın temel ihtiyaç kapsamında değerlendirilip zekât matrahından çıkarıldığına dair herhangi bir rivayete rastlanılmamaktadır. O dönemin hayatın yalnızca mal üzerinden değil nakdin de aktif olduğu bir dönem olduğu göz ardı edilmemelidir. İlk dönem uygulamaları bunun aksini ortaya koymaktadır. Örneğin Hulefâ-i Râşidîn'in zekât uygulamalarında çalışanlara devlet gelirlerinden maaş (atâ) verildiği, bu maaş verilirken onlara üzerinden bir sene geçen nisap miktarı mallarının olup olmadığının sorulduğu, eğer nisaba ulaşan miktar varsa verilen maaştan zekâtın tahsil edildiği görülmektedir (Ebû Ubeyd, 1986: 526). Yine Hz. Osman'ın halifeliği sırasında, "Bu ay zekâtların verileceği aydır. Kimin borcu varsa önce borcunu, sonra da malının zekâtını ödesin" dediği rivayet edilmiştir (Beyhakî, 1532: IV, 148). Hz. Osman bu sözlerini bir sahabe topluluğu önünde söylemiş, onun bu görüşüne karşı çıkan da olmamıştır.

Tabiîn imamlarından gelen bazı rivayetler de bu durumu desteklemektedir. Meymun b. Mihran'ın (ö. 117/735) şöyle dediği rivayet edilmektedir. "Zekâtını hesap edeceğinde elindeki nakit paran ile (ticaret) mallarını dikkate al. Malların değerini para olarak kıymetlendir. Zenginlerdeki alacaklarını da hesaba ilave et, sonra borçlarını servetinden düş. Kalan malın üzerinden zekâtını ver" (Ebû Ubeyd, 1986: 527). Hasan-ı Basrî'nin (ö. 110/728) ise şöyle dediği rivayet edilmektedir. "Kişi, zekâtını ödemek üzere belirlediği vakit geldiğinde bütün nakit paralarının, ticaret için satın aldığı bütün mallarının ve tesliminden ümit kesilenler dışındaki bütün alacaklarının zekâtını verir" (Ebû Ubeyd, 1986: 527). Zikredilen rivayetler incelendiğinde zekât hesap edilirken –eldeki mevcut mallar hariç- ileriye dönük olarak yalnızca

borçların düşürüleceği, bunun dışında temel ihtiyaç için ayrı bir indirim yapılmayacağı görülmektedir. Dolayısıyla İbn Melek'in temel ihtiyaçlar için ayrılan paranın zekâttan muaf olacağına dair ileri sürdüğü görüş Hz. Peygamber'den beri var olan gelen uygulamalara aykırılık teşkil etmektedir.

2.Fıkhın Geneline Aykırılık/Parçacı Yaklaşım

İslam iktisadının en önemli özelliklerinden biri nukûdun/paranın urûzdan/ticaret malından ayrı kabul edilmiş olmasıdır. İslam hukukunda mal, asıl itibariyle kullanılmak için yaratılmıştır. Dolayısıyla malın, ticarî mala dönüştürülebilmesi ya niyet ya da eylemle gerçekleşmektedir. Ticaret için yaratıldığı kabul edilen parada ise herhangi bir niyet ya da eyleme gerek duyulmamaktadır.

Paranın stok edilebilme ve ihtiyaç zamanı için saklanabilme özelliğini dikkate alan İslam hukukçuları parayı genel olarak mal kavramı içerisinde zikretmiş olmalarına rağmen malı nukûd ve urûz (ticarî mal) olarak kısımlara ayırmış ve her birine ait ayrı hükümler zikretmişlerdir. Başta zekât, karz, mudarebe, selem, sarf ve faiz olmak üzere birçok konuda paranın vazifelerinden bahseden İslam hukukçuları paranın mübadele aracı, ortak değer ölçüsü ve tasarruf aracı olduğunu ifade etmiş ve paranın urûz/ticaret malı olmadığını kabul ederek fıkhî buna göre düzenlemişlerdir (Serahsî: 1982-83, II, 193; Kâsânî: 2003, II, 413; VII, 64; İbn Rüşd:1982, II, 130, 132; İbnü'l-Arabî, 2003: III, 23). Şöyle ki; zekâta tabi olan mallar; para, ticaret malları, hayvanlar ve ziraî ürünler olarak dörde ayrılmış ve her birine ait özel hükümler zikredilmiştir. Nisaba ulaşan ve üzerinden bir sene geçen mal ticarî amaçla elde tutulduğunda zekâta tabi kabul edilirken ticarî amaç dışında eldeki mallar zekâta tabi kabul edilmemiştir. Borç karşılığı olmayan para ise nisaba ulaşıp üzerinden bir sene geçtiğinde ticari amaçla elde tutulup tutulmadığına bakılmaksızın her hâlükârda zekâta tabi kabul edilmiştir (Kacır, 2018: 34-56).

Akitlerde mübadele edilen şeyleri üçe ayıran İslam hukukçuları semenin/paranın konumunu tayin etmiş ve onun mallardan ayrı bir hükme tabi olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre; a) Sürekli semen/para konumunda olanlar. Altın, gümüş, bakır, nikel vb. madenlerden yapılmış olan madeni paralar ve kâğıt paralar. Bunlar ister para cinsiyle isterse farklı bir cins ile mübadele edilsin semen konumundadırlar. Ayrıca bunlar zimmette sabit olduğundan tayin edilmeye gerek duyulmamıştır. b) Sürekli mebi/mal konumunda olanlar. Çarşı ve pazarda benzeri olmayan ve zimmette borç olarak kalmaya elverişli bulunmayan kıyemî mallar. Bunlar ancak tayin ile belirli hale gelir ve zimmette sabit olmazlar. c) Hem semen hem de mal olabilenler. Çarşı ve pazarda benzeri bulunan ve zimmette borç olarak kalmaya elverişli bulunan mislî mallar. Bunlar para karşılığında satışa konu edildiğinde mal konumundadır. Kendisi gibi mislî bir mal ile satışa konu edildiğinde kullanılan ifadeye göre bir taraf (başında

ba harfi cer bulunan) semen, diğer taraf mal konumundadır. Ancak bu durumda nesîe faizi olmaması için peşin mübadele edilmesi şart koşulmuştur. Kıyemî bir mal karşılığında satışa konu edildiğinde ise semen/para konumunda kabul edildiğinden zimmette borç olarak kalabilirler (Ali Haydar Efendi, 1991: I, 126). Görüldüğü üzere akitlerde semen ve semen konumunda kabul edilenler özel hükme tabi kılınmış ve böylece diğer mallardan ayrı tutulmuştur.

Yine ribevi mallarda altın ve gümüşün illeti ile diğer malların illeti farklı değerlendirilmiştir. Selem ve şirkette mal, sermaye olma imkânına sahip değilken para sermaye olma özelliğine haizdir. Ticari işlemlerde vadeli olabilen paranın, her iki bedelin para olduğu sarf akdinde vadeli olması söz konusu değildir. Satıcının teslim almadan önce alacağı paradaki tasarrufu mutlak olarak caiz kabul edildiği halde mebide yapılacak tasarruf ise tartışma konusu yapılmıştır (Ali Haydar Efendi, 1991: I, 224-225).

Bu yaklaşım yani malın paradan ayrı kabul edilmesi İslam iktisadının modern iktisattan ayrıldığı en önemli hususlardan birini teşkil etmektedir. Zira modern iktisatta para her ne kadar doğrudan olmasa da dolaylı olarak bir mal olarak kabul edilmiştir. Başta faiz olmak üzere birçok konuda para mal olarak değerlendirilmiştir. Ödünç verilen sermayenin belirli bir süre kullanılması karşılığında alınan bedel olarak tanımlanan faiz, para halindeki sermayenin kirası olarak kabul edilmiştir (Dinler, 2010: 285-286; Kılıçbay, 1976: 450).

Görüldüğü üzere fikhın geneli itibariyle mal para ayrı hükme tabidir. Temel ihtiyaç bağlamında parçacı bir yaklaşım ile çözüm ortaya koyan İbn Melek'in görüşü ise fikhın geneli itibariyle mal para ayırımına aykırılık teşkil etmektedir. İbn Melek'in bu yaklaşımı fikhın geneline uygulandığında paranın parayla mübadelesinde devreye giren fazlalığın yani faizin meşru görülmesi başta olmak üzere ticarete kullanılmayan paraların zekâttan muaf olması gibi birçok problemi gündeme getirecektir. Bu nedenle fikhın genel yapısını ilgilendiren mal ile para konusunda parçacı yaklaşımla meseleye yaklaşmanın uygun olmadığı kanaatindeyiz.

DEĞERLENDİRME

Zekâta konu olan malın temel ihtiyaçtan fazla olmasını müstakil bir şart olarak ileri süren Hanefî mezhebine ait klasik kaynaklarda zekâttan muaf tutulan temel ihtiyaç maddeleri mal/ayn olarak zikredilmiş, İbn Melek gibi bazı âlimlerin istisnaî görüşleri haricinde temel ihtiyaç için ayrılan para zekâttan muaf kabul edilmemiştir. İhtiyaçların giderilmesi hususunda mal ile paranın aynı konumda olduğu, bu nedenle temel ihtiyaç için elde tutulan paranın da zekâttan muaf olacağı ilk defa İbn Melek tarafından gündeme getirilmiştir.

Hz. Peygamber'den beri var olan uygulamalara aykırı olan bu görüşte İbn Melek'in mal ile parayı aynı hükme tabi tutarak konuya parçacı yaklaştığı görülmektedir. Bu yaklaşımın zekât

potansiyelinin düşmesine, dolayısıyla fakirin hakkının ihlal edilmesine yol açacağı kaçınılmazdır. Zira üzerinden bir sene geçen paradan ileriye yönelik temel ihtiyaçların tekrar istisna edilmesi bir nisaptan iki defa –geriye ve ileriye yönelik hatta temin edilinceye kadar- ihtiyacın çıkarılması anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşım hükümlerdeki munzabıtlık ilkesine de aykırıdır. Çünkü temel ihtiyaçlar bölgeden bölgeye hatta şahıstan şahsa farklılık arz etmektedir.

Hiç şüphesiz hukukî değerlendirmelerde sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek ancak bütüncül yaklaşımla mümkündür. Parçacı yaklaşımlar pratik çözüm ortaya koyduğunu vehmettirse de aslında bunların fikhın amacına hizmet etmeyeceği aşikârdır. Temel ihtiyaç meselesi fikhın genel ilkeleri bağlamında küllî/bütüncül olarak ele alındığında; asıl itibariyle kullanılmak için taayyün eden malın, ticaret için taayyün eden paradan farklı olduğu, mal ile para fikhın diğer konularında eşitlenmediği gibi zekât konusunda da eşitlenmemesi gerektiği görülecektir. Dolayısıyla elde mevcut olan malların dışında borç haricinde nakit (altın, gümüş, para) temel ihtiyaç için harcanacak olsa dahi nisaptan istisna edilmemesi gerekir.

Bubağlamda İbn Abidin'in temel ihtiyaçlar için bir borç taahhüdü altına girilmesi durumunda paranın zekâttan muaf olacağına dair görüşünün kayde değer olduğunu düşünmekteyiz. Zira bu yaklaşım ilk dönemden beri var olan gelen uygulamalara aykırılık teşkil etmediği gibi İslam hukukundaki mal ve para ayırımını korumakta ve aynı zamanda fakirin mağduriyetine de bir zemin teşkil etmemektedir.

KAYNAKÇA

- Ali el-Kârî, E. N. (1997). Fethu bâbi'l-inâye bi Şerhi'n-Nükaye, Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm.
- Ali Haydar Efendi. (1991). Dürerü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm, tarib Fehmî el-Hüseynî, Beyrut: Dâru'l-Cîl.
- Babertî, E. (ts.). Şerhü'l-İnaye ale'l-Hidaye, (Şerhu Fethi'l-Kadîr ile birlikte), Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Baktır, M. (1999). "İbn Melek", DİA, XX, (ss. 175-176), İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Beyhakî, E. A. (1352). es-Sünenü'l-Kübrâ, Haydarabâd: Matbaatü Meclisi Dâireti el-Meârifi el-Usmâniyye.
- Bilmen, Ö. N. (ts.). Büyük İslam İlmihali, İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Cezirî, A. (1986). Kitâbu'l-fikh ala'l-mezâhibi'l-erba'a, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Dinler, Z. (2010). İktisada Giriş, Bursa: Ekin Yayınları.
- Ebû Ubeyd, K. (1989). Kitâbü'l-emvâl, thk. Muhammed Ammare, Beyrut: Dâru's-Şurûk.
- Esen, B. (2017). *Zekâtın Pratik Olarak Hesaplanma Yöntemleri*, Tarihte ve Günümüzde Zekât Uygulamaları, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Haskefî, A. (1992). Dürrü'l-muhtâr fi Şerhi Tenvîri'l-ebâr, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- Heyet. (2013). el-Karârât ve'l-fetâvâ es-sâdiratu ani'l-Meclisi'l-Avrûbî li'l-iftâi ve'l-buhûs, Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân.
- İbn Abidin, M. (1992). Haşiyetü reddi'l-muhtar, Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbnü'l-Arabî, (2003). Ahkâmü'l-Kur'an, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbnü'l-Hümâm, K. (ts.). Şerhu Fethi'l-kadîr, Beyrut: Dâru'l-Fikr.

- İbn Melek, A. Şerhu Mecma'î'l-bahreyn, Ktp.nr. 859, Dmrbas. 14328, (87763), Meclisi Şurayı Milli Kütüphanesi.
- İbn Nuceym, Z. (1997). el-Bahru'r-râik Şerhü Kenzi'd-dekâik, thk. Zekeriyya Umeryat, (İbn Abidin Haşiyesi ile birlikte), Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Nuceym, Z. (2002). en-Nahrü'l-fâik şerhü Kenzi'd-dekâik, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Rüşd, E. M. (1982). Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid, Beyrut: Darü'l-Marife.
- Kacı, T. (2018). İslam Hukuk Düşüncesinde Mali Mükellefiyetler Açısından Nisap, Ankara: Fecr Yayınevi.
- Karadavî, Y. (1969). Fıkhu'z-zekât, Beyrut: Dârü'l-İrşad.
- Kâsânî, E. A. (2003). Bedâiu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi', thk. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Muavvaz, Beyrut: Dârü Kutübi'l-İlmiyye.
- Kılıçbay, A. (1976). İktisadın Prensipleri, Ankara: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Merğînanî, E. B. (ts.). el-Hidâye, İstanbul: Eda Neşriyat.
- Mevsilî, E. M. (1987) el-İhtiyar li-ta'lîli'l-Muhtâr, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sarıkaya, F. (2017). İbn Melek ve ailesi, MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, XV (1), 639-656.
- Serahsî, E. Kitabu'l-Mebsût, (1982-83). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tahtâvî, A. (1997). Haşiyetü 'alâ Merâkı'l-felâh, thk. Muhammed Abdülaziz el-Halidî, Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- <http://www.dar-alifta.org/ar/ViewFatwa.aspx?ID=11882&LangID=1&MuftiType=0>. Erişim Tarihi: 02.12.2020.
- <http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00308.htm> Erişim Tarihi: 02.12.2020
- <https://www.almasryalyoum.com/news/details/153051> Erişim Tarihi: 02.12.2020
- www2.diyaret.gov.tr/dinisleriyuksekkurulu/Documents/Zekat.pdf Erişim Tarihi: 02.12.2020

İSLAM İKTİSAT DÜŞÜNCESİNDE PARA

Tamer Yardım

Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politikası Bölümü, Doktora Öğrencisi
tameryardim@gmail.com

Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü
ahmet.tabakoglu@izu.edu.tr

ÖZET: Ana akım iktisadi düşünce, parayı bir değer ölçüsü ve bir mübadele aracı olarak değerlendirmenin yanı sıra bir meta olarak görmektedir. Dolayısıyla tüm metalarda olduğu gibi paranın da bir fiyatı bulunmaktadır. Para bir kişi tarafından ödünç alınır ise belirli bir bedel ödenmesi gerekmektedir ve bu bedelin adı da faiz olmaktadır. Faiz, Antik Çağ’ dan beri süre gelen adaletsizliğin en büyük nedeni olarak gösterilmektedir. Günümüz iktisat düşüncesinde para; bir mal gibi alınıp satılmakta ve davranışsal iktisadın laboratuvarı haline gelmiş bulunmaktadır. Bu minvalde anlamından koparılan paranın; İslam iktisadının çağları aşan mesajı bağlamında, fitratının ne olduğunu ortaya koymak büyük önem arz etmektedir. İslam, paranın kendiliğinden hiçbir görevi yerine getiremeyeceğini söylemektedir. Dolayısıyla parayı bir meta olarak değil bir mübadele aracı, bir değer ölçüsü ve değer saklama aracı olarak görmektedir. Para, mübadeleye girdiğinde bir varlığa dönüştüğünde veya bir hizmet satın alındığında fayda sağlamış olmaktadır. Bu nedenle de veresiye alınıp satılamaz. Bu çalışmada; İslam iktisadına göre paranın ne anlam ifade ettiğini anlatmak, İslam iktisadı açısından paranın ve para sistemlerinin gelişiminin neler olduğunu; ana akım iktisat ve günümüzdeki uygulamaları ile karşılaştırarak anlamak ve anlatmak hedeflenmiştir. Çalışmada, tasvirli ve tarihsel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Konu ile ilgili doğrudan ve/veya dolaylı olarak alakası bulunan kitap, dergi, makale, gazete, akademik çalışma niteliğindeki tezler ve benzeri yazılı kaynakların taranmasının yanında, elektronik ortamda kaynak taraması yapılarak, araştırmaya kaynaklık edecek bilgilerin altyapısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam İktisadı, Ana Akım İktisat, Para

MONEY IN ISLAMIC ECONOMICS THOUGHT

ABSTRACT: Mainstream economic thinking considered the money as a commodity alongside of measurement of a value and an exchange tool. Hence, as all commodity, money has a price as well. If a money is borrowed by an individual, a cost must be payed and the name of the cost is interest. Interest argued as a cause of injustice that has been continuing from ancient times. In modern-day economic thinking, money is purchased and sold as a goods and it becomes as a laboratory of behavioral economy. In this respect, it is important to reveal the nature of the money that was broken off from its original meaning, in the context of timeless message of Islamic economic thinking. Islam claims that money cannot function automatically. Therefore, it defines money as an exchange tool, measurement of value, and value keeping tool rather than a commodity. When the money enters to an exchange, transforms into an asset, or purchasing a service, it avails. Thus, it cannot be purchased and sold on trust. In this study, it is aimed explaining the meaning of the money according to Islamic economy and understanding and revealing what are the development of money and money systems in the Islamic economy perspective, by comparing the Islamic economy and application of it in our times with mainstream economy and application of it. Depicted and historical research methods were used in this work. Furthermore, in addition to scanning book, journal, paper, newspaper, thesis as an academic study, and similar documentary sources that directly and/or indirectly associated with the topic, foundation of information that can be employed as a source for this study was strived to be formed by carrying out a literature review in the electronic platform.

Keywords: Islamic Economy, Mainstream Economy, Money

GİRİŞ

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için gereksinim duydukları bir nesne olan para, insanlar arasındaki ticari münasebetleri düzenleyen ve servet biriktirmeyi sağlayan bir araç olarak tarihin değişik aşamalarında, deniz kabuğundan değerli madenlere kadar birçok farklı şekilde kullanılmıştır. Bugünde hayatın ve ekonominin merkezinde yer alan ve önemini devam ettirmekte olan para, bu merkezi konumu nedeniyle tarihin farklı dönemlerinde çeşitli açılardan ele alınmış ve tartışılmıştır. İktisadi düşünce tarihinde, para konusundan çokça bahsedilmiştir. Örneğin; Merkantilistler tarafından altın ve gümüş olarak zenginliğin tek kaynağı kabul edilen para, Klasik düşünce için yalnızca bir mübadele aracıdır. Keynesyen düşünce açısından para ise, makro iktisat teorisi bakımından farklı bir düzeye taşınmışken Chicago düşünürleri (monetarist) ise, para politikasını ekonominin merkezine alarak paranın, enflasyon ve makro ekonomik parametreler üzerindeki etkisini analiz etmeye çalışmışlardır (Eğri, Orhan, vd., 2020).

Para, tarihsel serüveni içerisinde, takastan mal paraya ve sonrasında fiyat paraya geçmiş nihayetinde günümüzdeki şeklini almıştır. Günümüzde kâğıt ve kaydi para birlikte kullanılırken diğer taraftan da kripto paralar ortaya çıkmıştır. Kripto paraların yaygınlaşmasıyla birlikte, paranın tarihsel gelişiminin farklı bir boyut kazanacağı anlaşılmaktadır. Geçmiş dönemlerde paranın içeriğinin değiştirilmesi yani taşıma meseleleri müzakere edilirken günümüzde ise kripto paraların akıbeti konu edinmekte ve parasal konular gündem olmaya devam etmektedir. Günümüzdeki para sistemleri; merkez bankalarının denetiminde, kısmi rezerv bankacılığı ve kâğıt para olarak kullanılan fiyat para düzenine bağlı olarak kullanılan ulusal para sistemleridir. Bu para sistemlerinde rezervler, altından ziyade Amerikan Doları ve Euro olarak tutulmakta ve merkez bankalarının rezerv politikaları, bu paralara bağlı olarak uygulanmaktadır (Eğri, Orhan, vd., 2020).

Müslüman ülkelerin iktisadi servetlerinin nasıl muhafaza edileceği, milli para sistemlerinin bağımsızlığı ve uluslararası anlamda rekabetçiliğinin ne şekilde sağlanacağı ve faize dayalı mevcut para sistemin faizsiz bir para politikasına nasıl dönüştürülmesi gerektiği gibi meseleler, günümüzde İslam iktisadı sahasında çokça tartışılmaktadır. İslam iktisadı çalışmalarının gündeminde; iktisadi büyümenin sağlanması, tam istihdam ile iktisadi refah seviyesinin yükseltilmesi, fiyat istikrarının muhafaza edilmesi ve gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi gibi amaçlara uygun para politikaları yer almaktadır. İslam iktisat düşüncesine göre para, sadece değişimi sağlayan bir araçtır (Eğri, Orhan, vd., 2020). Paranın ticaretteki görevi bir ağırlık veya uzunluk ölçüsü gibi bir ölçü olmak ve değişime aracılık etmektir¹². Bu nedenle paranın doğrudan menfaatten yani herhangi bir ticaret veya ortaklık olmaksızın üçüncü taraflara kullandırılmasından dolayı gelir elde edilemez. Bundan dolayı paranın kullanım bedeli veya zaman değeri yoktur (Özsoy, 2009: 17).

Bu çalışmanın amacı; İslamiyet'in, İslam iktisat tarihi ve İslam İktisadı göz önüne alınarak paraya dair bakış açısını incelemek, para ve para politikasının, tarihsel süreç içerisinde toplumun ihtiyaçları ile teknolojik ilerleme ve gelişimi açısından değişimini ve İslam iktisadındaki yerini anlamaktır. Ayrıca para ile ilgili geçmiş uygulamalar, günümüzdeki gelişmeler ve gelecek perspektifi açısından İslam fihhının paraya yaklaşımını ortaya koymaya çalışmak ve teknolojinin ilerlemesi ile ödeme sistemlerinden yeni küresel parasal düzene kadar

¹² İsmail Özsoy, **Türkiye’de Katılım Bankacılığı**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2009, s. 17.

İslam ülkelerinin karşılaştığı ve karşılaşıacağı meydan okumaları göz önüne sermektir. Belirtilen bu amaçlar doğrultusunda; paranın tarihsel süreçteki yeri ve önemi, paranın önemli olmasının nedenleri, İslami açıdan paranın neyi ifade ettiği, günümüzdeki para ve parasal uygulamalar için İslam'ın ne söylediği ve İslam'ın bu konularda sunacağı çözüm ve önerilerinin olup olmadığı ve varsa neler olduğu gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada; paranın kavramsal, teorik ve politik çerçevesi, Ana akım iktisat anlamında anlatılmaya ve İslam fihhi açısından temelleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Para ile ilgili fihhi hükümler, paranın günümüzdeki anlamı yönünden değerlendirilmiştir. Paranın özünde ne olduğu, hangi anlamı ifade ettiği, görevinin ne olması gerektiği İslam iktisadı açısından anlatılmaya çalışılmış ve konvansiyonel iktisat ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca, para ile ilgili günümüzdeki gelişmeler ve gelecekteki olası yenilikler ışığında, İslam iktisadı açısından ideal bir para sistemi önerilmiştir. Sonuç olarak, günümüzdeki gelişmelerle gelecekteki olası gelişmeler anlatılmaya çalışılmış ve bu gelişmelerin İslam iktisadı açısından yorumlanmasıyla bir para sistemi önerilmiştir.

YÖNTEM

Çalışmada, niteliksel bir yöntem kullanılarak konunun içeriğiyle ilgili metin analizi yapılmıştır. Konu ile ilgili doğrudan ve/veya dolaylı olarak alakası bulunan kitap, dergi, makale, gazete, akademik çalışma niteliğindeki tezler ve benzeri yazılı kaynakların taranmasının yanında, elektronik ortamda kaynak taraması yapılarak, araştırmaya kaynaklık edecek bilgilerin altyapısı oluşturulmaya çalışılmış ve belli başlı sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Para ve Para Politikası Konusunda Geleneksel Para Sistemi ve İslam İktisadı Açısından Temel Farklılıklar

Geleneksel Para Sistemi	İslami Para Sistemi
Faiz, parasal sektörü, reel sektörden ayrılmaya ve bağımsız bir şekilde işlemeye zorlar.	Parasal sektörün, reel sektörden bağımsız ve ayrı şekilde hareket etmesine izin verilmemektedir.
Faiz ve para piyasası parayı, paraya bağlı tüm problemlerle dışsal (eksojen) bir değişken haline getirir.	Faizin yokluğunda para piyasası parayı, sistem içerisinde kararlaştırılan içsel (endojen) bir değişken haline getirir.
Para, geniş bir dışsallığa sahip olmasına rağmen özel mal olarak özel sektörün elinde toplanmıştır.	Para, yarı kamusal mal olarak görülmektedir ve bu yüzden kamunun elinde toplanmıştır.
Para piyasası dahil tüm piyasalarda spekülative faaliyetler meşru görülmektedir.	Para piyasası dahil olmak üzere tüm piyasalarda spekülative faaliyetler yasaklanmıştır.
Parasal politikalarda faiz tabanlı araçlar etkindir.	Para politikasında kâr payı oranı ve zorunlu rezervler gibi faiz içermeyen politika araçları kullanılmaktadır.
Para politikası mali politikadan bağımsız olarak genelde sadece fiyat istikrarı amacıyla belirlenir.	Para politikası ve mali politika arasında uyum olabilir ve tam istihdam, sosyoekonomik adalet gibi amaçlar da para politikasının hedefleri arasında yer alabilir.

Yasal düzenlemeler çerçevesinde işler	Yasal düzenlemeler çerçevesinde işlese de İslami kaynaklar politikanın şekillenmesinde etkilidir.
Bankacılık sistemi kısmi rezerv sistemine dayandığı için bankalar para yaratabilirler.	%100 Rezerv sistemi uygulanmakta olduğu için bankaların para yaratması önlenmiştir.

Kaynak: Toutouchain (2009), Asgari vd. (2015), Korkut vd. (2020) ve yazar tarafından derlenen başlıklardan oluşmaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

Para, kredi ve banka kavramları, insanlığın toplumsal bir yaşama başlamasından günümüze, manevi değer kavramından sihirli bir aşamaya getirilmiş ve halen daha felsefi anlamda tahlil edilerek tanımlanabilmiş değildir. Tarihsel süreç içerisinde para olarak kullanılan şeyler değişim göstermiş ve bu durum günümüzde de devam etmektedir. Genel olarak içsel değere sahip paralardan itibari paralara doğru ilerleyen bu değişim, somuttan soyuta doğru gelişmiştir. Günümüzde kaydi para, elektronik para ve kripto paraların kullanım oranlarının artmasıyla birlikte bir süre sonra kâğıt paraların da piyasadan kalkacağı anlaşılmaktadır (Doğruyol ve Aydınlar, 2017).

Kur'an ve sünnette, paranın tanımı ve belirlenmesinde neyin para olup neyin olmadığı hususunda net bir ifade bulunmamaktadır. İslam fihhına göre bir şeyin para olmasının hükmü, içsel/hakiki bir değere sahip olup olmamasına göre değişmektedir. İslam fihhi açısından paranın kabulünde, insanların bir şeyi para olarak kabul etmeleri yani örf esas alınmıştır. İslam' da ana prensipler ortaya konulmakta ve teferruata karışılmamaktadır. İslam' da önemli olan paranın maddesi değil işlevselliğidir. Bu açıdan bakıldığında İslam' a göre para istikrarlı olmalı, parada aldatma unsuru olacak şeyler bulunmamalı, toplumun tüm kesimleri tarafından kabul görmeli ve devletin güvencesi altında bulunmalıdır.

Kâğıt paralar ve itibari ya da kaydi paralar, gerçek bir değere sahip olmadıklarından dolayı değer dalgalanmalarına, manipülasyona ve aldatmaya açıktırlar. Be nedenle, yeni para türlerinde bu tarz zayıflıklara ve mağduriyetlere mahal verilmemelidir. İslam hukuku açısından kripto paraların para olarak kabul edilebilmesi için; İslam hukukunun mali hususlardaki amaçlarına uygun olması, İslam hukuku açısından para vasfı şartlarına uygun olması, İslam hukukundaki akdin sıhhat şartlarına uygun olması, devlet otoritesince kabul edilmesi, sebepsiz zenginleşmenin olmaması gerekirken sistemsal bazı engellenemez risklerin bulunabilmesi ve teknik bilgi neticesinde kripto para edenlerin ödüle (cuale) sahip olabilmeleri de mümkündür (Alkış, 2018).

Paranın, zaman değeri olarak faizin ekonomide yer almadığından ve yalnızca işlem amacıyla talep edildiğinden dolayı içsel bir değeri olmadığı varsayılmakta ve para illüzyonu ya da paranın elde tutularak spekülatif kazançlar elde edilememektedir. Sermaye, kapitalist ekonomilerdeki gibi ayrıcalıklı bir konuma sahip değildir. Faiz, sermaye verimliliğinin bir karşılığı olmadığı gibi yatırımın belirleyicisi de değildir. İslam iktisadının öğretileri, parayı elde tutmak yerine israf etmeden harcamayı, helalinden yatırım yapmayı ya da infak olarak vermeyi

teşvik eder. Mevcut ekonomik düzende harcamak fazilet, tasarruf ise günah olarak görülmektedir. Bu bakış açısı, ekonomistlerin, insanların kişisel harcama yapmadıkça ve hatta borçlanarak tüketmedikçe bir ulusun büyümesinin mümkün olmayacağı düşüncesine kapılmalarına neden olmuştur.

İslam iktisadı, borç oluşturan yatırımı onaylamadığından mevcut ekonomik düzende bankacılık sisteminin kendi isteğine göre kredi üretmesi sınırlanmalı ve para arzı ihtiyacı merkez bankası tarafından para basılarak giderilmelidir. Merkez bankasının reeskont oranı, reel mal ve hizmet piyasasından veya hisse piyasasından alınan verilere göre belirlenmesi sağlanmalıdır. Özel sektörün borç üreten yatırıma bağımlılığını ortadan kaldırıp, ekonominin borç temelli değil kar-zarar ortaklığına dayalı finansman modeliyle büyümesinin temin edilmesi gerekmektedir.

ÖNERİLER

İslami Bir Para Sistemi

İslami para sistemi, faizden arındırılmış bir finans sistemini, reel sektör ile güçlü bir ilişki kurmayı, paradan para kazanmanın önlenmesini, sermayenin tek başına üretim faktörü olmamasını ve ortaklık temelli sağlıklı bir ekosistemi kurgulamaktadır. Para, yarı kamusal mal olarak görülmektedir ve bu yüzden kamunun elinde toplanmıştır. Para piyasası dahil olmak üzere tüm piyasalarda spekülasyon faaliyetleri yasaklanmıştır. Para politikasında kâr payı oranı ve zorunlu rezervler gibi faiz içermeyen politika araçları kullanılmaktadır. Para politikası ve mali politika arasında uyum olabilir ve tam istihdam, sosyoekonomik adalet gibi amaçlar da para politikasının hedefleri arasında yer alabilir. %100 Rezerv sistemi uygulanmakta olduğu için bankaların para yaratması önlenmiştir.

İdeal Bir Para Önerisi – Dijital Altın Projesi (BİGA)

İslami bir para sisteminde ideal para, altına endeksli bir milli ya da yerel para birimi olmalıdır. Bu para birimi, üretimi altına dayalı olarak gerçekleşirse, blokzincir teknoloji sayesinde hem parada olması gereken tüm kriter ve özelliklere sahip hem de İslam iktisadı düşüncesine göre paranın anlam ve amacına uygun olmuş olacaktır. Önerilen dijital para birimi, en küçük ihtiyacı da karşılayabilmeleri için her biri (1/100) gr (24 ayar) altını temsil edecek şekilde bölünerek üretilecektir. Ekonomide istikrarın sağlanabilmesi amacıyla piyasaya arz edilen para miktarının reel üretim ve milli gelir hacmiyle uyumlu olması gerektiğinden, para basımında ve nakit genişlemede gayri safi yurt içi hâsıla ve net ihracat endeksi oranı dikkate alınır. Tam rezerv sistemine geçerek ticari bankaların kaydı para üretmeleri engellenecek ve faizli kredi işlemlerinin yerine âtıl fonların kâr zarar ortaklığı esasına göre reel ekonomiye kazandırılması sağlanmış olacaktır (Gezgin, 2020).

İslami Finansal Teknolojiler

İslami ya da şer' i düzene göre kullanılan, teknoloji tabanlı yenilikçi finansal ürün ve hizmetlere "İslami Fintek" denilmektedir. İslam, şer'i kurallara uyduğu sürece teknolojik yenilikleri mubah görmektedir. Konvansiyonel finans kuralları içerisinde kısıtlı imkânlarla faaliyet

gösteren İslami finans sektörü, son zamanlarda hızlı bir büyüme içerisinde yer alsa da mevcut düzen içerisinde, farklı ürün ve hizmet geliştirmekte zorlanmakta ve büyümesi sınırlı kalmaktadır. İslami Fintekler ise İslami finansın adalet, şeffaflık, dürüstlük gibi ilkelerle yanlış yönlendirme, aldatma ve sahtekârlık eylemlerinden kaçınma gibi şer’i kurallara uygun yeni ürün ve hizmetler geliştirerek büyümesine imkân sağlayabilecektir (Demirdöğen, 2020).

KAYNAKÇA

- Eğri, Taha ve Orhan, Zeynep Hafsa (2020), İslam İktisadında Para, (Editörler: Taha Eğri ve Zeynep Hafsa Orhan), (s. 13-15), İstanbul: İktisat Yayınları.
- Özsoy, İsmail (2009), Türkiye’de Katılım Bankacılığı, İstanbul: TKBB Yayınları.
- Demirdöğen, Yavuz (2020), İslam İktisadında Para – Bakırdan Dijitale, (Editör: Cem Korkut), (s. 313-338), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gezgin, Yusuf Erdem (2020), İslami Finans ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar, (Editörler: Murat Şimşek ve Mahmut Samar), (s. 123-142), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Alkış, Alpaslan (2018, Temmuz), İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para, Kahramanmaraş Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2), 69-90.
- Doğruyol, Adnan, Aydınlar, Kıvanç (2017, Ocak), Değerden İllüzyona: Para, Kredi, Banka, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 7(13), 160-187.

THE RELEVANCE OF ISLAMIC FINANCE'S RISK SHARING INSTRUMENTS FOR ENDING 1930'S GERMANY GREAT DEPRESSION

Putri Swastika

Institut Agama Islam Negeri Metro, Indonesia

Abstract

During the economic crisis, it is often presumed that there is not enough liquidity in the market to sustain economic activities. This situation of scarcity of money forces people to hold their consumption. As a result of reduced consumption, production slows and investment becomes too risky. In the market, deposit and saving is significantly increased without any penalty for hoarders who continue to pile up the asset. Thus, liquidity is plenty but it is stuck. This monetary problem underpins the miscordination amongst economic agents.

We studied that in 1933-1935, Germany instrumentalized the principle of risk sharing to unblock liquidity in order to funding the Work-Creation Programs. This national agenda successfully improved economic condition. The Islamic financial principles of risk sharing was implemented into, chiefly, macroeconomic instruments of Work-Creation Bills and Tax Vouchers. The aptness of risk sharing to the national economic policy in Germany 1933-1935, which has protected the country against depression and provided millions of jobs to its people, provides an academic support for the direction of current Islamic financial system towards risk sharing.

1. Introduction

Recovery, for an economist, is a state where all activities by agents are moving towards the same end/objective. It is in line with how well economy was coordinated, that the adversity of crisis happened because there was no coordination amongst economic activities. A good coordination amongst agents would opened up a stream of liquidity neccesitate for activities and transactions. While miscoordinated actions would hold up liquidity from the market.

At this juncture, miscordination during the economic crisis can always be observed through the abundance of savings. During a crisis, it is assumed that there is not enough money to sustain economic activities. This situation forces people to hold their consumption. As a result of reduced consumption, production slows down, and investment becomes too risky. In the market, deposits and savings are significantly increased without any penalty for hoarders who continue to keep money at the bank. Thus, liquidity is plenty, but it is stuck as "savings". This monetary problem underpins the discoordination amongst economic agents.

Consumption, production, and investment are economic activites conceptually carries different motives. Consumer aims maximizing his/her utility function, i.e. to achieve satisfaction as expected when consuming goods and services. Producer's objective is to produce goods and services that give profits which benefit his/her in terms of monetary rewards and reputations. While investor's focus is to expand wealth.

Wealth in general terms is known as the abundance of a valuable asset. Yet, wealth is closely associated with money. Expanding wealth equals more money in possession. In hard times, an investor's mindset is shifted to "wealth protection". It means protecting the quantity of cash from subtraction. As such, investors would postpone any real investment and redirect it to

financial assets during a crisis. Therefore, the usual view of the situation is the oversubscription of bonds and increasing term deposits and savings accounts.

In reality, investors and producers can be the same person who influences consumption too. Producers stop production not because there are not enough consumption activities, but because their instinct believes it is too risky to invest. So, the production halted when investment stop. When that happened, employees are laid-off –on the reason to reduce the overhead cost borne-whereby they agreed to receive less salary to keep the job. No job, no income, so no money for consumption. All the money that is supposed to oil transactions has been shifted to financial assets under banks, under interest-rate bearing debt, such as fixed-income securities.

To unblock liquidity in the crisis situation, Islamic finance has persistent to offer Risk Sharing instruments as the solution. To demonstrate the applicability of the risk sharing instruments, using methodology of historiography, this paper showed that Germany in 1933-1935 instrumentalized the principle of risk-sharing into three primary policies. They were Work-Creation Bills, Tax Vouchers, and Rediscounting Policy. The aptness of risk-sharing to the national economic policy in Germany 1933-1935, which has protected the country against depression and provided millions of jobs to its people, offers academic support for the direction of the current Islamic financial system towards risk-sharing.

1. Discussions

The first instrument is the work-creation bills were a crucial instrument for the success of the policy. They enabled the funding of massive public projects without the Reich's direct financing. Therefore, the circulation of the bills for drawing, accepting, and discounting was lawful and conceptually permissible from an economic perspective. On circulation, the demand for work-creation certificates was immense. Liquidity of the certificates remedied the absence of foreign loans in the capital market. The "rediscountable" feature of the certificate satisfied the need for banks and financial institutions that sought "first-class" asset.¹³

The second instrument is tax remission certificates were an important instrument of German fiscal policy. Introduced by Chancellor von Papen, it aimed to stimulate private initiative to invest by remitting the payable tax. Under Hitler, the Government maintained the instrument as a legal, fiscal tool for abolishing unemployment.¹⁴ The government "rewarded" entrepreneurs and businesses who undertook new capital investments and whose average period of utilization did not exceed five years, and those hiring more workers in their plant. Such mechanism aimed to induce citizen engagement (i.e. active public participation) in the government program of jobs-creation while presenting an indirect means of financing to the

¹³*"The Reichsbank's leading role in financing public work creation programs between 1932 and 1935 took the form of offering rediscount privileges for several types of work-creation bills. The Reichsbank's offer, however, did not necessarily mean that every outstanding bill would be presented to the Reichsbank. It was hoped and expected that, as the economy recovered, banks would view these bills as first-class securities -that is, as securities worth holding in their own portfolios"* (Silverman, 1998, p.31).

¹⁴ Hitler explained to the Reichstag on the general principle of the law for Removing the Distress of Volk and Reich (*Das Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich*). He stated: *"The proposed reform of our tax system must result in a simplification in assessment and thus to a decrease in costs and charges. In principle, the tax mill should be built downstream and not at the source. Because of these measures, the simplification of the administration will certainly result in a decrease in the tax burden..."* (Hitler, *Entgegennahme einer Erklärung der Reichsregierung*, 23 March 1933, http://www.reichstagsprotokolle.de/Blatt2_w8_bsb00000141_00036.html). This tax-remission certificate, among others, was one of the economic policies that were kept by the NSDAP government because it aligned with the regime mission to simplify tax system and decrease costs and charges.

governments. The characteristics of the tax remission certificates could be summed as follows: For holders, the certificate was a good asset with its value based on the government's liability for a reduction in future tax payment. Because of this quality, the holders could use the paper to obtain direct liquidity, either from banks discounting or traded at the stock exchange for cash. The third instrument is monetary rediscounting policy by the central bank. The policy displayed a strong commitment to reconnecting the financial and the real sector, a principle they called "*Mengenkonjunktur statt Preiskonjunktur*" (production boom instead of price boom).¹⁵ The different policy limited the room for the interest rate to influence production and distribution of financial resources. The guarantee of rediscounting had lowered the cost of the transaction to the minimum, as the Reichsbank guaranteed the necessary liquidity to back the commercial bills. This system also suppressed the power of rentiers in determining capital allocation. In other words, entrepreneurs and households felt the psychological impact of the rediscounting policy as it offered a conducive environment for their participation in providing resources directly to production. The business also perceived more certainty as payment for undertaking the projects was assured by this mechanism.

2. Conclusion

Islamic Finance's risk sharing instruments mean a national policy which effective at influence the agents risk behavior, so that the burden of liquidity required is shared amongst the agents. Such instruments are accountable to putting money directly into consumption and production activities as the only feasible investment possibility. While to promote the entire system of: consumption, production, investment, should ideally move together as one entity aiming towards "human and economic development".

¹⁵ Guillebaud (1939, p.210) wrote: "*The Germans are fond of the slogan "Mengenkonjunktur statt Preiskonjunktur", by which they mean that their objective is a boom expressed in volume of output and not in value due to price rises.*"

İSLAM EKONOMİSİNDE MERKEZ BANKASI VE PARA POLİTİKASI

Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü
seyfettin.erdogan@medeniyet.edu.tr

Doç. Dr. Ayfer Gedikli

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat Bölümü
ayfergedikli@yahoo.com

Özet: İslam ekonomisinin en temel ayırt edici özelliklerinden birisi faizin haram kabul edilmesidir. Bu modelde İslam dininin temel kaynaklarında haram kabul edilen alanlarda faaliyette bulunmak da yasaklamıştır. Haram olmayan üretim alanlarında faaliyette bulunmak ve ticaret yapmak meşru kabul edilmekte ve tavsiye edilmektedir. Meşru alanlarda yapılan üretim ve ticaretin para politikası araçları ile desteklenmesi mümkündür. İslam ekonomisinde merkez bankası geleneksel ekonomik sistemdeki parasal otoritenin kullanabileceği araçların çoğunu kullanabilmektedir. Burada esas olan durum faiz değişkeninin kullanılmaması ve faize dayalı finansal enstrümanların tercih edilememesidir. İslam ekonomisinde parasal otorite faiz değişkenini kullanarak spekülasyon faaliyetleri etkileyecek davranışlarda bulunamaz. Buna karşın, reel karşılığı olan finansal enstrümanları açık piyasa işlemlerinde kullanabileceği gibi üretim ve istihdamı destekleyen meşru sektörlerle yönelik selektif para politikası araçlarını da kullanabilir. Merkez bankasının kullanabileceği araçlar sadece bunlarla sınırlı değildir. İslami finansın belirli bir eşiği aşması ile birlikte yeni araçlar geliştirilmektedir. Bu çalışmanın amacı, İslami finansal sistemde kullanılacak para politikası araçlarını değerlendirmektir. Gerek teorik çalışmalar gerekse ülke deneyimleri dikkate alınarak ne tür para politikası araçlarına başvurulabileceği hususunda bilgiler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İslam Ekonomisi, İslami Finans, Merkez Bankası, Para Politikası Araçları

CENTRAL BANK AND MONETARY POLICY IN ISLAMIC ECONOMY

Abstract: One of the main distinguishing features of the Islamic economy is that interest is considered haram. In this model, it is also prohibited to operate in areas that are considered haram in the basic sources of Islam. It is considered legitimate and recommended to operate and trade in non-haram production areas. It is possible to support production and trade in legitimate areas with monetary policy tools. In the Islamic economy, the central bank can use most of the tools used by the monetary authority in the traditional economic system. The basic issue is that the interest rate variable cannot be used and interest-based financial instruments cannot be preferred as monetary policy instrument in Islamic economic model. In the Islamic economy, the monetary authority cannot engage in speculative activities using the interest rate variable. However, the monetary authority can use its real equivalent financial instruments in open market transactions, as can selective monetary policy tools for legitimate sectors that support production and employment. The tools available to the central bank are not limited with these ones. Once the Islamic finance reaches a certain development threshold, there will be more sophisticated instruments.

The aim of this study is to evaluate the monetary policy tools that can be used in the Islamic financial system. Considering both theoretical studies and country experiences, detail information will be provided on what kind of monetary policy tools can be used in the Islamic model of monetary policy.

Key words: Islamic Economy, Islamic Finance, Central Bank, Monetary Policy Tools.

Giriş

İslam ekonomisinde üretim ve ticaret yaparak ekonominin büyüme ve gelişme performansının artırılması temel İslami kaynaklarda teşvik edilmektedir. Yastık altında servet biriktirme, atıl tutulan para miktarını artırma, aşırı lüks ve gösteriş merakı ile spekülasyon eğilimlerinin ve belirsizliğin olduğu alanlarda faaliyette bulunmak tasvip edilmemektedir. Faize dayalı ticaret, finans, hizmet ve aracılık işlemleri, alkollü içecek üretimi, kumar ve şans oyunu işletmeciliği, domuz eti ve leşlerden elde edilen gıda üretimi, turizm ve eğlence sektörü ve tütün mamülleri üretimi gibi faaliyetler İslamın temel kaynaklarında yasaklanmıştır.¹⁶ Bu faaliyetler dışında kalan meşru üretim alanlarındaki girişimcilik hoş karşılanmakta ve birçok İslam alimi tarafından ibadet olarak kabul edilmektedir. Devletin ilgili kamusal birimleri devreye sokarak para ve maliye politikası gibi temel ekonomi politikası araçları ile meşru alanlarda yapılan üretim ve ticareti desteklemesi İslami yönetim anlayışı ile bağdaşan bir davranış eğilimidir. İslam ekonomisinde merkez bankası geleneksel ekonomik sistemdeki parasal otoritenin kullanabileceği araçların çoğunu kullanabilmektedir. Burada ölçü faiz değişkeninin kullanılmaması ve faize dayalı finansal enstrümanların tercih edilememesidir. İslam ekonomisinde parasal otorite faiz değişkenini kullanarak spekülasyon faaliyetleri etkileyecek davranışlarda bulunamaz. Buna karşın, reel karşılığı olan finansal enstrümanları açık piyasa işlemlerinde kullanabileceği gibi üretim ve istihdamı destekleyen meşru sektörlerle yönelik selektif para politikası araçlarını da kullanabilir. Merkez bankasının kullanabileceği araçlar sadece bunlarla sınırlı değildir. İslami finansın belirli bir eşiği aşması ile birlikte yeni araçlar geliştirilmektedir. Günümüzde hem İslami finansal sistemi İslami esaslara dayandırılmaya çalışan hem de düalist özellikler taşıyan bütün ülkelerde ekonominin ve finansal sistemin gelişmişlik seviyesine bağlı olarak para politikası uygulamalarında kullanılacak yeni enstrümanlar geliştirilmektedir.

İslami ekonomi politikaları literatüründe para politikası uygulamaları ve ülke deneyimlerini ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak söz konusu çalışmalar içerisinde ilgili literatüre katkı yapacak nitelikteki araştırmaların sayısı oldukça azdır. Bu çalışmanın amacı İslami para politikası araçları üzerine araştırma yapan literatürü incelemektir. Literatür incelemesinin İslami ekonomi politikaları alanında yapılacak araştırmalar için yol gösterici katkılar yapacağı düşünülmektedir. İlk aşamada genel hatları ile bildiri olarak hazırlanan bu çalışmanın yetkin bilim insanlarının görüş ve eleştirileri doğrultusunda geliştirilerek makale formatında bir araştırmaya dönüştürülmesi planlanmaktadır.

Çalışmada öncelikle para politikası uygulamalarından sorumlu otorite olarak merkez bankası üzerinde durulmakta; ardından para talebi ve para politikası araçları konusu ele alınmaktadır.

Merkez Bankası

Merkez bankasının yönetimi konusunda İslam dininin temel kaynaklarında ortaya konan ilkelere riayet etme zorunluluğu vardır. Kamu yönetimi ile ilgili bütün atamalarda liyakat ilkesinin esas alınması hususu, Nisa Süresi 58. Ayette “Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder...” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ayetteki emanetlerin ehline verilmesi ifadesinin muhatabı olarak emanet ve adalet

¹⁶ http://www.katilimendeksi.org/subpage/17/endeks_kurallari

konusunda kamu adına hareket eden bir ya da birden fazla kişinin kast edildiği söylenebilir.¹⁷ Merkez bankaları kamu adına hareket eden kurumlardır. Bu kurumları yönetenlerin alacakları kararlar makro ekonomik göstergeleri doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla merkez bankacılığı konusunda bilgi ve tecrübesi en üst düzeyde olan kişilerin bankanın yönetim kadrosuna atanması hususunda hassas davranılması temel bir zorunluluktur. Öte yandan son dönem para politikası literatüründe parasal otoritenin güvenilirliği konusu politika uygulamalarının etkinliği açısından öne çıkan temel önkoşullardan birisi olarak değerlendirilmektedir. “Kamuoyuna duyurduğu ile yaptığı arasında tutarlılık olan” merkez bankaları, güvenilir merkez bankaları olarak kabul edilmektedir.¹⁸ “Emin” sıfatına lisan-ı hal ve lisan-ı kal ile sahip olmak bir müslümanın taşıması gereken en önemli özelliktir. Bu özellik kamu yöneticileri açısından daha da belirgin olmalıdır. İslam ekonomisinde merkez bankası başkanı ve yöneticileri, kişisel duruşları ve uygulayacakları politikalar ile güven telkin etmek zorundadırlar. İslami merkez bankacılığının güvenilirlik esasına dayalı olarak çalışması spekülasyon beklentilerin desteklenmemesi anlamına gelmektedir. Başkan ve yöneticilerin bütün politika uygulamaları ve karar alma süreçleri şeffaf olmak zorundadır. Uygulamaların bütün sorumluluğu yöneticilere aittir. Para politikası uygulamalarının yanısıra bütün karar alma süreçlerinin her aşaması açık, net ve anlaşılır olması şarttır. Bir para politikası aracını uygularken ortaya çıkabilecek aksaklıkların ilgili mercilere ve iktisadi birimlere bütün şeffaflığı ile aktarılması gerekmektedir. Kısacası, parasal otoritenin şeffaflığı ve hesap verebilirliği ilkelerine riayet, İslami merkez bankasının olmazsa olmazları arasındadır.

İslami ekonomisi sisteminde merkez bankası bağımsız mıdır? Merkez bankasının bağımsızlığı konusu para politikası literatüründe tartışılan önemli konulardan birisidir.¹⁹ Merkez bankası bağımsızlığı, parasal otoritenin her türlü işlemi tek başına tesis edeceği ve kamusal otoriteye karşı hiçbir sorumluluğunun olmaması anlamına gelmemektedir. Merkez bankalarının bağımsızlığı hazine/hükümet ile birlikte kamuoyuna duyurdukları iktisat politikası hedefine ulaşmak üzere uygun gördükleri parasal enstrümanları serbestçe kullanmaları anlamına gelmektedir. İstedikleri para politikası enstrümanlarını tercih etme serbestliği parasal otoritenin uygulama sonuçlarından sorumlu olmayacağı anlamına gelmemektedir. Merkez bankaları politika uygulamalarının sonuçlarından sorumlu ve yetkili kamusal birimlere hesap vermek zorunda olmalıdır.

Merkez bankası bağımsızlığı iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birincisi, amaç bağımsızlığı, ikincisi, araç bağımsızlığıdır. Parasal otoritenin istediği para politikası amacını belirleyebilmesi amaç bağımsızlığı; istediği para politikası aracını seçebilmesi ise, araç bağımsızlığı kavramı ile ifade edilir. İslam ekonomisinde parasal otoritenin temel amacı, üretim ve istihdamı artırmak olmalıdır. Meşru üretim alanlarında üretim ve istihdamın artırılmasının en temel koşulu uzun vadeli yatırım projelerinin hayata geçirilmesidir. Uzun vadeli yatırım projelerinin hayata geçirilmesi için enflasyon oranlarının yüksek olmaması lazımdır. Enflasyon belirsizliğinin olmadığı ve fiyat istikrarının sağlandığı ortamlarda ekonomide öngörülebilirlik artacağından uzun vadeli yatırım projelerinin hayata geçirilmesinde tedirginlik yaşanmayacaktır. Buna göre

¹⁷ <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/551/58-ayet-tefsiri>

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Erdoğan, 2004 ve 2018).

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Cukierman, 1992; Cukierman, Webb ve Neyaptı, 1992; Erdoğan, 2003)

üretim ve istihdam artışının önkoşulu fiyat istikrarıdır. Dolayısıyla merkez bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olmalıdır. Fiyat istikrarı hedefi ile çelişmeyen para politikası araçlarının tercih edilmesinde bankanın serbest davranabileceği söylenebilir. Ancak para politikası araçları uygulanırken ya da yeni araçlar geliştirilirken İslami hassasiyetlerin gözardı edilmesi mümkün değildir. Faize dayalı finansal enstrümanların kullanılması, haram olarak kabul edilen üretim faaliyetlerinin desteklenmesi, spekülasyon eğilimleri besleyecek ya da belirsizliği artıracak para politikası uygulamalarının tercih edilmesi yasaklanmıştır.

Para Talebi

İslam ekonomisinde para talebinin belirlenmesinde temel kaynaklarda yasaklanan faaliyetler belirleyici olmaktadır. Geleneksel modelde, para ekonomisi ile ilgili eserlerde de ifade edildiği gibi, Keynesyen iktisatçılara göre para talebi, işlem, ihtiyat ve spekülasyon motiflerine dayanmaktadır. İşlem ve ihtiyat motifi ile para talebi iktisadi koşullar gereği son derece insani gerekçelerden kaynaklanmaktadır. Alış veriş işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve geleceğin belirsizliğinden korunmak üzere para talep etmek fitri bir davranış eğilimidir. Ancak spekülasyon motifi ile para talebi İslam ekonomisi modeli ile tutarlılık göstermemektedir. Çünkü gerek reel sektörde gerekse finansal piyasalarda spekülasyon güdüler ile para kazanmaya yönelik davranış eğilimleri İslam dininin temel kaynakları tarafından tasvip edilmemektedir. Chapra (1996:15), İslam ekonomisinde spekülasyon motifi ile gerçekleşecek para talebini mücadele edilmesi gereken bir davranış kalıbı olarak değerlendirmektedir. İdeal bir İslam ekonomisi modelinde para talebinin işlem ve ihtiyat motifi ile yapıldığı, spekülasyon motifine yer olmadığını söylenebilir. Ancak reel hayatta spekülasyonun tamamen ortadan kaldırıldığı bir ortamı yakalamak hayli güçtür.

İdeal bir İslam ekonomisi modelinde para talebi eşitliğini, $M_d = f(Y_s, S, \pi)$ şeklinde gösteren Chapra (1996:16), bu eşitlikteki büyüklüklerin anlamını aşağıdaki şekilde özetlemiştir:

Y_s = İslami ilkelere uygun mal ve hizmet üretimi,

S = Kaynak tahsisi ve dağılımı süreçlerini etkileyen ahlaki değerler ve kurumlar,

π = Kar – zarar oranlarındaki değişiklikler.

İslam ekonomisinde para talebi fonksiyonunda faiz oranındaki değişikliklere yer verilmemiştir. Para talebinin belirlenmesinde gelir düzeyindeki değişiklikler önemlidir. Gelirin, yani, mal ve hizmet üretimi, İslam dininin haram kılmadığı üretken yatırımlara dayanmalıdır. İslami açıdan imtina edilmesi gereken iktisadi faaliyet kollarından elde edilen gelir model dışıdır. İslam dini ahlaki ve sosyal değerlere büyük önem atfetmektedir. Öte yandan yoksullukla mücadele ve adil gelir dağılımı ilkelerine uygun olarak öne çıkan zekat müessesesi para talebini doğrudan etkilemektedir. Zekat, elde atıl para tutma davranışını negatif yönde etkilemektedir. Tasarruf sahiplerinin servetlerini ellerinde atıl para şeklinde tutmak yerine ekonominin uzun dönem iktisadi büyüme performansını pozitif yönde etkileyecek yatırım alanlarına aktarması hususunda zekat kurumu teşvik edici rol oynamaktadır. Kuran-ı Kerim ve hadislerde sahip olunan gelir ve servetin harcanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar ve taltif edilen davranış kalıpları ilkesel bazda açılmıştır. Aşırı tüketim, gösteriş tüketimi, iddihar ve cimrilik gibi davranışlar tasvip edilen davranış kalıpları değildir (Chapra 1996:15 - 16).

Khan (2019)'da, İslam ekonomisinde, spekülasyon güdüsü ile hareket etmenin hoş karşılanmadığını ifade etmektedir. İslam ekonomisinin temel kaynaklarında elde para tutmak yerine mal ve servetin Allah rızası için harcanması teşvik edilmektedir. Atıl para yerine üretim

ve istihdamı artıracak yatırım harcamalarına kaynak aktarımı bir Müslümanın tercih etmesi gereken davranış eğilimidir (Khan, 2019:18). Khan (2019), para talebini iki temel motife dayandırmaktadır: $M_d = M_0 + M_i$. Birincisi, pür zaman tercihi motifi (M_0)'dir. Bu motife göre bireyler gündelik harcamalarını gerçekleştirmek, subjektif gerekçelere dayanan ihtiyati nedenler ve ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmak üzere para talep ederler. İhtiyati nedenlerin abartılmaması tavsiye edilmektedir. Müslüman bir bireyin aşırı gelecek kaygısı ile atıl para tutması tasvip edilmemektedir. İhtiyaç sahiplerine yardım etmek üzere elde para tutma davranışı daha belirgin bir İslami davranıştır. "Komşusu açken tok yatan bizden değildir". Şeklinde ifade edilen İslami anlayış, yardım güdüsü ile elde para tutmanın görece daha tasvip edilen bir davranış olduğunu ortaya koymaktadır. İkincisi, yatırım motifi (M_i)'dir. Müslüman bireyin ihtiyaç sahiplerine yardım etmesi ve daha çok kişiye istihdam sağlaması gibi hedeflere uygun olarak servetini artırmak üzere daha fazla elde para tutmasında bir sakınca yoktur (Khan, 2019:19-20).

Para Politikasının Amaçları

Khan ve Mirakhor (1994), İslam Ekonomisinde para politikasının amaçları devletin sorumlulukları ile tutarlı bir şekilde ayarlanması gerektiğini ifade etmiştir. Para politikası amaçları gerçek İslami toplumun özellikleri ile çelişmemelidir. Yazarlara göre, İslam ekonomisinde devletin temel işlevleri şunlardır: Birincisi, bütün bireylerin doğal kaynaklara eşit bir şekilde erişimi temin edilmelidir. İnsanlar hayatlarını idame edecek alanlarda çalışabilmeli ve gelir elde edebilecekleri kaynaklara erişebilmelidirler. İkincisi, bireylerin kamu hizmetlerine erişiminde adalet sağlanmalıdır. Herkes eğitimde fırsat eşitliği hakkında yararlanmalı, yeteneklerini geliştirme fırsatlarına ve teknolojik imkanlara erişebilmelidir. Kayırmacılık şiddetle yasaklanmıştır. Üçüncüsü, piyasa ekonomisinin etkin bir şekilde çalışması sağlanmalı, aksaklıkların giderilmesinde devletin düzenleyici ve denetleyici rolü güçlendirilmelidir. Dördüncüsü, Şer'i kurallar referans alınmak suretiyle toplumdaki dezavantajlı guruplar desteklenmelidir. Beşincisi, gelecek nesiller de gözlenecek şekilde dağıtımda adalet sağlanmalıdır. Cari ekonomi politikaları ile gelecek nesiller üzerine mali yük aktarımından kaçınılmalıdır Khan ve Mirakhor (1994:18).

İslami ekonomik modelin uygulandığı bir ülkede devletin işlevleri ile çelişecek ekonomi politikaları uygulamak mümkün değildir. Ekonomi politikalarının hedefleri devletin hedefleri ile tutarlılık göstermelidir. Üretim esaslı bir ekonomi politikası devletin üstlendiği sorumlulukları yerine getirmesinde kullanılabilir temel araçlardan birisidir. İslami ekonomik modelde parasal otoritenin temel amacı finansal sistemin reel kesimi destekleme faaliyetlerini güçlendirmektir. Para politikası uygulamalarının odağında reel kesimi destekleme öncelikli hedeftir. Buna karşın geleneksel modelde parasal otoritenin kararları İslami kaynakların yasakladığı spekülasyon finansal beklentileri doğrudan etkilemektedir.

Para ekonomisi alanında çalışan iktisatçılar para politikasının amaçlarını, istikrarlı iktisadi büyüme, tam istihdam, faiz istikrarı, fiyat istikrarı ve ödemeler dengesinin istikrarı gibi başlıklar altında toplamaktadır. İslam ekonomisi modelinde para politikasının öncelikli amacı reel kesimi desteklemek olduğuna göre üretimde istikrarı bozucu girişimlerden kaçınmak gerekmektedir. Öte yandan İslami iktisat modelinde merkez bankasının faiz istikrarı gibi İslam ekonomisi ile çelişen amaçları benimsemesi mümkün değildir. Ancak merkez bankasının amaç olarak benimseyemediği göstergeleri takip etmesi ve analizlerde bulunmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. Merkez bankası para politikası amaçlarını belirlerken amaçlar arasındaki çakışmayı da dikkate almalıdır.

Birden fazla amacın benimsenmesi halinde amaçlar arasında tutarlılığın sağlanması kurumsal güvenilirlik açısından önemlidir.

Chapra (1983:3), İslami ekonomisinde para politikasının temel amaçlarını üç başlık altında toplamaktadır.

- Tam istihdam ve optimum iktisadi büyüme oranı hedeflerine ulaşarak ekonomik refahın sağlanması,
- Gelir ve servet dağılımında adaletin sağlanması,
- Asli fonksiyonlarının (mübadele, hesap birimi ve değer saklama) etkin bir şekilde çalışması için paranın değerindeki istikrarın sağlanması (dolarizasyon sorununun yaşanmaması)

Yukarıda ifade edildiği İslam ekonomisinde para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olmalıdır. Çünkü üretimi ve istihdamı artırmanın ön koşulu fiyat istikrarının sağlanmasıdır. Fiyat istikrarının sağlanmadığı ekonomilerde uzun vadeli yatırım projelerini hayata geçirmede girişimciler isteksiz davranmaktadır.

Para Politikası Araçları

Merkez bankaları İslam ekonomisinde tıpkı geleneksel ekonomide olduğu gibi para politikası araçlarına başvurmaktadır. Geleneksel para politikası araçları ile İslam ekonomisine uygun para politikası araçları aşağıdaki Tablo'da görülmektedir.

Tablo: Geleneksel ve İslami Para Politikası Araçları

Geleneksel Para Politikası Araçları	İslami Para Politikası Araçları
Faiz Oranı	Faiz yasaklanmıştır.
Zorunlu Karşılık Oranı	Zorunlu Karşılık Oranı
Açık Piyasa İşlemleri	Açık Piyasa İşlemler (Sukuk)
Kredi Tavanı	Kredi Tavanı
Banka Faiz Oranı	Kar – Zarar Paylaşımı
Selektif Para Politikası Araçları	Selektif Para Politikası Araçları
Son Kredi Mercii	İslami Finansa Uygun Kolaylıklar

Kaynak: (Hossain, 2019:93).

İslami para politikası araçları, (Hossain, 2019)'in çalışmasında belirtilenler ile sınırlı değildir. İslam ekonomisinde merkez bankasının uygulayabileceği bazı para politikası araçları²⁰ aşağıdaki başlıklar altında ele alınabilir.

-Açık Piyasa İşlemleri: Açık piyasa işlemleri, ekonominin içinde bulunduğu koşullar gözetilerek uygulanan en önemli para politikası araçlarından birisidir. Parasal otorite piyasadan menkul kıymet alım -satım işlemi yapmak suretiyle para arzını kontrol edebilir. Enflasyonist koşullarda piyasaya menkul kıymet satılarak para hacmi daraltılırken; durgunluk dönemlerinde piyasadan menkul kıymet satın alınmak suretiyle para arzı genişletilebilir.

Etkili bir para politikası aracı olan açık piyasa işlemleri İslam ekonomisinde de uygulanabilir. Ancak geleneksel modelden farklı olarak İslam ekonomisinde açık piyasa işlemleri uygulamalarında faize dayalı finansal enstrümanlar kullanılamaz. Açık piyasa işlemleri için kullanılacak enstrümanların mutlaka İslami ilkelere uygun olması gerekmektedir. Açık piyasa işlemlerine konu olacak enstrümanlar risk paylaşımı ya da sukuk gibi varlık temelli finansman modeline uygun olmalıdır. İslam ekonomisinde kamu harcamalarının finanse edilmesinde borçlanma yoluna gidilebilir. Bilindiği gibi geleneksel sistemde kamu borçlanma politikası

²⁰ Para politikası araçları konusundan ayrıntılı bilgi için bkz. (Erdoğan, 2018).

ekonominin içinde bulunduğu koşullara ve bütçe açığının boyutuna bağlı olarak getirisi faize dayanan kamusal borçlanma senetleri ile yürütülür. Borçlanma senetlerine ilişkin faiz oranlarının reel anlamda yüksek olması halinde bütçe üzerinde yük artacak ve borçların sürdürülebilirliği konusundan sıkıntılar yaşanacaktır. Bütçe içerisinde faiz ödemelerinin yüksek paya sahip olması iktisadi gelişme için elzem olan yatırım harcamalarının daralmasına yol açacaktır. İslam ekonomisinde borçlanma politikasının risk paylaşımı esasına dayanan ya da varlık temelli enstrümanlar ile yürütülmesi kayda değer makro ekonomik kazanımlar sağlayacaktır. İslam ekonomisinde devlet faiz ile borçlanma yerine risk paylaşımı modeli ile kamu özel sektör partnerliğini güçlendirerek iktisadi gelişme hedefi ile tutarlı yatırımları finanse edebilmektedir. Devlet yüksek reel faizler ile borçlanmak yerine getirisi reel ekonomik aktivitelere dayanan finansal enstrümanları kullanabilmektedir. Bu uygulama, hem borç batağından kurtulma hem de tasarruf sahiplerine yüksek reel getiri imkanı sağlamaktadır (Askari, İqbal ve Mirakhor, 2015: 279). Merkez bankası faiz içermeyen finansal enstrümanları para arzını ayarlamak amacıyla da kullanılabilir. Ekonominin içinde bulunduğu koşullar esas alınarak toplam talep düzeyini etkilemek amacıyla faize dayanmayan finansal enstrümanların alım – satımı gerçekleştirilebilir. Örneğin merkez bankası genişletici bir para politikası uygulamasına karar verdiğinde finansal enstrüman satın alarak piyasaya para zerk eder. Daraltıcı para politikasına gidildiğinde ise, piyasaya senet ihracı gerçekleştirilir. Özetle, İslam ekonomisinde merkez bankası faize dayanmayan finansal enstrümanları kullanmak suretiyle enflasyonist ve deflasyonist eğilimleri dikkate alarak etkin bir likidite yönetimi politikası uygulayabilir (Askari, İqbal ve Mirakhor, 2015: 280).

İslami finansal sistemi uygulamaya çalışan ülkelerin yanısıra geleneksel ve İslami finansal sisteme aynı anda sahip olan ülkelerde merkez bankaları açık piyasa işlemlerine başvurmaktadır. Kuveyt Merkez Bankası, açık piyasa işlemlerinde tawarruk'u tercih etmiştir. Sudan Merkez Bankası, Yüksek Şariat Denetleme Kurulu tarafından onaylanan Müşaraka Sertifikalarını açık piyasa işlemleri çerçevesinde değerlendirmektedir. (Visser, 2009: 124- 125). Sudan'da, kamu yatırım sertifikaları (Sarah) kullanılmakta ve İjārah sertifikaları ulusal bankaların likidite yönetimi aracı olarak değerlendirilmektedir (Hussain, Shahmoradi ve Turk, 2015:26).

Kar – Zarar Paylaşımı

Faiz, İslami finansal sistemde hiçbir surette kabul edilemez. Dolayısıyla İslam ekonomisi modelinde parasal otoritenin faiz oranlarında değişiklik yaparak parasal aktarım süreçlerini etkileme silahı yoktur. İslami finansal sistemin en önemli ayırt edici yönlerinden birisi, önceden belirlenen oranlara dayanarak paradan para kazanmanın meşru görülmemesidir. İslami ilkelere göre çalışan kurumlarda kar ve zarar paylaşımı kuralı geçerlidir. Kar – zarar sisteminin etkili bir şekilde işlemesi için finansal sistemde etkin denetim mekanizmalarının yanısıra şeffaflık ve hesapverebilirlik ilkelerinin uygulanması gerekmektedir. Finansal sisteme girişler mudiler açısından mağduriyet doğurmayacak şekilde sıkı kurallara bağlı olmalıdır. İslam ekonomisinde güçlü rasyolara sahip olmayan finansal kurumların sisteme giriş yaparak faaliyette bulunması mümkün değildir.

Merkez bankaları, bankalar ile ödünç alanlar ve bankalar ile mudiler arasındaki kar paylaşım oranlarını ayarlamak suretiyle tasarruf sahiplerinin kararlarını ve dolayısıyla finansal sistemdeki

fon hacmini etkileyebilir. Ancak parasal otoritenin kar - zarar paylaşımı konusunda çok titiz davranması gerekmektedir. İslam ekonomisinde adalet ilkesi titizlikle riayet edilmesi gereken ilkelerin başında olduğundan dolayı, merkez bankasının kar -zarar sisteminin tarafları arasında adil paylaşım stratejileri uygulaması gerekmektedir (Khan ve Mirakhor, 1989: 46).

Kar -zarar paylaşımı sistemi para politikası açısından ele alındığında Müşareke getiri oranlarında değişiklik yapılması konusu üzerinde durulabilir. Ekonominin içinde bulunduğu şartlar esas alınmak suretiyle müşareke getiri oranlarında değişiklik stratejisi uygulanabilir. Müşakere getirisi denildiğinde, yukarıda paylaşım oranları ifade edilirken de değinildiği gibi mudi müşarekesine ilişkin getiri oranı, banka müşarekesi getiri oranı ve yatırımcı müşakeresi getiri oranından söz edilmektedir. Müşareke getiri oranlarında değişiklik yapmak, etkin ve esnek bir ekonomi politikası silahıdır (Adela, 2018).

Müşareke yöntemi, tasarruf ve yatırım kararlarını etkilemektedir. Çünkü proje finansmanının yanısıra kar ve risk katılımı süreçlerini ihtiva etmektedir. Müşareke yöntemi ile finansmana ilişkin getiri oranları ile faiz oranı karşılaştırıldığında bu yöntemin faiz oranına dayalı olarak işleyen sisteme göre çok daha esnek ve hızlı olduğunu söylemek gerekir. Müşareke yöntemi, tarafların katılımı ile gerçekleşen bir ortaklık modelidir. Bu modelde önceden belirlenen faiz yükümlülüğü söz konusudur. Ortaklığın tarafları arasında getiri paylaşımı söz konusudur. Bütün taraflar sorumluluk üstlenmektedir. Oysa geleneksel finansal sistemde yatırımcılar faiz yükünü üstlenmek suretiyle önemli bir risk almaktadırlar. Bankaya para yatıran mudiye ödenecek faiz oranı ile bankaların yatırımcılardan alacağı faiz oranı sözleşmenin vadesine ve makro ekonomik koşullara göre saptanmaktadır. Faiz oranlarının yüksek olması kredilerin geri dönme olasılığını zayıflattığı gibi bankaların borç verme ve yatırımcıların borç alma konusunda çok istekli olmamasına yol açar. Yüksek faiz oranları bankalar açısından cazip gibi görünse de, finansman maliyetleri artan borçluların ödeme aciziyetine düşmesi güçlü bir ihtimaldir. Müşareke yönteminde benzer sıkıntılardan söz etmek mümkün değildir. Faiz oranı ödünç verilebilir fon piyasasındaki dengenin tesisi açısından anahtar bir değişken olarak kabul edilmesine karşın, faiz oranlarında değişikliğine reel sektöre aktarım süreci kayda değer zamansal gecikmelerden sonra gerçekleşebilmektedir. Faiz oranlarında bir değişikliğe gidildiğinde hasıla düzeyindeki değişiklik belirli bir zamansal gecikme ile ortaya çıkar. Faiz oranlarında bir değişiklik yapıldığında bu kararın tasarruf eğilimi ve yatırım kararlarını etkileyerek iktisadi büyümeyi etkileme süreci zamansal gecikme ile gerçekleşir. Müşareke uygulamasında ise, tasarruf sahipleri, banka ve yatırımcıların bir araya gelip uzlaşması ile birlikte minimum işlem maliyeti ve görece daha az zamansal gecikme ile reel makro ekonomik değişkenleri etkileyecek sözleşme hayata geçmektedir. Merkez bankası, müşarekenin paydaşları arasındaki getiri oranlarını değiştirmek suretiyle bankacılık sektörünün rezervlerini etkileyebilir. Bankacılık sektörünün rezervlerini etkilemek para ve kredi hacmini ve dolayısıyla iktisadi büyüme performansını yönlendirmek anlamına gelmektedir (Adela, 2018: 140 ve 149-150).

Selektif para politikası

İslam Ekonomisinde Merkez bankasının en temel işlevi üretim ve istihdam hacmini artırmaktır. Bu çerçevede üretim ve istihdam hacmini artırmaya yönelik stratejiler uygulanabilir. Ekonominin üretim ve istihdam kapasitesine en çok katkı yapan sektörlerin öncelikli olarak desteklenmesi ve/veya üretim ve istihdam odaklı stratejilerin uygulanması **selektif para**

politikası araçlarının kullanılabilceği anlamına gelmektedir. Önceden tercih edilen sektörler para politikası araçları ile desteklenebilir.

Parasal Aktarım

Para politikası kararlarında değişiklikler yapmak suretiyle reel makro ekonomik değişkenleri ve yatırımcıların kararlarını etkilemek mümkündür. Merkez bankası risk paylaşımı esasına dayanan menkul kıymetleri alıp satmak suretiyle iktisadi birimlerin portföy kararlarını etkileyebilir. Burada doğrudan bir etkiden söz edilmektedir. Bireylerin portföy kararlarını gözden geçirmeleri tüketim ve yatırım kararlarında değişikliğe gidecekleri anlamına gelmektedir. Merkez bankasının menkul kıymet alın satın işlemi dolaylı olarak bankacılık sektörünü (bankaların elinde bulundurdukları varlıkları) ve sermaye piyasasındaki yatırım kararlarını da etkiler. Finansal piyasalardaki değişikliklerin bu piyasaların reel sektörü fonlama işlevleri dikkate alındığında reel sonuçlar doğuracağı açıktır (Askari, İqbal ve Mirakhor, 2015: 278). Buna göre geleneksel ekonomik modele benzer şekilde İslam ekonomisinde para politikasının varlık fiyatları kanalı, banka bilançosu kanalı ve beklenti kanalları gibi parasal aktarım kanallarının çalışabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

İslami ekonomik sistemde üretim ve istihdam hacmini artırmak için uygulanabilecek çok sayıda ekonomi politikası aracı bulunmaktadır. Merkez bankasının uygulayacağı para politikası uygulamaları temel ekonomi politikaları içerisinde ön sıralarda yer almaktadır. Faiz değişkenini esas almayan, spekülative eğilimleri tetiklemeyen, meşru üretim faaliyetlerini destekleyen ve kar - zarar ilkesini önceleyen parasal araçların kullanımı tasvip edilmektedir. İslami finansal sistemde hiçbir şekilde faiz oranında değişiklik yapma uygulaması yoktur. Aynı şekilde faize dayalı finansal enstrümanlar para politikası uygulamalarında araç olarak kullanılamaz. Para politikası uygulamalarında elde tutulan atıl paranın finansal sistem üzerinden reel sektöre aktarılması hedeflenmelidir. Cazip finansal yeniliklerin geliştirilmesi finansal sisteme yönelik fon akışına ivme kazandırmaktadır.

İslam ekonomisinde para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek olmalıdır. Yüksek ve istikrarsız enflasyon oranları makro ekonomik dengeleri sarsarak gelir dağılımındaki adaleti bozmakta ve reel yatırım kararlarını negatif yönde etkilemektedir. Dolayısıyla bu modelde öncelikle fiyat istikrarının tesis edilmesi ve bu konuda taviz verilmemesi temel bir hedef olarak öne çıkmaktadır.

Parasal otorite önceden belirlenen hedefe uygun stratejiler geliştirip uygularken şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinden vazgeçemez. Para politikası uygulamalarının her aşaması ve sonuçları hakkında kamuoyu sürekli bir şekilde bilgilendirilmelidir. Uygulamalar açık ve anlaşılır olmalı ve yöneticilerin sorumluluk alanları önceden belirlenmelidir.

Kaynakça

- Adela, H. (2018). The impact of Musharakah financing on the monetary policy in the Islamic economy. *Review of Economics and Political Science*, 3 (3/4), 139-152.
- Askari, H., İqbal, Z. ve Mirakhor, A. (2015). *Introduction to Islamic Economics: Theory and Application*. John Wiley & Sons Singapore Pte. Ltd.
- Chapra, U. (1983). "Monetary Policy in an Islamic Economy". *Money and Banking in Islam*, Ziauddin Ahmed, et. al. eds., Jeddah: International Centre for Research in Islamic Economics,

http://ierc.sbu.ac.ir/File/Article/MONETARY%20POLICY%20IN%20AN%20ISLAMIC%20ECONOMY_94008.pdf

- Cukierman, A. (1992). Central Bank Strategy, Credibility and Independence: Theory and Evidence. The MIT Press.
- Cukierman, A., Webb, S. ve Neyaptı, B. (1992). Measuring the Independence of Central Banks and Its Effect on Policy Outcomes. World Bank Economic Review, 6, (3), 353 - 98.
- Erdoğan S. (2004). Fiyat İstikrarı Hedefi Açısından Merkez Bankası Güvenilirliğinin Önemi. İktisat İşletme Finans, 19 (221), 57-70.
- Erdoğan S. (2003). Merkez Bankacılığında Bağımsızlık Kriterleri ve 4651 Sayılı T.C. Merkez Bankası Yasası Üzerine Bir Değerlendirme. Finans – Politik & Ekonomik Yorumlar, 40, 53-67.
- Erdoğan, S. (2018). Para Politikası, Umuttepe Yayınevi.
- Hossain, B. (2019). Islamization of Monetary Policy of 27 OIC Muslim Countries in Asia: The Successes, The Barriers and The Future Directions. Global Review of Islamic Economics and Business, 7 (2), 91 - 104.
- Hussain, M., Shahmoradi, A. ve Rima Turk, R. (2015). An Overview of Islamic Finance. IMF Working Paper, WP/15/120.
- Khan, M.F. (2019). Monetary Economics and Macroeconomic Model for an Islamic Economy. Islamic Monetary Economics and Institutions. Editors: M. Zulkhibri, T. A.A. Manap ve A. Muneeza, Springer.
- Khan, M.S. ve Mirakhor, A. (1989). The Financial System and Monetary Policy in an Islamic Economy. JKAU: Islamic Econ., 1, 39-57.
- Khan, M.S. ve Mirakhor, A. (1994). Monetary Management in an Islamic Economy. J. KAU: Islamic Econ., 6, 3-21.
- Visser, H. (2009). Islamic Finance Principles and Practice. Edward Elgar.

İnternet Kaynakları

http://www.katilimendeksi.org/subpage/17/endeks_kurallari

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/551/58-ayet-tefsiri>

https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Baskanin+Konusmalari/2020/KonusmaB14_06_2020

KÜRESEL EKONOMİDE YENİ GÜÇ DENGESİ VE İSLAM ÜLKELERİ

Prof. Dr. Erdal Tanas Karagöl

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Siyasal Bilgiler Fakültesi, Çubuk , Ankara

erdalkaragol@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 1945 sonrasında kurulan ve halen devam eden uluslararası ekonomik kurum ve kuruluşların değişen ekonomik güç dengesine göre nasıl şekilleneceği analiz etmektedir. 2008 küresel ekonomik krizi sonrasında ortaya çıkan durum ve yeni ekonomik güçlerin dünya ekonomisinde artan güçleri nedeniyle mevcut küresel ekonomik sistemin sorgulanmasına neden olmaktadır. Çünkü, 2008 yılında meydana gelen küresel ekonomik kriz AB ve ABD'yi olumsuz etkilerken, Çin ve diğer gelişmekte olan ülkeler bu dönemde gerçekleştirdikleri yüksek ekonomik büyüme nedeniyle önemli güç kazandılar. Ayrıca bu dönem, Çin'in ABD ve Japonya'dan sonra dünyada ilk üç ülke arasına girmesi ve dünyada ekonomileri içinde GSYH açısından birinci sırada yer almak için çabalarını hızlandığı bir dönemin de başlangıcı oldu. Dolayısıyla, bu dönem dünya ekonomik güç dengesinin Avrupa'dan ve ABD'den, Asya ülkelerine kaydığı bir dönem oldu.

Dünya ekonomisindeki güç dengesinin Asya ülkeleri lehine gelişmesinin, hem ekonomik olarak hem de siyasi olarak birçok değişimi tetiklemesi nedeniyle, uluslararası ekonomik kurum ve kuruluşların sahibi olan büyük ekonomik güçlerin önünde iki alternatif yol bulunmaktadır. Birinci yol, mevcut uluslararası kurumların ekonomik güç dengesine göre yeniden yapılandırılmasıdır. İkinci yol ise, yeni ekonomik güçlerin yeni ve alternatif kurum ve kuruluşlarıyla öne çıkmalarıdır. Ayrıca, bu süreçte, İslam ülkelerinin nasıl bir rol alacakları da incelenmesi gereken önemli bir husustur.

New Balance of Power in the Global Economy and Islamic Countries

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze how the international economic institutions and organizations established after 1945 and still ongoing will be shaped according to the changing economic power balance. The situation that emerged after the 2008 global economic crisis and the increasing power of new economic forces in the world economy causes the current global economic system to be questioned. Because, while the global economic crisis that occurred in 2008 affected the EU and the USA negatively, China and other developing countries gained significant power due to the high economic growth they achieved in this period. In addition, this period was the beginning of a period in which China accelerated its efforts to rank among the top three countries in the world after the USA and Japan and to rank first in terms of GDP among their economies in the world. Therefore, this period was a period in which the world economic power balance shifted from Europe and the USA to Asian countries.

Since the development of the balance of power in the world economy in favor of Asian countries triggers many changes both economically and politically, there are two alternative routes to the great economic powers that own

international economic institutions and organizations. The first way is to restructure existing international institutions according to the economic power balance. The second way is for new economic powers to come to the fore with new and alternative institutions and organizations. Additionally, the role of Islamic countries in this process is an important issue that needs to be examined.

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, 1945 sonrasında kurulan ve halen devam eden ekonomik güç dengesinin değişen ekonomik koşullara göre nasıl şekilleneceğini analiz etmektir. 1945 sonrası kurulan uluslararası ekonomik kurumların kendilerinden bekleneni verememeleri nedeniyle özellikle 1990'lı yıllarda bu kurumlara karşı eleştirilerin artmasına neden oldu. 2008 küresel ekonomik krizi ile birlikte ortaya çıkan durum ve yeni ekonomik güçlerin dünya ekonomisinde artan güçleri nedeniyle mevcut küresel ekonomik sistemin sorgulanmasını hızlandırmıştır.

Peki dünya ekonomisindeki güç dengesi nereye doğru gidiyor? Dünya ekonomisine en büyük katkıyı yapan ülkelere bakıldığında ve dünya ekonomisinde GSYH açısından yapılan sıralamaya göre Asya kıtasındaki ülkelerin, gerçekleştirdikleri ekonomik büyüme sayesinde öne çıktıklarını görüyoruz. Dünya ekonomik güç dengesinin Asya ülkeleri lehine gelişmesinin, hem ekonomik olarak hem de siyasi olarak birçok değişimi de tetiklemesi nedeniyle, uluslararası ekonomik kurum ve kuruluşların sahibi olan büyük ekonomik güçlerin de kendi konumlarını ve yön verdikleri kurumlar ile ilgili yeni bir karar vermeleri zorunlu bir hal almakta.

Bu çalışmanın ikinci bölümünde küresel ekonomide yeni güç dengesi tartışılacak, üçüncü bölümde yeni güç dengesinde İslam ülkeleri analiz edilecek ve son bölümde ise sonuç ve öneriler yer alacaktır.

2. KÜRESEL EKONOMİDE YENİ GÜÇ DENGESİ

1945 sonrası kurulan düzende kurucu aktörler ABD ve Avrupa kıtasında yer alan ülkeler başta da Dünya Bankası ve IMF üzerinden dünya ekonomisi üzerinde söz sahibi oldular. IMF ile, ülkelerin yaşayacağı olası finansal sorunları çözmeyi ve Dünya Bankası ile de daha uzun vadeli ve yapısal altyapı sorunları çözmek için finansman sağlamak amaçlanıyor. IMF'in başkanının Avrupa'dan olması ve Dünya bankası başkanının da ABD'den olması artık bir kural haline geldiği görülüyor.

Ancak, dünya ekonomisinde yaşanan ekonomik sorunlar ve özellikle de IMF gibi uluslararası kuruluşların ekonomik krizler sonrasında ülkeler ile işbirliği ile uyguladığı reçetelerin başarısız olması bu kurumlara soru işaretlerinin artmasına neden oldu. Diğer yandan, hem dünya ekonomisinin artan sorunları nedeniyle hem de ortaya çıkan sorunların yalnız dünya ekonomisine yöne veren ülkelerin ve bu ülkelerin gölgesi olan kurumların çözemeyecekleri ortaya çıkınca farklı arayışların da olması gerektiği konusunda öneriler öne çıktı.

Çünkü, 1980’li yıllarda Washington Uzlaşması kapsamında IMF ve Dünya Bankası’nın başlattığı küreselleşme politikalarının tüm ülkelerde aynı sonuçları vermediği ve düşük ve orta gelirli ülkelerde bir çok sorunu daha da derinleştirdiği ortaya çıktı. 1990’ların ortalarından itibaren; yinelenen ekonomik krizler ve Arjantin’de ve daha sonra Asya’da yaşanan kriz, Washington Uzlaşması’na yönelik eleştirilerin giderek artmasına neden oldu (Aksakal, 2018).

Diğer yandan, Şenkal (2017:229) ifade ettiği gibi “*Dünya Bankası veya IMF tarafından dayatıldığı ve ekonomilerin dışa açılması ile birlikte birbirleriyle olan bağlarının artırılması, diğeri ise politik ve sosyo-kültürel süreçleri içeren küreselleşme olgusudur. Bu birbiriyle bağlantılı süreçler ekonomik refaha katkıda bulunmasına rağmen hızlı büyüyen ulusal ve uluslararası eşitsizliklerle de ilişkilendirilmiştir. Özellikle küreselleşmenin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kazanlar kadar kaybedenler de yarattığı konusundaki düşünceler araştırmacıların ve politikacıların dikkatini çekmeye başlamıştır.*”

Bu nedenle, 1990’lı yıllarda dünyadaki ekonomik sorunlara çözüm arayışların daha da yoğunlaştığı dönemlerde G-20 gibi inisiyatifler için adım atılması kem küresel ekonomik gücün zorunlu olarak paylaşılmasını da kaçınılmaz olduğu görüldü hem de sorunların çözümü için gelişmekte olan ülkelerin de çözümlerin bir parçası olması zorunlu bir tercih oldu. Düşük gelirli, orta gelirli ülkelerin yaşadığı sorunlar yalnız ekonomik sorunlar olmadığı, ekonomik sorunların neden olduğu, göç, yoksulluk, suç, eğitim, sağlık gibi önemli sorunların derinleştiği bir döneme girildi. Her ne kadar G-20 ülkeleri içerisinde gelişmekte olan ülkeler olsa da halen mevcut ekonomik gücün elinde bulunduranların değişmediğinin de göstergesidir. Çünkü, G20’de herhangi bir karar alma mekanizmasının olmaması, alınan kararların uyulmaması halinde herhangi bir müeyyidenin olmaması ve halen G-20’nin bir inisiyatif olması nedeniyle de aslında güç dengesinde radikal bir değişiklik olmadığının açık ifadesidir.

Bunun yanında, 2008 yılında meydana gelen küresel ekonomik kriz AB ve ABD’yi olumsuz etkilerken, Çin ve diğer gelişmekte olan ülkeler bu dönemde ekonomik krizden gelişmiş ülkelere nazaran daha az etkilenmeleri ve gerçekleştirdikleri yüksek ekonomik büyüme hızları nedeniyle önemli güç kazandılar. Bu dönem dünya ekonomik güç dengesinin Avrupa’dan ve ABD’den, Asya ülkelerine kaydığı bir dönem oldu. Ayrıca bu dönem, Çin’in ABD ve Japonya’dan sonra dünyada ilk üç ülke arasına girmesi (Tablo 1) ve dünyada ekonomileri içinde GSYH açısından birinci sırada yer almak için çabalarını hızlandırdığı bir dönemin de başlangıcı oldu.

Bu da 2008 küresel ekonomik krizinde IMF’ye karşı itirazlar zirve noktaya ulaşmış ve bu kurumun reforme edilmesi konusunda adımlar atılmıştı. Ancak 2008 sonrasında küresel ekonominin toparlanması ile beraber ABD’nin IMF ile ilgili beklenen reformlardan vazgeçmesine neden olmuştu (Karagöl, 2018).

Tablo 1. G-20 Ülkeleri ve GSYH (2019, Milyar Dolar)

Ülkeler	GSYH
ABD	21428
Çin	14343
AB	13336
Japonya	5082
Almanya	3846
Hindistan	2875
İngiltere	2827
Fransa	2716
İtalya	2001
Brezilya	1840
Kanada	1736
Rusya	1700
Güney Kore	1642
Avustralya	1393
Meksika	1200
Endonezya	1119
Suudi Arabistan	793
Türkiye	754
Arjantin	450
Güney Afrika	351

Kaynak: Trading Economics

3. KÜRESEL EKONOMİDE YENİ GÜÇ DENGESİ VE İSLAM ÜLKELERİ

Dünya ekonomik güç dengesi değişme sürecinde iken, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında güç dengesi mücadelesi devam etmektedir. Dünya'nın en büyük ekonomilerini temsil eden G-20 ülkeleri içinde İİT olarak sınıflanan İslam ülkeleri (Tablo 2) olarak Endonezya, Suudi Arabistan ve Türkiye yer almaktadır. Asya ülkeleri olarak öne çıkan Endonezya ve Suudi Arabistan ve diğer taraftan Türkiye. Bu nedenle, İslam ülkelerinin değişen güç dengesinde yerini alması ve daha yüksek GSYH'ye sahip olmaları gerekiyor.

Tablo 2. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) Ülkeleri

Afganistan	Arnavutluk	Azerbaycan	Bahreyn	Bangladeş	Benin
------------	------------	------------	---------	-----------	-------

BAE	Brunei Darüsselam	BurkinaFaso	Cezayir	Cibuti	Çad
Endonezya	Fas	Fildişi Sahili	Filistin	Gabon	Gambiya
Gine	Gine Bissau	Guyana	Irak	İran	Kamerun,
Katar	Kazakistan	Kırgızistan	Komorlar	Kuveyt	Libya
Lübnan	Maldivler	Malezya	Mali	Mısır	Moritanya
Mozambik	Nijer	Nijerya	Özbekistan	Pakistan	Senegal
Sierra Leone	Somali	Sudan,	Surinam	Suriye*	Suudi Arabistan
Tacikistan	Togo	Tunus	Türkiye	Türkmenistan	Uganda
Umman,	Ürdün	Yemen			

Kaynak:OIC

Pricewaterhouse Coopers (2020) “2050’de Dünya” raporuna göre dünya GSYH sıralamasının önemli ölçüde değişeceği öngörülmektedir. Yapılan bu projeksiyonlarda, şu anda G-20 ülkeleri içinde yer alan Endonezya, Suudi Arabistan ve Türkiye’nin yanısıra Nijerya, Pakistan, İran ve Mısır’ın da dünya da en yüksek satın alma gücü paritesine göre GSYH göre sıralamada ilk 20’de yer alacağı beklenmektedir. GSYH’ de gerçekleşecek bu artış trendi İslam ülkelerinin hem uluslararası kurumlarda hem de siyasi olarak ağırlıklarının artmasına önemli ölçüde katkı yapacaktır.

Şu bir gerçek ki; küresel ekonomi güç dengesinin Doğu’ya yani gelişmekte olan ülkelere kaymasının da bir çok nedeni var. Tüm ekonomiler için gerekli olan ve ekonomik büyümenin temeli olan enerjinin doğuda olması, ticaretin bu ülkelere kayması ve ekonomik büyümenin bu ülkelerde gerçekleşiyor olması güç kaymasının önemli gerekçeleri olarak öne çıkmaktadır. Doğal olarak da bu süreç dünya ekonomik güç dengesini elinde bulunduran gelişmiş ülkeleri endişelendirmektedir. Çünkü ekonomiler için gerekli olan ve gelişmiş ülkelerde bulunan kaynakların farklı gerekçelerle gelişmiş ülkelerin kontrolünde olması ve bu kaynakları yıllarca yönetmelerinden vazgeçmeleri kendileri açısından kabullenmek çok zor bir durum olduğu tartışma götürmez. Gerçekten yıllarca sömürdükleri bir çok ülkenin fakirlik içinde yüzerken kendileri refah içinde yüzmeleri bu zenginliğin adeta kendilerinin bir mirası olduğu gibi algılandı.

Ama ekonomik güç dengesinin Asya ülkelerine hareket etmesi bu bölgede potansiyeli olan bir çok İslam ülkesinin de bu süreçte önemli kazanımlar elde edeceği en önemlisi de ülke kalkınmalarında önemli yol alacakları öngörülmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya ekonomik güç dengesini elinde bulunduran ülkeler, bu gücü uluslararası kurumlar üzerinden hegemonyalarını devam ettirmek isterler. Ancak bu kurum ve kuruluşlar, değişen ekonomik ve siyasi koşullar nedeniyle de bu gücü kullanmaları eskisi kadar kolay olmayacağı da açıktır. Bu nedenle ya kendilerini zorunlu olarak reforme etmeleri hızlanacak yani yeni ekonomik ve siyasi güç dengesine göre ortaya çıkacak kurumsal yapının oluşturulması hususunda da önemli bir zorunluluk ortaya çıkacaktır. Ya da, yeni ekonomik güçler, alternatif kurum ve kuruluşlar ile öne çıkacaklardır. Diğer yandan, yeni ekonomik güç dengesi oluşurken İslam ülkelerinin nasıl bir rol alacakları ve bu süreçte atmaları gereken adımların neler olduğu tartışılacak olan önemli hususlardır.

Bu alternatif arayışların başarılı olması, oluşacak yeni ekonomik düzende bir çok gelişmekte olan ülkenin hem kendi sorunlarını dünya gündemine taşımaları hem de bu sorunların çözümü için ekonomik gücüne oranla masada oturmaları açısından önemli. Diğer yandan, yeni ekonomik güç dengesi oluşurken İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) bu süreçte nasıl hareket edeceği daha önemli olduğu açıktır.

KAYNAKLAR

Aksakal, Betül Sarı (2018) Washington Uzlaşısından Sonra Neo-Liberalizm: Dünya Bankası'nın Kalkınma Söylemleri Bağlamında Bir Değerlendirme, Journal of Academic Researches and Studies, 10(19): 364-380.

Karagöl, Erdal Tanas (2018), G20 Zirvesi başlıyor, Yenişafak Gazetesi, 29 Kas 2018,.

OIC(2020) <https://www.oic-oci.org/>

PWC(2017) The World in 2050, <https://www.pwc.com.tr/tr/yayinlar/arastirmalar/2050-dunya.html>

Şenkal, Abdulkadir (2017) Küresel Yoksulluk Sorunu, Özdemir, Ç. ve İslamoğlu, E. “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Kavram-Teori Uygulama)”, Seçkin Yayıncılık.

Trading Economics <https://tradingeconomics.com/>

“İSLAMİ FİNANS” BAŞLIĞI İÇEREN ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Seyfettin Erdoğan

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Recep Ulucak

Erciyes Üniversitesi

Özet: İslami finans, faiz hassasiyeti olan kesimlerin tasarruflarını finansal sisteme aktarmak üzere geliştirilen bir modeldir. Pür İslami finansal sisteme sahip ülkelerin yanısıra İslami finansal sistem ile geleneksel finansal sisteme aynı anda sahip ülkeler İslami finansal enstrümanlar geliştirerek tasarruf sahiplerine alternatif yatırım imkanları sunmaktadırlar. Toplam finansal sistem içerisinde İslami finansın payını artırmaya çalışan ülkeler geliştirdikleri ulusal politikaların yanısıra uluslararası işbirliklerine gitmekte ve başarılı ülke deneyimlerinden yararlanmaktadırlar. İslami finansın gelişimine yönelik girişimlere önem veren ülkelerde bu alandaki eğitim – öğretim faaliyetlerinin yanısıra bilimsel araştırmalar da teşvik edilmektedir. Bilimsel araştırmalardan elde edilen bulgular genelde İslami finansın ve özelde yeni İslami finansal enstrümanların geliştirilmesinde uygulanacak politikaların belirlenmesinde veri olarak kullanılmaktadır. İslami finans konusundaki yayınların teşvik edilmesi ile birlikte konuyu farklı açılardan elde alan çalışmaların sayısı sürekli artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, İslami finans üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik analizini yapmaktır. Ancak daha spesifik olarak Web of Science veri tabanında sadece başlıklarda İslami finans içeren çalışmalarla konu sınırlamasına gidilmiştir.

Bibliometric Analysis of Studies Including "Islamic Finance"

Abstract: Islamic finance is a model developed to transfer the savings of interest-sensitive people to the financial system. In addition to the countries with a pure Islamic financial system, the ones with both an Islamic financial system and a traditional financial system also develop Islamic financial instruments and offer alternative investment opportunities to savers. Countries trying to increase the share of Islamic finance in the total financial system, besides the national policies they develop, make international collaborations and benefit from successful country experiences. In countries placing emphasis on initiatives for the development of Islamic finance, scientific research is also encouraged in addition to educational activities in this field. The findings obtained from scientific research are used as data in determining the policies to be applied in the development of Islamic finance in general and new Islamic financial instruments in particular. With the encouragement of publications on Islamic finance, the number of studies that approach the subject from different angles is continuously increasing.

This study aims to make a bibliometric analysis of the studies on Islamic finance. However, more specifically, it has been limited to the studies that include Islamic finance in their titles in the Web of Science database.

Giriş

İslami finans, faiz hassasiyeti olan kesimlerin tasarruflarını finansal sisteme aktarmak üzere geliştirilen bir modeldir. Bu alanda güçlü alt yapısı olan gelişmiş finansal sisteme sahip olan ülkeler sürekli yeni İslami finansal enstrümanlar geliştirerek küresel düzeyde İslami finanstan en büyük payı almaktadırlar. İslami finansal sistemin güvenilir yapısı nedeniyle ihraç edilen ürünlere yönelik talebin artmasına katkı yapmaktadır. İslami finansal ürünlerin tanıtımı

konusundaki başarılı girişimler sonucu geniş yelpazedeki tasarruf sahiplerinin ilgisi çekilmekte ve sektörün gelişimi hızlanmaktadır. Sadece mudilerden para toplayan bir yaklaşım ile değil ticari hayatta büyük yatırım projelerinin desteklenmesi yönündeki girişimler sektörün gücünü artırmaktadır.

İslami finans, İslami bankacılık, İslami sermaye piyasaları, tekaful ve fon yönetimi piyasalarından meydana gelmektedir. İslami finansın gelişmişlik düzeyi ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterse, Küresel düzeyde İslami finans sektörünün aktif büyüklüğü 2019 yılında 2,44 trilyon ABD doları düzeyindedir. Bu rakam küresel finansal sektörün takriben %1'ine tekabül etmektedir. İslam ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda İslami finansın finansal sistem içerisindeki payı oldukça düşük düzeydedir. GCC Ülkeleri ve Malezya İslami finansın görece daha fazla geliştiği ülkelerdir.²¹

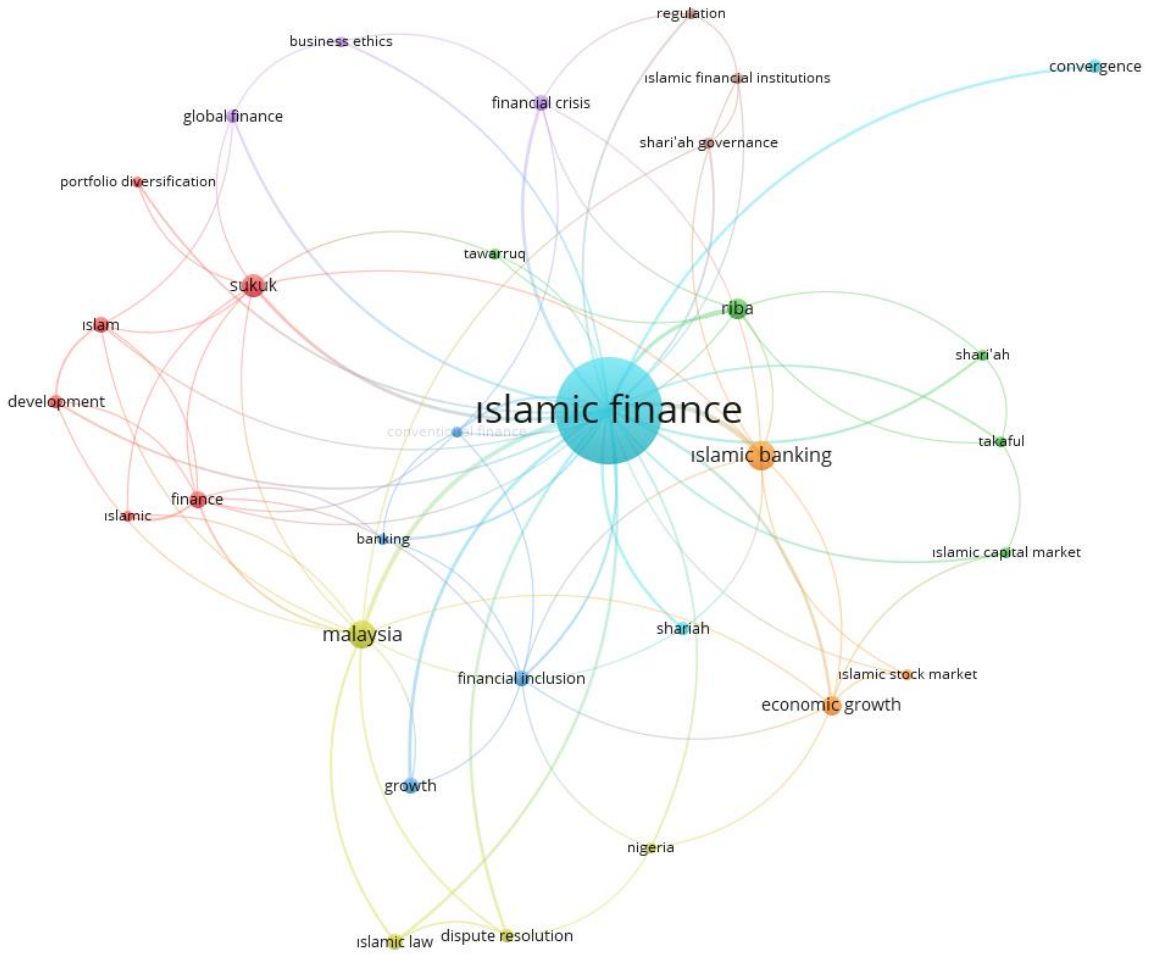
Toplam finansal sistem içerisinde İslami finansın payını artırmaya çalışan ülkeler geliştirdikleri ulusal politikaların yanısıra uluslararası işbirliklerine gitmekte ve başarılı ülke deneyimlerine başvurumaktadırlar. İslami finansın gelişimine yönelik girişimlere önem veren ülkelerde bu alandaki eğitim – öğretim faaliyetlerinin yanısıra bilimsel araştırmalar da teşvik edilmektedir. Bilimsel araştırmalardan elde edilen bulgular genelde İslami finansın ve özelde yeni İslami finansal enstrümanların geliştirilmesinde uygulanacak politikaların belirlenmesinde veri olarak kullanılmaktadır. İslami finans konusundaki yayınların teşvik edilmesi ile birlikte konuyu farklı açılardan elde alan çalışmaların sayısı sürekli artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, İslami finans üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik analizini yapmaktır. Ancak daha spesifik olarak Web of Science veri tabanında sadece başlıklarda İslami finans içeren çalışmalarla konu sınırlamasına gidilmiştir. Konu/kavram sınırlaması nedeniyle ulaşılan çalışmaların sayıca az olduğu söylenebilir. Benzer konuda yapılacak çalışmalar ile detaylandırmalara gitmek mümkündür. Örneğin her bir finansal enstrüman için ayrı bir analiz yapılabilir. Yine, İslami finansal sistem ve İslami bankalar gibi alt başlıklar temelindeki detaylandırmalar da ele alınabilir. Bu ve benzeri çalışmaların temel katkısı, araştırılan konuda hangi alanlarda yoğunlaşma olduğu hangi alanlarda açık olduğu, hangi bilimsel çalışmaların yönlendirici olduğu gibi noktalarda araştırmacılara ipuçları vermektir.

Literatür Analizi

Bu çalışmada İslami finans anahtar kelimesinin başlık içerisinde yer aldığı çalışmalar bibliyometrik olarak analiz edilmektedir. “Islamic Finance” kavramı anahtar kelime olarak çalışma başlıkları içinde Web of Science veri tabanında araştırılmış ve toplam 459 çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmalara ait tüm kayıtlar veri tabanından elde edilerek bunlara yönelik istatistiki bilgiler HistCite ve Wosviewer yazılımları kullanılarak elde edilmiştir. Bu konuda özellikle araştırma kapsamının genişletilerek İslam ekonomisi İslami bankacılık ve alternatif İslami finanslar araçlara yönelik anahtar kelimelerle daha geniş bir veriye ulaşmanın mümkün olduğu söylenebilir. Nitekim Şekil 1 konuyla ilgili yapılan analizde bağlantılı olan ve sık kullanılan anahtar kelimelerdeki örtüşmeyi göstermektedir.

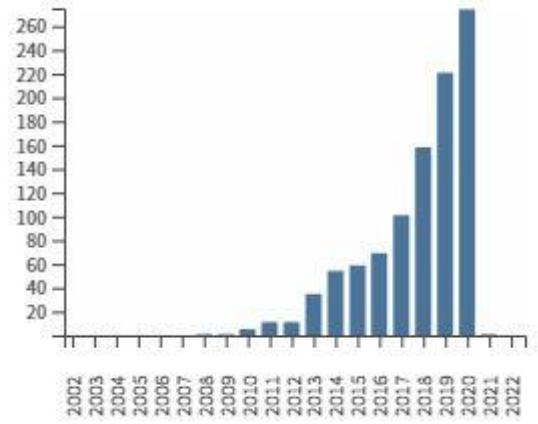
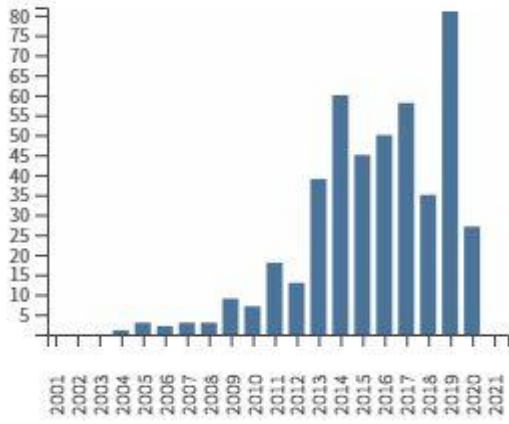
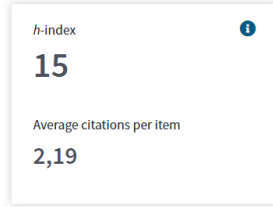
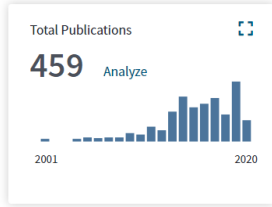
²¹ https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Baskanin+Konusmalari/2020/Konusma+B14_06_2020

Şekil 1: Anahtar kelime bağlantıları

Şekil 1’de örtüşen anahtar kelimeler birbirleriyle olan ilişkilerin yanı sıra aynı renkler ile yoğunlaştıkları kümeleri de göstermektedir. Aynı renkler ile gösterilen anahtar kelimeler ilgili çalışmalar açısından aynı küme içerisinde yer almaktadır.

Diğer taraftan kullanılan anahtar kelime taraması ile Şekil 2’de görülebileceği gibi sayıları özellikle son yıllarda artan toplamda 459 çalışmaya ulaşılmıştır. Benzer şekilde, yine son yıllardaki artışa dikkat çekmekle birlikte toplamda 1003 atıf tespit edilmiştir. Bu çalışmalar için hesaplanan h indeks değeri 15; her bir çalışma başına düşen ortalama atıf sayısı ise 2,19 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 1’de yıllara göre bu çalışmaların sayısı ve her bir çalışmanın gerek alan içi gerekse de toplamda almış olduğu atıflar verilmiştir. Buna göre en çok çalışma 2019 yılında yayımlanmıştır. Aynı şekilde toplam olarak en çok atıf yine 2019 yılında yapılmıştır. Konuyla ilgili olarak en eski tarihli çalışma 1985 yılında yayımlanmıştır. İlklerden olan bu çalışmanın kayıtlı künye bilgisi şu şekildedir. Abghari Mh, The Saudi Financial-System in The Context of Western and Islamic Finance, Journal of Banking & Finance. 1985; 9 (4): 598-600. Ancak ilginç bir şekilde bu çalışmaya yönelik hiçbir atıf olmaması dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın Google Scholar kayıtları incelendiğinde de hiçbir atıf almadığı teyit edilebilmektedir²².

Tablo 1: Yıllara göre İslami Finans Çalışmaları

	Yıl	Çalışma Sayısı	Alan içi Atıf (WOS)	Toplam atıf (WOS)
1	2020	23	0	12
2	2019	79	0	35
3	2018	35	7	48
4	2017	58	6	61
5	2016	50	17	141
6	2015	45	21	127
7	2014	60	11	115
8	2013	39	16	193

²² https://scholar.google.com.tr/scholar?cluster=18411989501282202301&hl=tr&as_sdt=0,5 (10.12.2020)

9	2012	13	10	55
10	2011	18	9	81
11	2010	7	5	21
12	2009	8	0	64
13	2008	3	0	3
14	2007	3	6	40
15	2006	2	0	0
16	2005	3	0	2
17	2004	1	0	0
18	2001	1	0	0
19	1996	1	0	4
20	1990	1	0	0
21	1989	1	0	0
22	1985	1	0	0
23	Belirtilmemiş	6	0	1

Tablo 1’de ayrıca veri tabanında yer alıp ta yayın yılı belirtilmeyen 6 çalışma yer almaktadır. Taranan anahtar kelime dikkate alındığında özellikle 2010 yılından sonra konunun daha sık çalışıldığı görülebilmektedir. Diğer taraftan Şekil 3 yardımıyla bu çalışmaların türleri incelendiğine, en büyük pay makale formatında olan çalışmalara aittir. Müteakiben kitap bölümü, editöryal çalışma, inceleme, bildiri ve kitap şeklinde yayınlar bulunmaktadır.

Şekil 3: Çalışma Türleri

Çalışmaların yazım dili olarak çok büyük bir çoğunluğunun beklendiği gibi İngilizce olduğu teyit edilmiştir (Tablo 2). Ancak Rusça, Almanca, Malayca, Türkçe, Çekçe, İtalyanca ve Portekizce yazılan çalışmalar da vardır. Web of Science veri tabanında Türkçe olarak görülen çalışmaların bilgisi şu şekildedir:

Guney N, Shari'ah Governance in Islamic Finance and an Overview of the Debates, Turkish Journal of Islamic Economics-Tujise. 2015 AUG; 2 (2): 45-69.

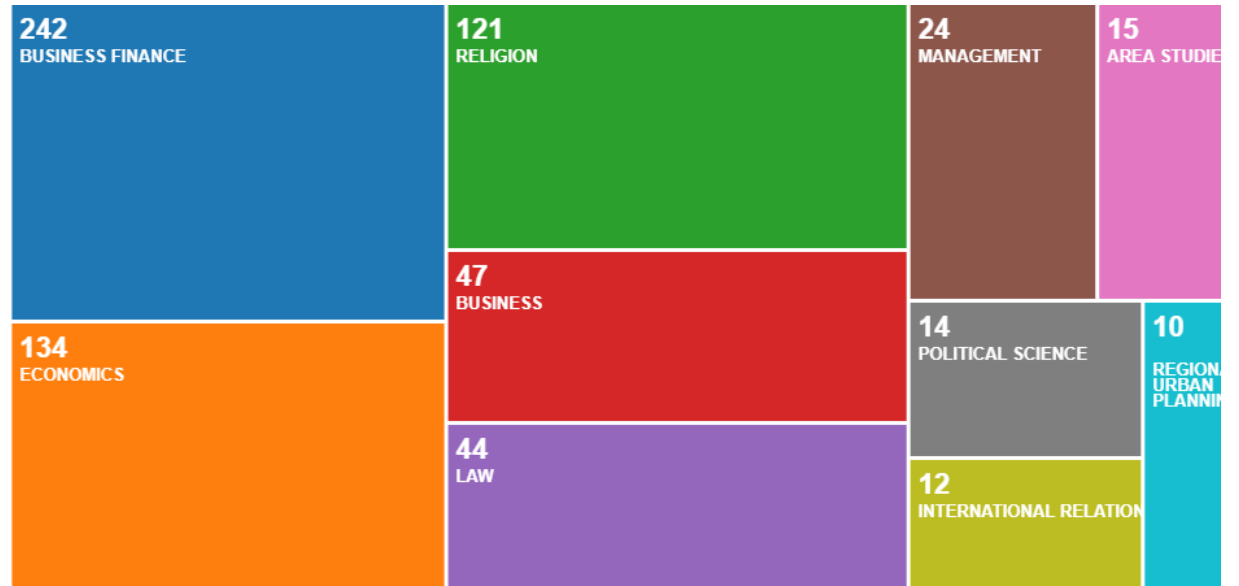
Gedikli A, Erdogan S, An Investigation of Islamic Finance and Islamic Banking in Malaysia, BILIMNAME. 2019; 38 (2): 251-287.

Tablo 2: Çalışmaların Yazım Dili

	Dil	Çalışma Sayısı	Alan içi Atf (WOS)	Toplam atf (WOS)
1	İngilizce	445	108	996
2	Rusça	4	0	1
3	Almanca	2	0	0
4	Malayca	2	0	0
5	Türkçe	2	0	2
6	Çekçe	1	0	4
7	İtalyanca	1	0	0
8	Portekizce	1	0	0

Tablo 2’de çalışmaların uluslararası erişilebilirliği ve atf potansiyeli açısından yazım dilinin İngilizce olmasının daha avantajlı olduğu değerlendirilebilir.

Taranan anahtar kelime kısıtı altında ulaşılan çalışmaların yayımlandığı kaynakların web of Science tarafından ele alındığı kategoriler Şekil 4’de gösterilmektedir.

Şekil 4: Yayın Kategorileri

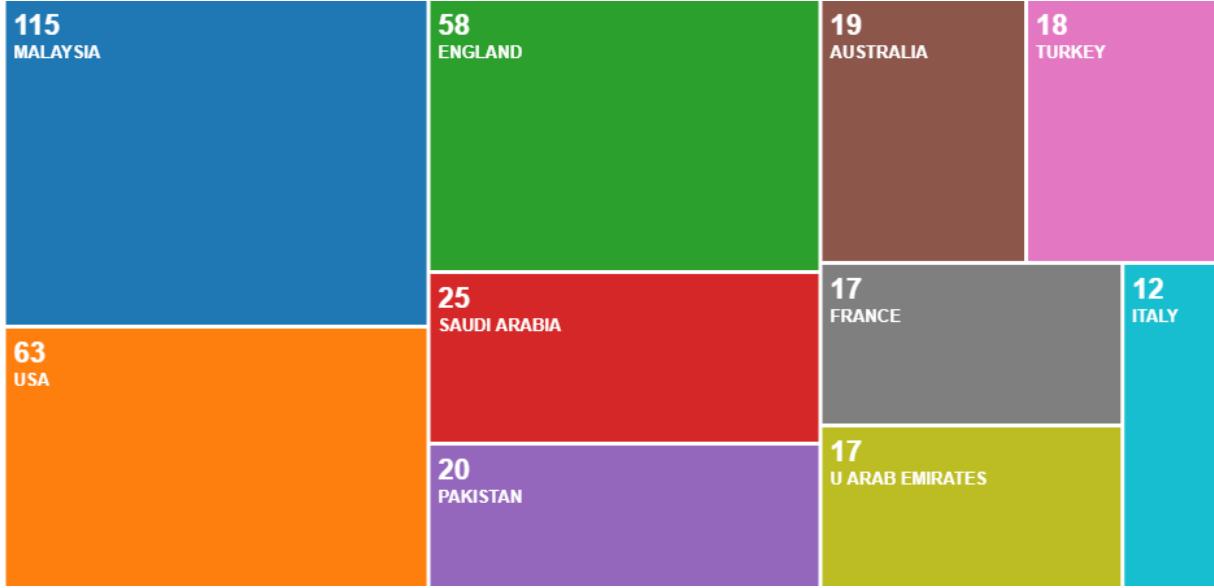
Şekil 4 incelendiğinde en çok çalışma işletme finansı alanında sınıflandırılan kaynaklarda yayımlanmıştır. Daha sonra ekonomi, din, işletme, hukuk ve yönetim şeklinde devam etmektedir. Burada web of Science tarafından belirlenen ilk 10'a giren kategorilere yer verilmiştir.

Diğer taraftan bu çalışmaları yürüten yazarlar için en çok yayın sayısı bakımından ilk 10 araştırmacı bilgisi de elde edilebilmektedir. Web of Science istatistiklerine göre en çok yayın yapan ilk 10 yazar Tablo 3'te gösterilmektedir. Bunlardan Mirakhor, A., 26 çalışma ile ilk sırada yer almaktadır. Mirakhor, İslam ekonomisi ve İslami Finans konusunda yaptığı katkılardan dolayı bu alanda öncü bilim insanlarından birisi olarak kabul edilmektedir. 16 çalışma için mevcut veriler ışığında bir yazar bilgisine ulaşamamıştır ve bu çalışmalar HistCite yazılımı tarafından anonim olarak listelenmiştir. Daha sonra 11 çalışma ile Hassan MK, Oseni UA gelmektedir. İlk 10 içerisinde yer alan diğer araştırmacıların tarama kısıtlamasına göre 8'er çalışması tespit edilmiştir.

Tablo 3: En çok yayın yapan araştırmacılar

	Yazar	Çalışma Sayısı	Alan içi Atıf (WOS)	Toplam atıf (WOS)
1	Mirakhor A	26	16	90
2	[Anonim]	16	0	17
3	Hassan MK	11	3	23
4	Visser H	10	0	64
5	Oseni UA	9	9	36
6	Alhabshi SO	8	0	2
7	Askari H	8	9	42
8	Azmat S	8	0	1
9	Iqbal Z	8	9	42
10	Othman A	8	0	2

Tablo 3 ayrıca en çok yayın yapan araştırmacıların alan içi ve toplamda almış oldukları atıf sayılarını da göstermektedir. Toplam en çok atıf yine listede birinci sırada yer alan araştırmacının çalışmalarına yapılmıştır. Ancak burada yayın başına ortalama atıf sayısı dikkate alındığında 6,4 (64/10) ile 10 çalışma ile listede 4. sırada yer alan araştırmacı öne çıkmaktadır.

Şekil 5: Araştırmacıların Ülkeleri

Tarama kısıtı altında elde edilen çalışmalar için ülke istatistikleri bakımından Şekil 5, ilk 10 ülkeyi çalışma sayıları ile birlikte göstermektedir. Buna göre Malezya 155 çalışma ile ilk sırada gelmektedir. Malezya İslami finansın gelişmişliği açısından İslam ülkeleri arasında en ön sıralarda yer almaktadır. İslami finansın gelişimi açısından gösterilen güçlü performans bilimsel yayın performansına da yansımıştır. Daha sonra 63 çalışma ile Birleşik Devletler, 58 çalışma ile Birleşik Krallık, 25 çalışma ile Suudi Arabistan, 20 Çalışma ile Pakistan, 19 çalışma Avustralya, 17 çalışma ile Fransa ve 17 çalışma ile Birleşik Arap Emirlikleri, 18 çalışma ile Türkiye ve 12 çalışma ile İtalya gelmektedir.

Şekil 6 araştırmalarla ilgili olarak öne çıkan ilk 10 kurumu ve yayın sayılarını göstermektedir. Buna göre en çok çalışmanın çıktığı kurum 26 çalışma ile Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'dir. İslami finans sektöründeki gelişme performansı üniversitelerin bu alana ilgisini artırmaktadır. Daha sonra 14 çalışma ile İngiltere'den Durham Üniversitesi, 11 çalışma ile Dünya Bankası ilk üç sırada yer almaktadır. İslami Kalkınma Bankası ise 8 çalışma ile 9. sırada yer almaktadır.

Şekil 6: Araştırmacıların Kurumları

Web of Science istatistikleri ile HistCite yazılımı ile gerçekleştirilen analize göre çalışmaların yayımlandığı dergi, kitap ve konferans gibi öne çıkan kaynaklar Tablo 4’de gösterilmektedir. Bu kaynakların büyük bir çoğunluğu kitap çalışmaları şeklinde göze çarpmaktadır. Onun dışında en çok çalışma Emerald yayıncı bünyesinde faaliyet gösteren ve yılda 5 sayı çıkaran SSCI indeksinde taranan *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management* dergisidir. Daha sonra aynı yayınevi bünyesinde yılda 10 sayı çıkaran ve ESCI indeksinde taranan *Journal of Islamic Accounting and Business Research* dergisi gelmektedir.

Tablo 4: Öne Çıkan Yayın Kaynakları

	<u>Dergi/Kitap</u>	Çalışma Sayısı
1	ISLAMIC FINANCE HANDBOOK: A PRACTITIONER'S GUIDE TO THE GLOBAL MARKETS	17
2	INTERNATIONAL JOURNAL OF ISLAMIC AND MIDDLE EASTERN FINANCE AND MANAGEMENT	12
3	DISPUTE RESOLUTION IN ISLAMIC FINANCE: ALTERNATIVES TO LITIGATION?	10
4	JOURNAL OF ISLAMIC ACCOUNTING AND BUSINESS RESEARCH	10
5	MACROECONOMIC POLICY AND ISLAMIC FINANCE IN MALAYSIA	10
6	AL-SHAJARAH	9
7	ISLAMIC FINANCE IN EUROPE: A CROSS ANALYSIS OF 10 EUROPEAN COUNTRIES	9
8	ISLAMIC FINANCE IN EUROPE: TOWARDS A PLURAL FINANCIAL SYSTEM	9
9	DILEMMAS AND CHALLENGES IN ISLAMIC FINANCE: LOOKING AT EQUITY AND MICROFINANCE	8
10	ISLAMIC FINANCE: THE NEW REGULATORY CHALLENGE, 2ND EDITION	8
11	FINANCIAL INNOVATION AND ENGINEERING IN ISLAMIC FINANCE	7
12	RETHINKING ISLAMIC FINANCE: MARKETS, REGULATIONS AND ISLAMIC LAW	7
13	ARAB LAW QUARTERLY	6
14	ECONOMIC DEVELOPMENT AND ISLAMIC FINANCE	6
15	FINTECH AND ISLAMIC FINANCE: DIGITALIZATION, DEVELOPMENT AND DISRUPTION	6
16	GROWTH OF ISLAMIC FINANCE AND BANKING: INNOVATION, GOVERNANCE AND RISK MITIGATION	6
17	ISLAMIC FINANCE ALTERNATIVES FOR EMERGING ECONOMIES: EMPIRICAL EVIDENCE FROM TURKEY	6
18	ISLAMIC FINANCE AND AFRICA'S ECONOMIC RESURGENCE: PROMOTING DIVERSE AND LOCALIZED INVESTMENT	6

19	ISLAMIC FINANCE AND ECONOMIC DEVELOPMENT: RISK MANAGEMENT, REGULATION, AND CORPORATE GOVERNANCE	6
20	RISK SHARING IN FINANCE: THE ISLAMIC FINANCE ALTERNATIVE	6
21	SHARIAH NON-COMPLIANCE RISK AND LEGAL DOCUMENTATIONS IN ISLAMIC FINANCE	6
22	TURKISH JOURNAL OF ISLAMIC ECONOMICS-TUJISE	6
23	DERIVATIVES IN ISLAMIC FINANCE: EXAMINING THE MARKET RISK MANAGEMENT FRAMEWORK	5
24	DEVELOPMENTS IN ISLAMIC FINANCE: CHALLENGES AND INITIATIVES	5
25	ISLAMIC CAPITAL MARKETS: PRODUCTS AND STRATEGIES	5
26	ISLAMIC FINANCE: PRINCIPLES AND PRACTICE	5
27	ISLAMIC FINANCE: PRINCIPLES AND PRACTICE, 3RD EDITION	5
28	ISRA INTERNATIONAL JOURNAL OF ISLAMIC FINANCE	5
29	EUROPEAN JOURNAL OF LAW AND ECONOMICS	4
30	ISLAMIC BANKS AND FINANCIAL INSTITUTIONS: A STUDY OF THEIR OBJECTIVES AND ACHIEVEMENTS	4

Sonuç

Bu çalışmada son yıllarda daha fazla ilgi çekmeye başlayan alternatif bir finans sistemi olarak İslami finans üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmaktadır. Ancak daha spesifik olarak Web of Science veri tabanında sadece başlıklarda İslami finans içeren çalışmalarla konu sınırlamasına gidilmiştir. Bu çalışmanın kapsamını genişletmeye imkân sağlayacak konuyla bağlantılı ve doğrudan alakalı çok sayıda alternatif anahtar kavram vardır. Tüm bu kavramların dikkate alınarak daha geniş bir analiz için bu çalışma gelecek çalışmalara yol gösterici olacaktır. İslami finansın herbir alt başlığı ayrı bir çalışmanın konusu olabilir. İslami finans alanında yapılacak detaylı çalışmalar hangi alanlarda boşluk olduğu hangi alanlarda yoğunlaşma olduğu konusunda yönlendirici olacaktır.

Çalışma sınırları çerçevesinde elde edilen istatistikî bilgiler dikkate alındığında elde edilen bazı önemli bulgular ve öneriler özetle aşağıdadır:

Konuyla ilgili çalışma sayısındaki artış özellikle son yıllarda yaşanmıştır. Artan çalışma ve atıf sayıları ilerleyen yıllar için konunun daha yüksek bir araştırma potansiyeline sahip olduğu izlenimini vermektedir. İslami finans konusunda ülke deneyimlerini anlatan, başarılı modellerin yönlendirici noktalarını tespit eden araştırmalar oldukça kıymetlidir. Başarılı deneyimlerinden yararlanırken ülkelerin özgün şartları göz ardı edilmemelidir.

Spesifik olarak konuya odaklı bilimsel dergi sayısının azlığı dikkat çekmektedir. Konuyla ilgili öne çıkan çalışmaların pek çoğu kitap ve kitap bölümü olarak yayımlanmıştır. Üst düzey ekonometrik yöntemleri kullanan nitelikli araştırmaların artması konu ile doğrudan ilgili

olmayan dergilerdeki yayın sayısının artmasına katkı sağlayacaktır. Nitelikli araştırmaların artması bu alandaki dergilerin repütasyonunu pozitif yönde etkileyecektir.

Konuyla ilgili çalışmaların yapıldığı ülke ve kurumların çeşitliliği sınırlı sayıda kalmaktadır. İslami finansın küresel finansal sistem içerisindeki payı arttıkça konuya yönelik ilgi de artacaktır. En çok araştırmanın yapıldığı kurumlar finansal sistemi güçlü ülkelerdeki kuruluşlardır. İslami finans konusundaki araştırma merkezleri sadece İslam ülkelerinde bulunmamaktadır. ABD ve İngiltere'nin yanısıra batılı birçok ülkede çoğu İslam ülkesinden daha fazla İslami finansa yönelik araştırmalar gerçekleştirilmektedir. İslami finansal sistemin gelişmesi ile birlikte ürün sayısının ve çeşitliliğinin artması araştırmacıların hem makro hem de mikro düzeyli araştırmalara ilgisini daha da artıracaktır.

Çalışmaların İngilizce olarak yayımlanması çalışmaya erişim ve atıf potansiyeli açısından önemli bir faktör olarak göze çarpmaktadır. Bu alanda yayın yapan dergilerin çalışmalara İngilizce zorunluluğu getirmesi hem okuyucu kitlesinin hem de ilgi duyacak araştırmacı sayısının artmasına katkı yapacaktır.

ISLAMIC ECONOMICS COMPARED TO SOCIALIST, FASCIST AND CAPITALIST VIEWS ON ECONOMY AS A SYSTEM.

Alexandra N. Najafli

Teacher of Economics and Business Studies

alexandrajobs09@gmail.com

Abstract: This paper aims at comparing the major Islamic views on economy to previously experienced views such as socialist, fascist and capitalist attitudes. The role of government, interest rates, public and private property rights and regulations, implementation difficulties, market mechanism and financial management, wealth accumulation are the main areas of concern in this paper. This paper is a short extract taken from “AN INQUIRY FOR THE VALIDITY OF EFFICIENT MARKET HYPOTHESIS IN DEVELOPED AND DEVELOPING COUNTRIES AND A COMPARATIVE ANALYSIS ON STRUCTURAL AND SOCIAL CHANGES IN ECONOMIC SYSTEMS SUGGESTED FOR IMPLEMENTATION” – 2020.

Key words: Islamic economics, wealth accumulation, capitalism, property rights.

The Islamic Economics being utilized as a term to denote financial transaction rules or diverse economic activities was allowed and supported by Sharia by which Quran and Sunnah are meant according to which major economic decisions are made regarding things needed, allowed, restricted, motivated or discouraged.

Quran, Sunnah-derived moral frames besides behavior patterns, accumulating zakat besides different tax types, interest –riba for debt being totally prohibited, Qimar – gambling - speculation not having any bases of proper analysis of information available, and Taa’won – mutual cooperation, Gharar- referring uncertain or highly risky state created by one party on purpose or by unplanned deficiency of necessary data with the chance affecting final result of the contract; for instance, duties and rights of sides of contract, product specification related to information such as quantity, price, or quality to be withheld - are considered to be the central features of Islamic Economics.

As an economic system, Islamic economics paves the third way – an ideal mean between capitalism and socialism eliminating the cons of both. Islamic Economics aims to realize economic activities according to the orders of Allah in individual lives, community life and at the Ummah level - micro, meso and macro levels accordingly. Property being one of the major defining features of an economic system, is considered to be of two kinds, namely public, state and private property in Islamic economics as well. The former denotes to resources found in nature, for instance, woods, water, land, oceans enabling every individual to have equal rights for, since they are thought to be proprietorship of common type belonging to all in society in an Islamic economic view.

Public property is allowed to be utilized by each individual under the fact that it poses no restriction or limitation to others’ rights, is under control and protection of the Islamic state. When it comes to making public property private or national, it is still debatable among Islamic scholars.

State property being both movable and immovable including definite natural resources besides some other property types which cannot immediately be privatized, can be obtained through conquest or peaceful ways with no exception of non-claimed land even being non-cultivated. 1/5th of armed weapons and tools taken during the battle was taken as state property during the life of Muhammad (p.b.u.h.), which was the same for the conquered land as well. The reason behind having this property as a state property and not privatizing is that it would lead to the concentration of resources in a few hands preventing it profiting community as a whole. Thus, proprietorship remains under cultivator invasion during tax collection with the purpose of government treasure.

Since taxation, inheritance, prohibition against stealing - imposing strict punishments on thieves Islam protects property rights - , legality of ownership, charity recommendation and some other private property related topics are pointed out in Quran, it is clarified that private ownership is recognized in Islamic economics. Private Property is categorized as involuntary (inheritance, bequests, gifts), non-contractual (utilization of natural resources primarily unclaimed to be personal property), and contractual (trade, rent, hire labour etc.) according Islamic Economics. In case private ownership causes some sort of threat to the general community good, the state considering the public interest is given the right to restrict proportion a person is permitted to possess – having a similar feature with the community interest seeking communism and still differing from nation prioritizing fascism in the point of being just to people belonging to any nation not only to a specific one - , according to some supporters of Islamic Economics, namely Maliki and Hanbali jurists, still being as a matter of debate among others.

According to Nomani and Rahnema, in the view of Islamic economics, markets are considered to be essential mechanism of coordination in system, since under perfect competition conditions buyers are enabled to get goods that meet their expectations and sellers are enabled to sell for a desired price. In an operating market 3 main conditions are considered significant, which are freedom of exchange encouraging trade and rejecting the assumption of its being forbidden, individual proprietorship and contract security calling for fulfillment of contracts, especially commercial ones dealing with immediate and future payments being the main concentration point.

Manipulating market by such as increasing prices by creating lack artificially, overbidding with price increase aim, hiding significant data from the contractor are prohibited in Islamic Economics. Price fixing, hoarding, monopoly, market entry barriers and bribery as forms of market manipulation are forbidden or at least discouraged in Islamic economics, when it comes to state interference, it is allowed given certain conditions.

In Islamic Economics individuals are given certain socio-economic rights that prove this economic system to be based on the sense of justice such as enabling the individuals to have access to the production factors which are land, labor, capital (economic justice), to be heard (legal justice), and provided with education, usual requirements, public property use, safety and others (fair society), however, to what extent these rights are accomplished and respected will to a great extent be as the duty of the ruler(s) of the time dependent on the one(s) in power at that time.

Compared to capitalism in which the individuals are considered to be the direct owners of private property, and socialism in which the individuals are seen as collective owners of all the property, In Islamic Economics individuals, however, treat the property in their control as all

the property belongs to God Almighty according to the religious belief, and despite being legal owners of the property, in this belief, they will be accountable for the use of the property on the Judgement Day.

Interest-riba, being explained as extra amount for borrowed or lent money, in conventional economic systems, was obtained by the lenders since they provided loans for a pre-defined period, however, in Islamic economics riba kinds are prohibited due to its exploiting the weak leading to the wealth accumulation in a few hands as a result of which a class distinction is created by expanding the gap between well-off and sufferers of poverty.

Islamic economics prohibits riba, owing to giving an increase for zero-risk capital, on the other hand, provides another form of finance which is a deal based on sharing both profit and loss in economic operations. Apart from riba, profit and loss sharing is a concept giving a rise to the risk-based capital. Profit & loss sharing form enables pre-determined balance such as 50/50 or 80/20 etc., which means in this form no percentage from profit is a point, but previously decided certain amount or ratio.

When it comes to loss, share division is on the base of capital contribution. To clarify, in a scenario in which investor provides all capital and the manager runs the business, profit sharing happens under pre-determined ratio for instance 60/40. In terms of loss, the investor is expected to confront capital loss, since the manager experiences a loss as well in the form of resources such as labour, time and energy having been wasted for business. No return on capital can be fixed or pre-agreed. Consequently, profit portion must be legitimized by risk sharing in case loss occurs.

In Islamic Economics belief in Allah is what regulates social duties such as equality and fairness. Contracts are known to be the major element in social trust. Thus, if parties fulfill their duties as mentioned in the contract social trust prospers, however, in the contrary case scenario trust gets damaged as a result affecting social and economic ties negatively. Besides all, Islamic economics is strongly against financial transactions not generating economic activities. It is expected for each financial transaction to be profiting plus halal in wealth creation of an individual besides bringing benefits to the community in general such as creating work positions, developing conditions. Wealth accumulation is prohibited in Islamic approach due to ending with poverty deprivation of basic social rights. Money considered potential capital ,plus, driving force in economy is believed to circulate in economy in order to activate and keep this flow active.

Thus, Islamic economics is against wastage, on the contrary, supports investment in halal businesses. Investors get the reward of fixed capital payback, being often cases guarantee in traditional economies. Award is dependent on risk taken by investors and asset performance in Islamic finance and economic management. Prohibition of paper-based transactions in Islamic Economics is due to not generating increasing wealth besides being negative to community in general.

When it comes to wealth acquisition, either utilized land, labor, capital or heritage can be the ways according to Islamic Economics. Hence, illegal ways of wealth making such as corrupting, human right violation, exploitation of the ones in poverty is prohibited. Participating in charity with the aim of decreasing distinction between “haves” and “have-nots” is strongly encouraged in Islamic Economic Management. Hence, according to the notion of Zakat, every individual is

expected to spend 2.5% of their net wealth for the needy ones. By “wealth” extra amount after meeting consumption needs is meant.

In Islam not existing items are not allowed to be sold. In the modern day reality it is an all-known fact that the mere thought about the slight interest rate fluctuation brings immediate destruction to all areas of economy demonstrating the point of significance interest rates have in the economy.

First of all, this is what motivates to save and second of all, allocates capital. To get into details, saving is a vital point of any economy due to its relation to investment rate relatedly, growth rate in the economy. Since saving of too much as too little is inefficient, interest rates, in this regard, becomes a tool to control the rate of saving and keep the right balance depending on the economic conditions. In terms of the distributive function of interest, interest rate is believed to have an intrinsic role in the evaluation of investment project possibility plus various rare resource use. Owing to capital scarcity, a tool directing resource to produce the highest return is required.

In case of misdirection it is quite possible for capital to be used for less significant projects, leaving significant ones with no investment capital. Having interest rate as a regulation tool, anticipated benefits are compared to interest rate bringing out a case in which only projects with more profits than “cost” are financed including self-financing because of interest playing “alternative” for other investment opportunities for example opportunity cost.

On the other hand, efficiency being an objective of every modern economy, each economy struggles to have the best possible resource allocation to achieve maximum overall return-growth rate since no interest equals to a very low rate of saving ending up with inefficient use of scarce resources.

Since usury is not allowed in Islamic economics, there is such a strong claim that an interest free system is not feasible only, also, superior to interest-based one. As was mentioned previously, interest is the triggering point for saving, since absence of interest brings low rate of saving. However, it is not the one and only reason for saving.

Analysis of John Maynard Keynes in his General Theory clarifies the fact that the rate of saving simply depends on the amount of income. In case of a rise experienced in income, with no regard to interest rates savings will rise. Empirical studies prove the motive for saving to be in majority of the cases unrelated to the interest rate. To provide more details on the point, absence of interest rate will not bring the absence of saving, but undeniably, will result in a lower rate of saving than in case of its presence.

The role of interest rate lays more on attracting savings to the banking system, indeed, for the interest is considered to be an award given to the saver in the interest-based economic system. In case of interest-free economic system, however, savers are still rewarded, but differently from the interest based economic system. This is an undeniable fact that any banking system without this kind of reward fails to attract savings in Islamic or any other system. Nevertheless, this reward is certain to be contingent on fund users’ performance. To illustrate, it is expected to be in the form of profit share generated through saving utility but not in the form of a predetermined fixed return. For this reason, in Islamic economics, it is not assumed that the interest free system will bring a definite decrease in the rate of savings. The fact that compared to a conventional banking system, deposits in profitand-loss-sharing banking system (PLS) are exposed to a higher degree of risk leaving the savers at a disadvantage in an interest free system,

is only true under the circumstance that depositors having significantly higher increase rates of risk taking in a PLS system are then compensated by the higher rates of return.

Only under perfectly competitive market conditions, where marginal productivity of each project is perfectly known, plus, comparable to interest rate, interest plays a significant role of an efficient allocator, however, in reality even in the highly advanced industrial economies there is no presence of such a market, since money and capital markets suffer from the imperfections to a great extent.

Since the state effect on the market mechanism results in directing resources according to socio-political priorities away from marginal productivity not totally leaving the scarce resource allocation to the market forces and due to the point of credit-reliability of borrower making a more important sense to the lender than project possibility, many of projects with return rate exceeding the interest rate plus meeting efficiency rate criteria go unfinanced revealing one of such imperfections.

Profit rate is considered to be more relevant than interest as an indicator for efficiency and optimal resource allocation purpose, since profit rate is a real index not monetary, besides, its use decreases the dominance of financial sector over the real sector in the economy introducing stability to a great extent in the system. Despite recognition of the time value of money, it is allowed to have a monetary consideration only in certain transactions, hence, being prohibited to attach monetary value to time in sale but not in loans.

A question arises: Why? Income generation allowance from pure monetary transactions will lead lenders not to be involved in services and goods production, ultimately, exposing financial sector with the generated income just from time passage being independent from real sector in which the goods and services are produced ending up with dichotomy directing the income besides wealth redistribution toward one sector or another depending on economic condition with the instability guided by boom and bust cycles, as a result of which injustice is created. As a common point of capitalism and Islamic economics, production due to providing employment and opportunity, is the major point of focus in order to achieve expected economic growth.

However, consumption remaining the driving engine of capitalist economic system, turns out to be of less significance in Islamic economics owing to the fact that Islam as a religious belief, or moral philosophy considered by non-Muslim groups supports a simple way of living in which consumption of unnecessary goods is not encouraged. Regarding wealth, accumulation of which is highly supported by the capitalist economies, it is strongly criticized by Islamic Economics as a source of sole motivation for business or economic activities, in spite of wealth acquisition still not being discouraged for including the payment of Zakat.

Government having a role as limited as possible in capitalist economies, takes higher duties under the rule of Islamic Economic Management System such as providing equal economic opportunities and freedom enabling every individual in the society to adopt any profession or business within the frames of law, fulfilling basic life necessities such as food, clothing, healthcare, education, shelter and similar ones of its kind for the needy ones in the community, and operating to keep down the activities of non-Islamic nature such as gambling, black market operations, smuggling and some others of this kind. Since interest makes the society inactive, in an interest free Islamic economic system this is also the government's responsibility to have stable prices by the help of monetary and fiscal policies.

In contrast to capitalism, which is a morally neutral system, Islamic economics is a morally directed system with no free market as in capitalism nor total proprietorship, in which individual attempt needs to be discharged on social responsibility framework, having the goal of establishment and maintenance of social welfare. Work as the basic production factor is considered to be the tool for the generation and distribution of wealth and, thus, money as an exchange tool plus value store is not permitted to be commodity in Islamic economic system comparably.

What makes Islamic economics difficult to implement is its being based on moral values, rather than an operational mechanism. Besides, it is easy to escape from the responsibility of Zakat, and again due to being based on moral and religious beliefs of Muslims, it is highly difficult to be applied in non-Muslim societies despite its advantages being accepted worldwide. A tiny disadvantageous case for the Islamic economics in modern day reality is that today's world shows a greater interest in Islamic finance rather than Islamic economics as a fully operating system.

Since in Islamic economics the followers are God-conscious being based on moral values, it is against wasting resources and squandering, on the contrary, it gives full support to diligence criticizing the laziness and idleness. Besides, it prohibits all sorts of harm on the other's property and rights considering it an aggression imposed on the people's freedom. Even if the action itself is permissible, having harmful motivation is the sufficient reason to be prohibited. In Islamic Economics property is being protected against any foreign aggression in case of one working hard to secure his property, however, property gained by the exploitative means, the enforcement, or monopoly, harming others is no longer protected. Compared to capitalist economies in which it is enough that both parties agree to make a deal, in Islamic Economics even having both parties agreed a deal cannot be considered completed without having the permission of Shariah.